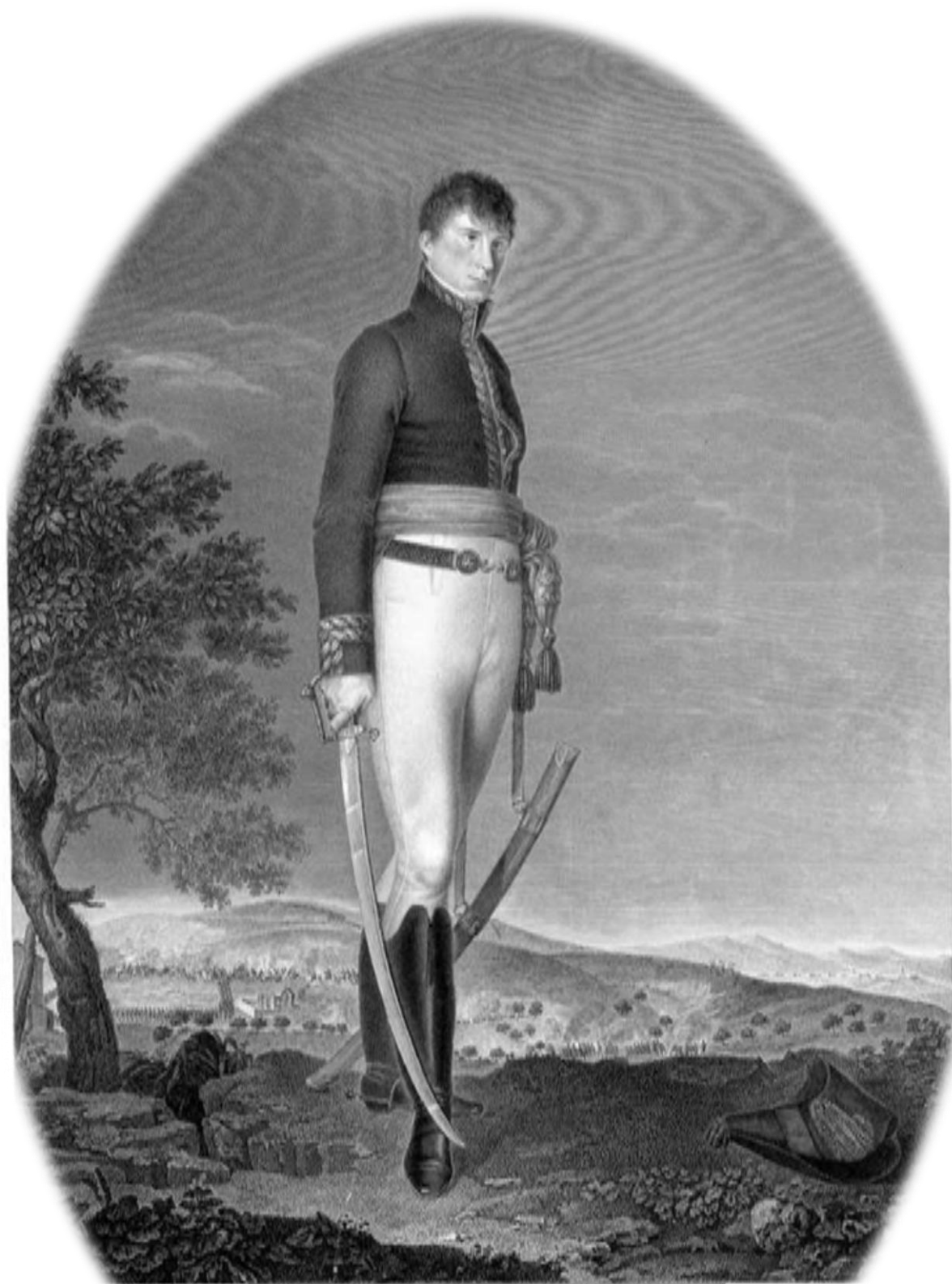

El llegat inèdit dels Peris

Estudi d'un fons documental del segle XIX

de San Fernando

SEÑOR

de

de Figueras

BARON

de

de San Fernando en Madrid

“Qui perd els seus orígens, perd la seva identitat” Joan Salvat Papasseit

“Si oblidem la història estem condemnats a repetir-la” Karl Marx

Agraïments

M'agradaria donar les gràcies a totes aquelles persones que han fet possible la realització del treball. De ben segur que en aquestes línies no apareixen tots, però seguidament procedeixo a nombrar aquells que hi han contribuït d'una manera especial.

En primer lloc, vull agrair als familiars (pares, germans, tiets...), que m'han recolzat i s'han interessat en tot moment per la realització d'aquest Treball de Recerca. Cal destacar la meua iaia Cristina Jovellar Boher per conservar la documentació i cedir-me-la al llarg de tot el treball sense posar cap mena d'objecció. A Lluís Rourera Farré per proporcionar-me més documentació lligada amb la recerca, explicar-me el que sap de casa Peris-Miranda i aportar dades significatives.

Voldria també donar les gràcies a totes aquelles persones d'Areny que han dedicat part del seu temps a proporcionar-me informació per a la investigació, en especial a la família de Casa Ramon de Burguet per deixar-me cercar documentació entre la que es conserva en aquesta casa.

Estic agraït també d'una manera molt especial al Sr. Manel Lladonosa per la seva contínua i repetida labor d'ajuda, assessorament i valoració com a expert en la matèria.

Per últim, vull donar les gràcies d'una manera molt significativa a la meua tutora, Elena Nicolau, per la seva direcció, suport, orientació i dedicació. Sense ella no hagués estat possible el treball.

A tots vosaltres, gràcies.

1. Índex

1. Índex	4
2. Pròleg	6
3. Introducció	7
3.1. Objectius	7
3.2. Hipòtesis.....	7
3.3. Fonts d'informació	8
3.4. Mètode d'investigació	11
3.5. Marc teòric	14
4. La documentació	17
4.1. Catalogació de la documentació.....	17
4.2. Descripció general de la documentació.....	17
4.3. L'origen.....	19
4.3.1. Els Peris, una família de classe mitja-alta del segle XIX	23
4.3.2. Don Juan Antonio Pérez, un personatge singular.....	34

4.4.	Anàlisi i interpretació	37
4.4.1.	Reconstrucció històrica a través del llegat dels Peris	37
4.4.2.	Aspectes importants que es desprenen de la documentació	59
4.4.3.	L'anàlisi d'un document.....	65
4.4.4.	Documents significatius analitzats	70
5.	Conclusions	90
6.	Glossari	93
7.	Annexos	96
7.1.	Taula classificatòria dels documents	96
7.2.	Altra documentació trobada durant el transcurs del treball.....	96
7.3.	Article publicat a la revista d'Areny	106
7.4.	Col·lecció de segells.....	108
8.	Bibliografia	110
9.	Webgrafia	111

2. Pròleg

Des del moment en què el Treball de Recerca va començar a sonar amb força quan feia primer de batxillerat, era plenament conscient que l'elecció del tema seria molt important. Volia que tingués interès, fos original i sobretot, m'apassionés. Com que faig el batxillerat científic, la gran majoria dels temes en els quals pensava giraven al voltant de la química, la física, les matemàtiques... però tan bon punt vaig pensar en el treball que es presenta a continuació, vaig saber que aquell en seria el tema. Representava un repte per a mi, però tenia molt clar que m'agradava i gràcies a això no ha estat un treball que m'hagi costat de fer, sinó que ha resultat interessant, entretingut i molt profitós.

Amb tot, encara no he explicat de què tractarà el treball i com se'm va acudir de dur-lo a terme. L'origen d'aquest Treball de Recerca es troba en el misteri d'uns antics documents trobats a la casa familiar on viu l'àvia materna. Se'n desconeixia qualsevol dada d'interès: l'origen, la informació que contenen, la seva importància... motiu pel qual presentaven un enigma sense resposta, un món nou per descobrir.

Òbviament, abans de decidir i manifestar que aquest seria el tema del meu Treball de Recerca, vaig donar un cop d'ull a la documentació. El que vaig veure em va acabar de decidir. A més a més de tenir un origen incert els documents tenien força antiguitat. Durant l'època en la que estaven datats es varen produir diversos fets històrics de gran rellevància (Guerra de la Independència, trienni liberal, guerres carlines...) que podrien quedar reflectits en ells, fet que em va semblar de gran interès.

També vaig creure que era una oportunitat única per poder treballar amb aquest tipus de documentació que no es sol tractar en els estudis secundaris. Aprendre les tècniques, metodologies i maneres d'investigar a partir d'una documentació aparentment original em semblava fascinant i això comportava entendre com es reconstrueix la història que després trobem explicada en els llibres acadèmics.

Moltes preguntes sense resposta guardaven aquests documents. De qui eren i de qui parlen? Com han arribat a les meves mans? Quin motiu va moure a guardar-los tant de temps? De quina època concreta tracten? Apareixen en ells dates i successos importants? Presenten una visió objectiva de la història o són documents tractats des d'un punt de vista individual, i per tant, subjectiu?

En definitiva, quina història amaguen?

3. Introducció

3.1. Objectius

L'objectiu principal del treball és el coneixement de tots aquells aspectes relatius a la documentació, però aquest és un propòsit molt ampli. Per aquest motiu es defineix una sèrie d'objectius més concrets que són:

- Descobrir l'origen d'aquests documents i saber com han arribat fins a les meves mans.
- Entendre'n el contingut, el que signifiquen i la informació que proporcionen.
- Fer-ne una contextualització històrica: en quin àmbit geogràfic es situen, quina població afecten, quin període abasten...
- Interpretar la informació, les dades que aporten, la seva veracitat i la concordança amb la història oficial.
- Saber-ne l'autenticitat, el valor i la importància històrica que tenen.

3.2. Hipòtesis

Ja he anunciat anteriorment que és pràcticament desconeguda qualsevol informació sobre els documents, fet que fa molt difícil aventurar hipòtesis amb consistència que puguin respondre a les preguntes que em faig. Això provoca que, per aclarir i posar llum sobre cada un dels enigmes, es vagin plantejant petites hipòtesis durant el treball a mesura que s'obtingui més informació sobre algun dels aspectes que s'investiguin. Tot i aquestes circumstàncies, a continuació procedeix a enunciar les hipòtesis que, d'entrada, sostinc:

- La documentació és un llegat de la família Rourera de casa Miranda, que ha passat per membres de la família de generació en generació, fins arribar a les meves mans per vincles de parentesc.
- És una documentació autèntica i original.
- Fan referència a temes d'àmbit regional (de la zona de la Ribagorça i especialment del poble d'Areny), particular i privat (temes relatius a la família i als seus components).
- Presenten una visió històrica que, en ocasions, pot presentar diferències amb la història oficial, degut a que són materials escrits al mateix temps que succeïen els fets històrics, cosa que pot comportar que per ideologia o desconeixement, s'alterin els fets dels quals es parla.

3.3. Fonts d'informació

3.3.1. Fonts primàries

Per a la realització del treball s'han utilitzat diverses fonts d'informació. La principal i més important ha estat, lògicament, la documentació trobada originalment i que va ser el motiu de la recerca. Es tracta, doncs, d'una font primària a la que s'hi ha afegit altres documents de la mateixa categoria trobats en diferents cases particulars. També s'han realitzat visites a diferents arxius com l'Arxiu Històric de Lleida o l'Arxiu de l'Institut d'Estudis Ilerdencs (IEI) per buscar altres documents similars, però la recerca de documents adients per a l'elaboració del treball ha estat més aviat infructuosa.

Aquesta primera font d'informació està classificada en la base de dades i la posterior descripció de la documentació, per la qual cosa ometo repetir altre cop una classificació de la mateixa.

3.3.2. Fonts secundàries

Com no podia ser d'altra manera, també s'ha fet servir per al treball fonts d'informació secundàries. En aquesta categoria, degut a la gran diversitat de fonts utilitzades, s'ha cregut convenient classificar el material utilitzat en:

1. Llibres de text acadèmics que aporten informació bibliogràfica general com per exemple: *La España de Fernando VII*, de Miguel Artola; *Historia de España* o la *Gran historia general de los pueblos hispánicos* dirigida per Luis Pericot García, entre d'altres.¹
2. Llibres que tracten d'una zona molt concreta, en aquest cas la Ribagorça, i que en algun cas no han arribat a ser publicats com és el llibre-enciclopèdia *Del Arán al Montsec por la cuenca del Ribagorzana* d'Antonio Rourera Farré, que conté tot tipus d'històries, costums, tradicions, aclariments... i que mereix un estudi més detallat.

Cal destacar, també *¡Mi patria! Apuntes geográficos e históricos de Arén* de l'escolapi Ramón Castel, editat l'any 1923 i que és la font d'informació més antiga que tracta la zona de la Ribagorça i en especial d'Areny. En aquesta obra s'han basat, o com a mínim inspirat, molts dels posteriors estudiosos de la zona,

¹ La totalitat de les obres consultades es poden trobar a la bibliografia (pàg. 110).

com el també escolapi Luis Gracia en el seu llibre *Arén* o en la revista *Arén, Rogle y jota*, i Manuel Iglesias Costa en *Historia del condado de la Ribagorza*, el qual copia literalment paràgrafs sencers del llibre de Castel. És per això, que sí en un principi, el que m'inspirava menys confiança degut a la seva antiguitat era el llibre del "padre" Castel (així l'anomenen la gent de la zona), finalment he acabat comprenent que és possiblement dels més fiables, ja que els posteriors estudiosos han acabat copiant les parts que ell va poder documentar per testimonis orals o per documents cremats durant la guerra civil.

També s'ha de citar que, tot i que només s'han extret dades molt concretes, s'han utilitzat altres llibres que tracten fets de temàtica regional, però no de la Ribagorça, com és el cas de: *Aragón en su historia* dirigit per Ángel Canellas López, *La postGuerra del Francès i la revolta reialista de 1822 a l'Ebre* de Joan R.Vinaixa Miró o *Guerra Napoleònica a Catalunya (1808-1814). Estudios i documents*, de Maties Remisa, que han servit per donar dades concretes que es buscaven pel treball.

3. Una tercera font d'informació és la literatura, la qual deixa nombroses mostres i de gran qualitat. N'és un exemple *Un dia de Cólera*, d'Arturo Pérez-Reverte, el qual relata moltes escenes dels successos del dos de maig a Madrid.

Però si parlem del reflex del començament del segle XIX en la literatura, és necessari mencionar Benito Pérez Galdós. És realment profitosa i amena la lectura d'alguns dels *Episodios Nacionales*, com per exemple *Gerona*, *Los cien mil hijos de San Luis*, *Trafalgar*, *La Corte de Carlos IV* o *Memorias de un cortesano de 1815*. Només quan una persona estudia la història i després llegeix a Galdós, s'adona perquè és un dels més grans escriptors realistes.

4. Tampoc s'han d'oblidar els diferents webs utilitzats en el transcurs del treball que han aportat moltes dosis d'informació que completen el treball. Cal remarcar entre ells els diferents webs dels arxius (a destacar el portal PARES², del Mministerio de Educación, Cultura y Deporte, el qual ofereix una eina de cerca per a gran nombre d'arxius estatals) que cada vegada col·loquen a disposició de l'usuari més documents digitalitzats, facilitant en gran mesura la tasca investigadora.

² Veure webgrafia (pàg. 111)

5. Per últim cal esmentar les fonts d'informació orals que han ajudat a la realització del treball, especialment dues: la primera és Lluís Rourera Farré, nascut a Areny i gran estudiós de la història de la Ribagorça, el qual va proporcionar informació molt valuosa per a l'elaboració del treball i sobretot pel que fa a l'origen de la documentació. La segona és Manel Lladonosa, professor emèrit d'Història de la Universitat de Lleida i expert en temes d'Història Contemporània, que ha donat una visió tècnica i experta, de gran ajut durant tot el treball.

3.4. Mètode d'investigació

S'ha explicat anteriorment les fonts d'informació utilitzades, però aquestes s'han utilitzat d'una manera determinada, pensada i raonada, seguint una ordre i un fil conductor que tot seguit passaré a explicar.

En primer lloc la investigació comença amb una documentació de la qual no es té cap dada significativa, ni tant sols d'on prové. En aquests casos el primer pas a seguir és fer una primera lectura d'aquesta informació i veure de què tracta. Un cop fet això i encara sense massa informació rellevant sobre els documents, m'interesso pel seu origen. Com han arribat fins a les meves mans? La resposta a aquesta pregunta es troba en el cos del treball i, al meu parer, conèixer-la ajuda a tenir un punt de vista més ampli sobre la documentació.

Amb una primera idea sobre el lloc d'on provenen, ja es pot fer el següent pas que és fer una segona lectura dels documents més a fons, entenent de què tracten i informant-se breument del context històric en el qual han estat redactats.

Una vegada ja és coneix l'origen, les dates en que es situen i amb una idea del que tracten, contacto amb un expert perquè valori la documentació. És així com a primers de juny tinc una trobada amb el senyor Manel Lladonosa, professor catedràtic d'Universitat, emèrit d'Història Contemporània de la UdL, que autentifica els documents com a originals i fa un primera valoració de la importància que tenen, traient com a conclusió de la reunió que amb ells es pot fer un bon treball de recerca.

És per això que a finals de juny començo a digitalitzar els documents per poder treballar amb ells, ja que els originals s'han de manipular el menys possible per la deguda conservació. Durant el procés de digitalització s'intercala una visita, el dia 24 de Juny, a Mn. Lluís Rourera Farré, que actualment resideix a la Seu d'Urgell, però és natural d'Areny. Prèviament ja s'havia parlat amb ell per telèfon i havia confirmat que tenia coneixement de diverses informacions d'interès, algunes de les quals podien acabar de completar diversos detalls referents a l'origen de la documentació que és cada vegada més clar.

A primers de Juliol, un cop acabada la digitalització, em desplaço a Areny, d'on provenen els documents. Durant la meva estada allà, cerco per diversos indrets més informació sobre l'origen i també altres documents de l'època, a la vegada que en les

estones lliures procedeix a la classificació de les imatges digitalitzades en una base de dades. Per a tal empresa s'aprèn a fer servir una eina com aquesta que mai abans havia estat utilitzada per l'investigador. La confecció, utilització i aprofitament de la mateixa s'aprenen sobre la marxa de manera autodidacta amb els recursos que ofereix la web i les facilitats i senzillesa dels programes informàtics actuals.

Quant a les visites programades, la primera és a l'Ajuntament d'Areny, on busco partides de naixement, matrimonials o de defunció per trobar els noms que m'interessen, però malauradament la informació que hi queda és posterior a la que em pot interessar i, tot i buscar alguna pista, la cerca és en va. Tampoc és possible consultar els llibres de baptisme o qualsevol document similar procedent de l'Església, perquè tot el que hi està relacionat va ser cremat durant la guerra civil.

Aprofito també aquests primers dies de juliol per comentar amb la gent del poble aspectes relatius al treball: si en tenen idea, si tenen informació interessant, si també ells guarden documentació... però malauradament poca gent em pot aportar gaire informació sobre el que busco. Un dels que sí em parla dels Pérez, els posseïdors, és l'antiquari del poble, Jesús Ferrer Boher, qui assegura haver venut, temps enllà, un antic i valuós moble que pertanyia a la citada família. Interessant-me pel tema em porta a la casa on guarda les antiguitats, me les ensenya i em deixa tafanejar una bona estona amb total llibertat per si trobo alguna cosa interessant pel meu treball. Tot i que no hi trobo cap dada d'interès per a la confecció del treball, l'experiència és molt positiva perquè aquests mobles, al igual que els documents que estudio, són fragments que es conserven de la història.

Continuo durant tot el juliol ampliant la base de dades, classificant els documents, datant-los, rellegint-los i entenent-los. És un procés lent, perquè el vocabulari i la manera d'escriure són molt diferents als d'ara, s'ha de posar en context el que s'hi diu, s'ha de transcriure els documents manuscrits perquè la lectura és molt difícil, la correspondència és difícil d'entendre perquè moltes vegades es troba fora de context, alguns documents no tenen data i s'ha d'intentar trobar en quin any es van fer, procés summament difícil, etc.

Cap a finals d'aquest mateix mes de juliol faig una visita a casa Ramón de Burguet, una visita que tenia marcada en el meu calendari, ja que la família que hi viu va comprar la

casa d'on procedeixen els documents, la qual va ser derruïda. La visita, que no s'ha pogut fer abans en no ser-hi els residents, em reporta bon material per al treball. Em deixen mirar en un cofre ple de documentació, molta és del segle XX, però remenant entre les revistes i la pols va ser possible trobar diferents documents del segle XIX, alguns dels quals estan estretament relacionats amb el que s'està investigant.

Amb tot això torno a Lleida i a principis d'agost començo a informar-me dels fets més destacats de la història d'Espanya en aquell temps. S'utilitza en aquest moment com a suport més important llibres acadèmics sobre l'època, per a la qual cosa es visita amb assiduitat la Biblioteca Pública de Lleida. A més realitzo diverses visites a arxius, com són l'Arxiu Històric de Lleida i l'Arxiu de l'Institut d'Estudis Ilerdencs. És en aquest últim on trobo una carta datada el 1824 a Areny, però que no guarda relació amb el treball i per la qual cosa no la incloc en la documentació. No per això, però, han deixat de ser visites profitoses per a l'investigador, que ha pogut conèixer de primera mà el funcionament d'aquests establiments.

A últims d'Agost, el dia 25, faig l'última visita de l'estiu, aquest cop a casa Puyalto de San Esteban de Llitera, casa molt antiga i on residia una germana de l'avi, per la qual cosa pot contenir documents similars. Trobo documents de l'època, però tots referents al poble on es troba la casa, de poca rellevància i en cap cas relacionats amb el treball, per la qual cosa deixo el seu estudi per més endavant. El que sí que trobo interessant, però, són documents més moderns de la família Rourera que aporten dades interessants de les quals no disponia i que ajuden a completar o aportar noves dades significatives al treball. És el cas d'herències, escriptures i fotografies o postals del poble que proporcionen imatges de la transformació d'aquest i de casa Miranda, d'on provenen els documents.

Fins aquest moment, per tant, s'ha procedit a fer una classificació i catalogació de la documentació, a la recerca de més material per a la investigació i contextualització del treball, i a començar a posar llum en les incògnites que es presenten. És per això que ara és hora de posar-se mans a l'obra en la interpretació dels documents, l'explicació de les investigacions i la confecció final del treball.

3.5. Marc teòric

Marc cronològic

El període cronològic que es tracta en el treball és el primer terç del segle XIX (1800-1833). Si bé és veritat que la recerca es centrarà en aquesta època, especialment des de l'inici de la Guerra de la Independència (1808) fins a la mort de Ferran VII (1833), és molt probable que les investigacions ens portin a presentar qüestions lleugerament anteriors o posteriors a aquest període.

Aquest marc cronològic s'elegeix basant-se en dos factors. El principal és que aquesta és l'època amb major representació en la documentació trobada inicialment, però també perquè es va creure adequat tractar aquest període per la gran quantitat de fets d'importància històrica que es concentren en aquestes dates i els quals, tot seguit, passarem a resumir.

Marc històric

L'Espanya de principis del segle XIX té una història molt convulsa marcada pels continus conflictes que es produeixen any rere any, ja sigui per invasions estrangeres o bé per les freqüents lluites internes. En el cos del treball s'explica amb més detall els fets que s'esmenten en aquest apartat, l'objectiu del qual és únicament situar el lector en el període històric que es treballa.

A principis de segle (1808) puja al tro Ferran VII fruit de l'abdicació del seu pare Carles IV en els successos coneguts com el motí d'Aranjuez. Aquell mateix any comença l'anomenada "Guerra del Francès" (a Catalunya) o "Guerra de la Independència" (a Espanya), durant la qual (1808-1814) es farà front a un exèrcit francès temut arreu d'Europa, sense el suport de la família reial, captiva a Baiona.

Acabada la guerra, el primer acte del rei en retornar a Espanya és l'abolició de la Constitució de Cadis de 1812 creada per les Corts durant la guerra. D'aquesta manera es restaura l'absolutisme, provocant un conflicte entre absolutistes (reialistes) i constitucionalistes (liberals) que romandrà latent en la societat espanyola durant molt de temps. Les conseqüències d'aquesta divisió interna seran els continus intents de cop d'estat, fins que triomfa el pronunciament de Riego el 1820 a favor de la Constitució: s'inicia així el trienni liberal.

Durant els tres anys de govern liberal canvien les tornes i es produeixen nombrosos aixecaments absolutistes. Finalment les continuades demandes d'ajut estranger per part dels partidaris d'abolir la Constitució són escoltades a França, des d'on penetra un exèrcit francès (els cent mil fills de Sant Lluís) el qual ajudat pels absolutistes espanyols retorna el poder a Ferran VII el 1823.

Durant la dècada següent, de govern absolutista, la influència dels intents liberals de retornar al poder es veu disminuïda, però no per això acaben els maldecaps pel rei, que haurà de fer front al problema successori. Davant del problema de no tenir cap fill baró, Ferran promulga la pragmàtica sanció que aboleix la llei sàlica, amb la intenció que la seva filla Isabel pugui ser reina. Aquesta decisió provoca l'enuig dels partidaris del germà del rei, Carles Maria Isidre, i dels absolutistes més intransigents, que temen un govern liberal de la futura reina. Aquest enfrontament entre els partidaris de Carles Maria Isidre i els d'Isabel, representada per la reina regent Maria Cristina, ja que Isabel era encara una nena quan morí el seu pare, provocarà les guerres carlines a partir de 1833 i, per tant, ja fora del abast de la recerca.

Marc geogràfic

L'àmbit geogràfic se'ns presenta molt ampli i a la vegada molt concret, degut a la temàtica de la documentació. En una part d'ella es tracta, en ocasions, temes relatius a tot l'Estat Espanyol, ja que molts dels fets que s'hi troben escrits tenen repercussió estatal o van dirigits a tota la població espanyola i, per tant, s'han de situar en un context geogràfic molt gran.

D'altra banda, però, es tracten aspectes relacionats amb una zona molt concreta: la Ribagorça, entenent aquesta com els territoris que comprenien l'antic Comtat de la Ribagorça, situat entre les conques dels rius Ésera, Isàbena i Noguera Ribagorçana i que actualment es troben dividits en les comarques de l'Alta Ribagorça (Catalunya) i la Ribagorça (Aragó).

És a la zona aragonesa d'aquest territori on es troba el poble d'Areny, d'on procedeix gran part de la informació, degut a que aquesta era la vila on vivien els posseïdors dels documents. Com a conseqüència d'això, el nom d'aquesta vila es veurà repetit en diverses ocasions durant treball.

De la mateixa manera que han variat les divisions territorials en termes administratius estatals, han canviat també les divisions administratives de l'Església. I així, el poble d'Areny, que formava part de la diòcesi de la Seu d'Urgell des del segle IX, va passar a estar sota la direcció del bisbat de Lleida el 1956, i actualment es troba integrat en el bisbat de Barbastro-Monzón.

És per aquestes raons que s'acaben d'explicar que no ens hem d'estranyar si en la documentació apareix amb freqüència el bisbe o la diòcesi d'Urgell. Tampoc ens ha de sobtar en gran mesura si trobem documents d'altres pobles que, tot i estar actualment sota jurisdicció catalana, per proximitat geogràfica i per vincles culturals, històrics i socials es trobaven estretament lligats amb el poble d'on prové la documentació.

4. La documentació

4.1. Catalogació de la documentació

La gran quantitat de documents i el consegüent allau de dades i informació han portat a prendre la decisió de fer una catalogació de la documentació. Per aquest motiu s'ha creat una base de dades amb el programa Microsoft Office Access 2007 que permet classificar, organitzar i redistribuir la informació a conveniència de l'investigador. Aquesta eina permet aprofundir de manera sistematitzada i ordenada en l'estudi del material documental sobre el qual es confecciona el cos del treball. En ella també s'hi troben adjuntes les imatges digitalitzades dels documents, fet imprescindible per poder treballar i manipular l'objecte d'estudi sense que aquest es malmeti, aconseguint així la conservació de la documentació original. Tots els documents manuscrits s'acompanyen amb la corresponent transcripció per tal de facilitar-ne la lectura i estudi. Al llarg del treball es cita cada document indicant el número que aquest té en la base de dades. Per raons de format aquesta es troba en el CD adjunt al treball, per la qual cosa s'inclou en els annexos una taula classificatòria dels documents que, a efectes pràctics, ve a ser un resum de la base de dades però sense aquells apartats que per raons de format (documents digitalitzats) o extensió no s'hi han pogut incloure.

4.2. Descripció general de la documentació

La base de dades creada conté un total de 78 documents, dels quals 66 pertanyen a la documentació trobada originalment i 12 han estat afegits amb posterioritat, procedents d'altres orígens que més endavant aclarirem. Aquests últims són útils per aclarir i exemplificar la informació donada i també perquè guarden relació o daten de l'època estudiada. Sovint, però, la documentació esta formada per més d'una pàgina, provocant que aquesta superi les 170 pàgines digitalitzades en total.

L'època que comprèn es troba entre els anys 1773 i 1835 a excepció d'un parell de documents que fan referència a escriptures d'herència o compravenda, de l'any 1923 i que són necessàries per aclarir l'origen de la documentació més antiga. Els anys on més es concentra aquesta és entre 1805 i 1833 (53 documents de 78), amb un màxim de sis documents l'any 1814 degut al gran nombre de cèdules reials impreses aquell any. Tot i això és interessant observar que la documentació no es concentra en anys molt concrets i presenta una línia cronològica que s'interromp en poques ocasions.

Pel que fa al contingut, la majoria (38) fan referència a temes de caire social, però també hi ha un ampli ventall de documents polítics (13), militars(10), culturals(10) o econòmics(7), tenint present que en molts d'ells es barregen diferents temàtiques i han estat classificats d'acord amb la que és més important i predominant.

Si ens fixem també en quin tipus de document es tracta, trobem gran diversitat de categories. Entre elles destaquen les cartes (20) entre les quals s'ha de distingir les cartes privades i altres de caràcter més general i institucional, enviades a més d'una persona per informar o donar a conèixer un fet o una obligació. Altres tipus que apareixen repetidament són els salconduits³ o cartes de seguretat (8), cèdules reials⁴ (7), llicències (3) o diferents himnes d' ideologia variada (3), entre d'altres.

No s'ha de deixar d'observar el lloc al qual fan referència o on s'imprimeixen els documents. El més esmentat és Areny, fet lògic si es té en compte que és el l'origen de la informació i on vivia el posseïdor, cosa que explica també la troballa de documents relatius a pobles o zones properes com Esplugafreda, Orrit, Benavarri, Tremp o Talarn. Juntament a aquests es pot trobar els noms d'altres localitats com Madrid, pel senzill fet de ser la capital del Regne i el lloc on s'expedien els decrets i cèdules reials, o Saragossa per ser la capital de la regió. En la resta es fa esment de diverses ciutats de la zona catalanoparlant de llevant i no molt distants entre si com Barcelona, Reus, Vic, etc.

Amb aquest apartat anterior es relaciona el fet que, si ens fixem en els personatges que hi apareixen, trobarem tan aviat personatges anònims o desconeguts per la història (pagesos, mossens de poble...) com personatges que han estat importants i han marcat el rumb que ha seguit el país durant anys (el rei Ferran VII, el marquès de Mataflorida, el Baró d'Eroles, el general Espoz i Mina, etc.)

Per últim, si el que s'observa és l' idioma que s'utilitza, es pot comprovar que la gran majoria estan escrits en castellà, el qual, tot i tenir petites diferències amb el que parlem actualment, és comprensible. També hi ha, però, una petita representació de documents escrits en llatí (4), majoritàriament documents educatius de filosofia o referents a l'església. En català només es troben escrits dos documents; el primer, una carta privada i el segon un himne referent als miquelets i la milícia.

³ Veure glossari (pàg.94)

⁴ Veure glossari (pàg.93)

4.3. L'origen

Uns antics documents trobats a la casa familiar⁵ on viu l'àvia materna (Cristina Jovellar Boher) guarden zelosament el misteri que els envolta. Ningú sap a qui pertanyien ni d'on provenen exactament, l'única cosa que es recorda és que va ser l'avi (Enrique Rourera Farré), a qui jo no vaig arribar a conèixer, qui va portar-los ja fa molt de temps de la casa on ell havia nascut.

Així doncs, de qui eren els documents? Hem d'entendre com han arribat fins a les nostres mans per trobar el camí que ens porti a resoldre aquest problema. La primera hipòtesi que formulo és que, sabent que provenen de la casa on va néixer l'avi (casa Miranda), algun avantpassat seu (amb cognom Rourera) n'hagués estat el posseïdor. Busco en apunts de l'avi, del besavi, en arbres genealògics que arriben a dates properes a 1600... i obtinc algun candidat, algun il·lustre que podia estar relacionat amb els documents: Joseph O'mulrian Rourera, cavaller d'origen irlandès de l'ordre de Carles III, casat amb una dona de casa Miranda, però el descarto en comprovar que les dates no acaben d'encaixar: la seva mort és bastant anterior a les dates que marquen gran part dels documents.

La cerca continua... part de la documentació (cèdules reials⁶, proclames⁷, salconduits sense omplir...) hauria passat necessàriament per mans dels alcaldes del poble degut al seu caràcter polític i institucional... Per tant ja tenim una altra pista per seguir el rastre. El problema és que no existeix cap llistat d'alcaldes de l'època i en els documents on algú firma com alcalde no apareix el nom Rourera per enlloc. Així doncs, no sembla que de moment es pugui continuar per aquesta línia d'investigació.

Estudio més exhaustivament els documents, en especial els que semblen de caràcter més personal, dirigits a algú en concret, els que fan referència a un poble o localitat, aquells que no van dirigits a la població en general. És en aquest moment que detecto la repetició d'un cognom: Pérez, i a més a més, en fulls molt personals i de caràcter privat tals com inscripcions a universitats, salconduits al seu nom, fulles de mèrits⁸, etc. Per les dades que aporten es pot deduir que eren persones prou il·lustres per haver estat

⁵ Casa la Torreta, Areny

⁶ Veure glossari (pàg. 93)

⁷ Veure glossari (pàg. 94)

⁸ Veure glossari (pàg. 93)

alcaldes i per tenir els documents (estudis, bones professions, càrrecs militars...). Sento que la solució podria estar molt a prop.

I doncs, qui eren aquests Pérez? No he sentit a parlar de casa Pérez, ni recordo ningú del poble (Areny) que es digui així, per la qual cosa em dirigeixo a l'àvia, qui de ben segur que, si hi ha algú amb aquest cognom, em sabrà indicar qui és. La resposta em cau com una galleda d'aigua freda. "Casa Pérez? No n'hi ha cap ací, no, no. Pérez no n'hi ha hagut cap al poble, ni ara ni antes que jo recorde"

Si els documents són seus però ells no són del poble, veure com han arribat fins aquí serà molt més difícil, per tant torno a revisar tots els passos fets prèviament, no sigui cas que hagi agafat una via d'investigació errònia. Altre cop cal rellegir els documents, tornar a mirar els arbres genealògics i... de sobte, s'encén una petita llum. En els arbres genealògics hi ha petits apunts escrits a ma vora alguns dels noms. En un d'ells s'hi pot llegir: "Francisco Rourera Escala nacido en 1779, apadrinado por D. Francisco Pérez y Dª Rosa Balda". És una pista important. Tot i que Pérez és un cognom molt comú i també podria tractar-se d'una altra família amb el mateix cognom. Segueixo buscant àvidament a la recerca de més troballes i, finalment, en trobo una altra, i aquest cop definitiva. Diu així: "Al morir D. Frc^o Pérez de Mornau, dueño de casas y patrimonios en esta villa, nombró heredero a D. Luis Artós Mornau de Barcelona quien designó administrador a Antonio Rourera Callen, motivando esto el traslado de la familia de la casa de la Plaza Mayor (hoy llamada casa de Pepe Manel)..... a la de aquél en la de la Iglesia, nº8 (entonces casa Peris, hoy ya casa Miranda)..."

Per tant, els Pérez sí que havien viscut a Areny! La casa on havien residit va ser venuda al meu rebesavi, Antonio Rourera Callen, després que aquest n'hagués estat designat administrador. Per aquest motiu, la casa va passar a dir-se casa Miranda i és per això que es recorda que els documents els havia portat l'avi d'allà, on ell havia nascut. Per tant, ara tot encaixa. Els documents, acumulats pels Pérez, van passar a mans dels Rourera quan aquests van anar a viure a la casa (que aleshores va canviar el nom de casa Peris pel de casa Miranda) i, temps després, quan l'avi ja no hi vivia, perquè no n'era l'hereu, els va agafar i els va portar a la casa on residia (casa La Torreta) on jo els he trobat anys després, dins d'una capsa amb la inscripció "papeles antiguos".

Les coses es comencen a aclarir, i més quan explico aquesta última troballa a casa: “Aaahhh estos són los de casa Peris!” exclamen. El poble, tot i estar a Aragó, és de parla majoritàriament catalana i el cognom Peris és la forma catalana corresponent al castellà Pérez, de la mateixa manera que passa amb els Gomis (Gómez), Llopis (López), etc. Tot i això l’únic que em sap dir la gent del poble és que els Peris eren molt rics i que tenien gran part de les terres del poble. Així ho reflecteixen algunes parcel·les que encara guarden el nom del seu antic amo, com per exemple l’Olivar de Peris, o escriptures de venda que mencionen o bé als Pérez o bé als Nadal Artós, els quals van rebre l’herència dels Peris, com més tard veurem. Un exemple n’és la venda d’una partida anomenada el Puy con Ribós l’any 1795, propietat de Maria Rourera, de la que es diu “...linda a oriente con tierras de Francisco Pérez...”⁹, però igualment trobem aquest fet si mirem les terres que es deixen en herència en altres moments. “Finca viña y olivos partida de Plla de una hectarea diez centiareas linda con oriente con José Colau... .. Poniente con tierras de Francisco Pérez” o també “Finca partida Rocasillas, de veintiu areas linda Oriente, Poniente y Norte camino público y Mediodia Francisco Pérez”¹⁰, per posar alguns exemples.

Tot i que sembla evident la procedència dels escrits, no tenim cap escrit o persona que ho confirmi. Cal intentar assegurar-se que no hi ha cap equivocació, i si algú ens pot donar aquesta informació, aquest no és altre que Mn. Lluís Rourera Farré, de 92 anys i germà del meu avi. Actualment resideix a la Seu d’Urgell i allí em dirigeixo a visitar-lo el dia 24 de Juny. Ell no es pot recordar dels Peris perquè van marxar abans que ell nasqués, però sí que recorda molt bé casa Peris (casa Miranda quan ell hi vivia) on va passar els primers anys de la seva vida i que va ser derruïda per fer-hi pisos fa aproximadament uns deu anys, quan ja es trobava en molt mal estat. Ens explica com era i el que hi havia i en preguntar-li pels documents, fa memòria de les golfes de casa, on hi havia un gran armari amb multitud de cartes i documents antics i on assegura que també guardaven dues pistoles. Es recorda perfectament del gravat del baró d’Eroles¹¹, penjat vora un enorme quadre amb la genealogia dels reis d’Espanya, i a més ens dona una carta que va agafar d’aquella casa, enviada el 1787 per mossèn Joseph Pérez.

⁹ Document nº 5

¹⁰ Document nº 68

¹¹ Document nº 70

També ens regala la col·lecció de segells col·locats en capses de llumins i desordenats, que accepto de bon grat tot i no tenir aparent relació amb el treball. Després, en classificar-los i arxivar-los, veuré que sí que hi tenen relació, ja que els més antics els va retallar de les cartes que hi havia en un armari de casa Peris-Miranda i en alguns d'aquests retalls encara hi queda el nom d'algun membre de la família Pérez (sobretot dels Pérez Mornau¹²) com a destinatari de les missives.

¹² Veure annexos, apartat 7.4. col·lecció de segells (pàg.108)

4.3.1. Els Peris, una família de classe mitja-alta del segle XIX

Hem trobat l'origen de la documentació, però dels posseïdors ben poca cosa en sabem. Qui eren? Per què van marxar? Dit d'una altra manera: D'on venen? On van anar?

Per intentar respondre aquestes preguntes he intentat reconstruir una aproximació al que podria ser l'arbre genealògic dels Peris. Si més no, intentar seguir la línia successòria de la família, afegint-hi tota la informació possible, tenint en compte que els arxius parroquials es van cremar durant la guerra civil, la qual cosa provoca una manca d'informació molt gran.

Després d'una visita a l'Ajuntament d'Areny, m'asseguren que els registres més antics que tenen són algunes partides de naixement i alguns enllaços matrimonials a partir de 1875 i després de donar un cop d'ull a tots els noms que apareixen en aquest i els següents cinc anys, comprovo el que ja m'esperava: no apareixen els Pérez que busco, degut a que ja havien marxat del poble en aquell moment (l'últim Pérez mor a Barcelona el 1883). S'ha d'anar amb compte en futures investigacions de no confondre els Pérez dels que estem parlant amb els Pérez Vela o Pérez Mañanet que apareixen en les partides de naixement, perquè aquests altres provenien de Navarra i havien arribat a Areny cap a mitjans del segle XIX, si no vaig errat.

Una vegada em trobo amb aquesta situació de manca d'informació crec que el més adient és arregar el màxim de dades possibles, intentant cercar per diverses vies: documents, llibres, revistes, Internet... espremer-ho tot per treure'n el màxim de suc possible i després intentar lligar caps.

En primer lloc començo cercant per la informació que tinc més a mà: la documentació dels propis Peris. En vint-i-sis d'ells (contant que cada document pot tenir més d'una pàgina) apareix el nom Pérez, però en molts casos es tracta només d'una signatura o correspondència que rebien i que aporta poca informació. És per això que decideixo començar pels que em sembla que poden aportar més dades, com són les fulles de mèrits.¹³

Segons la fulla de mèrits de Juan Antonio Pérez, aquest va néixer el 1782 i tenia un germà anomenat Tadeo que va morir durant la Guerra de la Independència.¹⁴ Les

¹³ Veure glossari (pàg. 93)

¹⁴ Document nº 33

inscripcions als estudis universitaris confirmen que hauria nascut entre 1782 i 1783 i apunto aquests dos anys perquè en dos cursos seguits s'anota a l'hora de matricular-se que té l'edat de vint-i-tres anys "poco más o menos"¹⁵

En un altre full de mèrits s'indica que Antonio Pérez Agustí va néixer el 1757 i que va ser mossèn.¹⁶

De molt ajut per a la tasca que estic duent a terme és el document manuscrit de 1812 on Francisco Pérez fa anar al secretari d'Areny a buscar les partides de bateig per a què anoti el que hi ha allà escrit. Segons s'explica, Francisco Antonio Joaquin Pérez, nascut l'any 1755, és fill de Antonio Pérez de Aluxan i Maria Hereva Agustí¹⁷. Pels cognoms dels fills d'aquests veurem que el nom real és Maria Agustí i que Hereva devia significar que era la hereva de casa Agustí.

En una carta de 1831, Joaquín Mornau parla de Juan Antonio Pérez, referint-se a ell com el seu cunyat¹⁸, i en una altra missiva, en aquest cas de José Pérez, la carta s'envia a "Juan Antonio Pérez Balda, Abogado de los Reales Consejos"¹⁹. Més cartes ens aporten pistes sobre els Pérez: una altra carta de 1787 de Josef Pérez, des de la Seu d'Urgell, on exerceix de capellà, afirma que Antonio Pérez està a punt de cantar la seva primera missa²⁰.

En la resta de cartes, salconduits, butlles papals²¹, etc. només hi apareix la firma però com que en gairebé totes elles hi ha la data, ens pot servir per confirmar el parentiu d'un personatge amb un altre. Tot i això, són dades de menor rellevància que les citades i farien massa extens el treball, per la qual cosa les ometo.

Així doncs, és l'hora de passar a una altra font d'informació i decideixo buscar pels llibres escrits sobre temes relacionats amb Areny, per veure si hi apareix algun Pérez.

¹⁵ Documents nº 11 i 12

¹⁶ Document nº24

¹⁷ Document nº20

¹⁸ Document nº56

¹⁹ Document nº77 / Veure glossari (pàg. 93)

²⁰ Document nº 2

²¹ Veure glossari (pàg.93)

En el llibret *Arén, rogle i jota*, del padre Luis Gracia, trobo esmentat a Antonio Pérez, que apareix en els llistats del “pan de munición”²² que es donà a partir de 1713 a les vídues dels morts i ferits durant la guerra de successió. Diu així: “A Teresa Jubillar, viuda de Antonio Pérez, que hizo muchos servicios y fue herido por los enemigos, dos raciones”.

En un altre llibre no publicat, *Del Arán al Montsec por la Cuenca del Ribagorzana*, de Antonio Rourera Farré, apareix la següent citació en unes anotacions a mà “Fallece en Barcelona Don Francisco Antonio Pérez Agustí, nacido en Arén el 21 de Abril de 1755 y que ejerció la abogacía de la villa”. L’any de la mort no està indicat.

A més, ja hem comentat que també es troba una menció en els arbres genealògics fets pel besavi on s’apunta: “Francisco Rourera Escala nacido en 1779, apadrinado por D. Francisco Pérez y Dª Rosa Balda”, cosa que no implicaria que fossin matrimoni, i però veient el cognom dels fills (Pérez Balda) es dedueix que si que ho són.

En els altres llibres no es menciona enlloc als Pérez, circumstància bastant normal, perquè fa temps que varen marxar del poble i la gent gran només recorda haver-los sentit nombrar als seus padrins.

Arribat aquest punt és l’hora de començar a cercar informació per Internet.

Buscant ampliar la informació sobre la unió dels Pérez i els Mornau que s’esmentava en la carta de Joaquín Mornau, trobo la següent informació sobre una finca mallorquina, Son Ferrando: “Més endavant, pertanyé a Josep Francesc Mornau i a Josepa d’Amat, de qui passà al seu nét Francesc Pérez Mornau d’Amat, natural d’Aran, el qual morí fadrí a Barcelona, a l’edat de 56 anys, el 8 de març de 1883, amb testament que havia ordenat a Barcelona el 7 de setembre de 1870, el qual fou protocol·litzat pel notari d’aquella ciutat Constantí Gibert el 31 de març de 1883, en què nomenà hereu universal el seu cosí Delfí Artós i Mornau”²³. Per tant una filla de Josep Francesc Mornau i Josepa d’Amat va casar amb un Pérez i d’aquesta unió en va sorgir un fill Francesc Pérez Mornau d’Amat, nascut l’any 1827 i mort el 1883, aparentment sense descendència, ja que deixà l’herència al seu cosí. No hi ha cap dubte que és una equivocació posar que el tal Pérez era natural d’Arán, doncs de ben segur es devia referir a que era natural

²² Ració de pa que es donava als familiars dels morts o ferits durant la guerra per a que poguessin subsistir.

²³ Veure webgrafia (pàg. 111)

d'Arén. Aquest és l'últim Pérez d'aquesta branca de l'arbre i, per tant, també l'últim Peris d'Areny.

Una entrada gairebé idèntica es troba amb la finca, també mallorquina, de Cal Tresorer,²⁴ i amb la casa anomenada Can Escoffet.²⁵

Per últim, he intentat rastrejar el llinatge dels Pérez cap al segle XVII i, com és obvi, la tasca és molt difícil degut a que Pérez és un cognom molt comú i com més antic busquem, més difícil és trobar dades del que ens interessa. A més, els Pérez més antics adopten tots el nom Antonio, seguint el costum de posar a l'hereu aquest nom, cosa que ens facilita saber-ne la línia successòria. Per trobar els avantpassats dels Pérez m'aferro a una dada d'un document ja citat, on es parla d'Antonio Pérez de Aluxan, cosa que jo interpreto que pot voler dir que el tal Antonio Pérez procedia de Aluján, un poble al Sobrarbe aragonès. Tot buscant trobo un blog²⁶ que tracta temes relacionats amb la genealogia de Sobrarbe i en el qual es parla d'uns Pérez del segle XVII, infançons²⁷ d'una casa de Aluján. Em poso en contacte amb l'autor del blog, però després d'intercanviar la informació, concloem que no estem parlant dels mateixos Pérez.

És una porta que es tanca, però cal continuar buscant, i finalment, l'esforç dóna els seus fruits:

Gràcies als fons digitalitzats de l'arxiu de la Corona d'Aragó, trobo que en un document de 1678 Antonio Pérez Aluxan ha estat "insaculat en la bolsa de Teruelos"²⁸ pel poble d'Areny²⁹. És una petita dada, però compensa les hores de recerca. Tot i això no descarto que el cognom Aluxan faci referència a que els Pérez provenien d'Aluján (doncs, antigament el poble es deia Aluxan), però en tot cas van adoptar el cognom fa molt de temps i està clar que vivien a Areny des de fa segles, per la qual cosa manquen dades que confirmen la meva hipòtesi.

Així doncs, amb la informació de la que dispenso, ara sí m'atreveixo a començar l'arbre genealògic dels Pérez. En ell hi faltaran probablement molts noms, moltes branques, molts familiars... però si van existir no ha estat possible informar-se sobre ells.

²⁴ Veure webgrafia (pàg. 111)

²⁵ Veure webgrafia (pàg. 111)

²⁶ Veure webgrafia (pàg. 111)

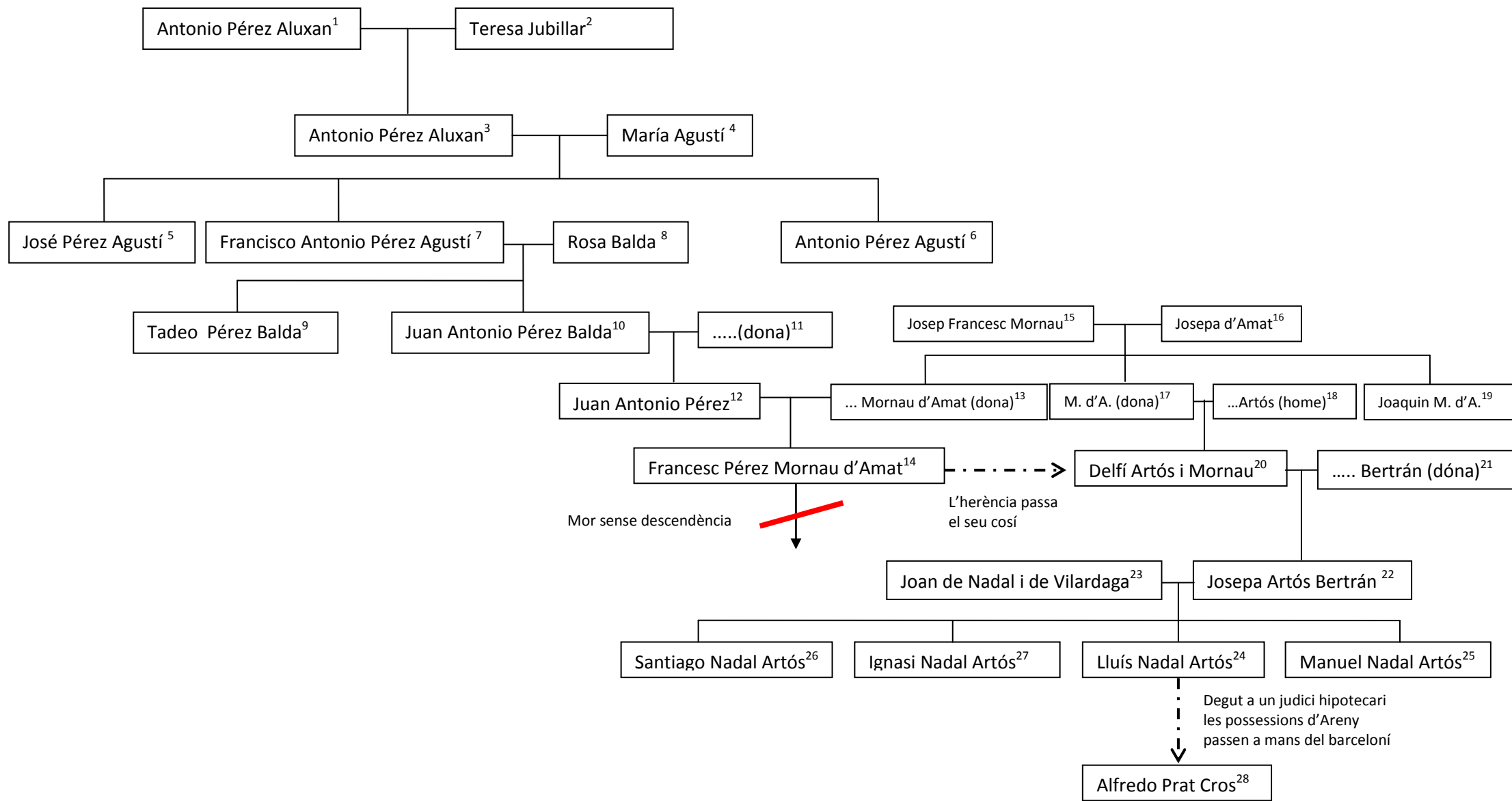
²⁷ Veure glossari (pàg. 94)

²⁸ Veure glossari (pàg. 94)

²⁹ Veure webgrafia (pàg. 113)

He d'advertir també que la informació no és segura al cent per cent, ja que en alguna ocasió he hagut de suposar algun fet. És a dir, en ocasions no era possible saber l'any de naixement i/o de mort però hi ha constància d'aquella persona en un any concret i amb aquesta dada és possible deduir el seu grau de parentiu amb un altre nom que ens ha aparegut.

Notifico també, que els Pérez més antics no agafen el cognom de la mare i hereten els dos cognoms del pare, d'igual manera que a l'hereu se li posa el nom del pare. Aquest fet provoca que aparegui repetit diverses vegades el nom d'Antonio Pérez Aluxan. Quan es comença a agafar el cognom de la mare, a la família Pérez es flexibilitza també la qüestió de posar el nom d'Antonio a l'hereu. Com es pot comprovar, tots el continuen portant, però com a segon nom (per exemple Francisco Antonio o Juan Antonio).

Qui anomenarà apoderat a Pío Ribera Llena per a que les vengui als arenyencs interessats

Explicació de l'arbre genealògic

1. Antonio Pérez Aluxan: Apareix en un document de 1678 Antonio Pérez Aluxan, que ha estat “insaculat en la bolsa de Teruelos” pel poble d’Areny
2. Teresa Jubillar: En els llistats del “pan de munición” que es donà a partir de 1713 a les viudes dels morts i ferits durant la Guerra de Successió apareix Teresa Jubillar, “viuda de Antonio Pérez, que hizo muchos servicios y fue herido por los enemigos, dos raciones”
3. Antonio Pérez Aluxan: En el document manuscrit de 1812 es diu que Francisco Antonio Joaquin Pérez, nascut l’any 1755, és fill d’Antonio Pérez de Aluxan i Maria Hereva Agustí³⁰. Coincideix en nom amb el pare ja que en aquest moment encara es conservaven ambdós cognoms del progenitor masculí.
4. Maria (Hereva) Agustí: Tot i que està escrit en el document citat anteriorment Maria Hereva Agustí, pels cognoms dels fills d’aquesta veurem que el nom real és Maria Agustí i que “Hereva” devia significar que era la hereva de casa Agustí.
5. José Pérez Agustí: Escriu una carta el 1787 des de la Seu d’Urgell firmant com a Josef Pérez³¹. Per dates i pel que menciona a la carta (per exemple que té un germà que és diu Antonio que té que cantar la seva primera missa) es dedueix que és fill de Maria Agustí i Antonio Pérez Aluxan
6. Antonio Pérez Agustí: La seva fulla de mèrits³² indica el seu nom complet, que va néixer el 1757 i que va ser mossèn d’Areny.
7. Francisco Antonio Pérez Agustí: En un document manuscrit de 1812, Francisco Pérez fa anar al secretari d’Areny a buscar les partides de bateig per a que anoti el que hi posa, i això és que Francisco Antonio Joaquin Pérez (ell mateix), nascut l’any 1755, és fill de Antonio Pérez de Aluxan i Maria Hereva Agustí³³.
8. Rosa Balda: En uns apunts en un arbre genealògic dels Rourera hi ha escrit: “Francisco Rourera Escala nacido en 1779, apadrinado por D. Francisco Pérez y Dª Rosa Balda”. Això no té que significar necessàriament que fossin esposos, però si considerem que els fills s’anomenen de segon cognom Balda, és gairebé segur que ella en fos la seva mare.

³⁰ Document nº 20

³¹ Document nº 2

³² Document nº 24

³³ Document nº 20

9. Tadeo Pérez Balda: La fulla de mèrits de Juan Antonio Pérez, indica que tenia un germà anomenat Tadeo que va morir durant la Guerra del Francès.³⁴
10. Juan Antonio Pérez Balda: Segons la seva fulla de mèrits, Juan Antonio Pérez va néixer el 1782. El segon cognom (que no està escrit en la fulla de mèrits) es troba en una carta³⁵ que li envia José Pérez. Hi ha un apartat dedicat a aquest personatge per la qual cosa no em prodigaré en explicacions més extenses.
11. ... (dona): Aquesta és la part més incerta de l'arbre genealògic. Dedueixo que Juan Antonio Pérez Balda (número 10) no pot ser el pare de Josep Francesc Mornau d'Amat perquè si mirem les dates l'hauria tingut als 45 anys, molt tard per aquella època, per la qual cosa descarto que en sigui el pare. Més aviat tendeixo a pensar que en fos l'avi, si bé és veritat que aleshores no hi hauria més constància del seu fill que en una carta de Joaquim Mornau, que anomena cunyat seu a Juan Antonio Pérez i per tant pare i fill s'anomenarien igual.
D'aquesta manera hi hauria una dona de la qual no sabem res més, tret de que es casà amb Juan Antonio Pérez Balda, amb qui tingué un fill anomenat també Juan Antonio Pérez.
12. Juan Antonio Pérez: Sabent que Josep Francesc Mornau i Josepa d'Amat van tenir un net anomenat Francesc Pérez Mornau d'Amat, es pot deduir per l'ordre dels cognoms, que van tenir una filla amb cognom Mornau d'Amat que casà amb un Pérez (Juan Antonio fill), els quals van ser els pares de Francesc Pérez Mornau d'Amat
13. ... Mornau d'Amat (dona): Ídem 12
14. Francesc Pérez Mornau d'Amat: En diversos webs relatius a la possessió de finques mallorquines (Son Ferrando³⁶, Cal tresorer³⁷, Can Escoffet...³⁸) apareix aquest personatge del qual es diu que és natural d'Aran: "Francesc Pérez Mornau d'Amat, natural d'Aran, el qual morí fadrí a Barcelona, a l'edat de 56 anys, el 8 de març de 1883," queda clar, però, que és una confusió i que en veritat és natural d' Arén.

³⁴ Document nº 33

³⁵ Document nº 77

³⁶ Veure webgrafia (pàg. 111)

³⁷ Veure webgrafia (pàg. 111)

³⁸ Veure webgrafia (pàg. 111)

Sabem amb certesa que es tracta d'un Pérez d'Areny perquè encaixa en el seguiment de les possessions dels Peris que veurem més endavant i també perquè es pot veure escrit Francisco Mornau en la col·lecció de segells³⁹, i aquest havia de ser necessàriament ell.

15. Josep Francesc Mornau: En els mateixos webs on trobem informació de Francesc Pérez Mornau d'Amat es diu: “pertanyé a Josep Francesc Mornau i a Josepa d'Amat, de qui passà al seu nét Francesc Pérez Mornau d'Amat ”
16. Josepa d'Amat: Ídem 15
17. ... Mornau d'Amat (dona): Si Francesc Pérez Mornau d'Amat va nomenar hereu universal el seu cosí Delfí Artós Mornau, les mares d'ambdós havien de ser forçosament germanes, perquè el parentiu era per part Mornau i en tots dos casos el cognom és el segon. Per tant, els pares de Delfí Artós Mornau havien de ser una Mornau d'Amat (filla de Josep Francesc Mornau i Josepa d'Amat) i un Artós.
18. ... Artós (home): Ídem 17
19. Joaquim Mornau d'Amat: En una de les cartes (en concret de l'any 1831) Joaquim Mornau parla de Juan Antonio Pérez referint-se a ell com el seu cunyat⁴⁰.
20. Delfí Artós Mornau: En els mateixos webs que donen informació sobre les possessions mallorquines dels Mornau es pot llegir d'aquest personatge que “Francesc Pérez Mornau d'Amat... nomenà hereu universal el seu cosí Delfí Artós i Mornau”, també es diu que va morir l'1 d'Agost de 1903 i que va ser un persona de renom: “fou director del Banc Vitalici de Catalunya fou president del consell central de Catalunya de les Conferències de Sant Vicenç de Paül, associació de beneficència fundada (1833) a París...”.
21. ... Bertran (dona) : En els webs que donen informació sobre les possessions mallorquines dels Mornau es pot llegir sobre Delfí Artós: “declarà no tenir fills vius, però sí quatre néts, fills de la seva difunta filla, Josepa Artós Bertran, casada amb Joan de Nadal i de Vilardaga” Per tant la dona de Delfí Artós, de la qual no en sabem el nom, sí sabem que portava el cognom Bertran.
22. Josepa Artós Bertrán: Ídem 21

³⁹ Veure apartat 4.3. L'origen (pàg. 19)

⁴⁰ Document nº 56

23. Joan de Nadal i Vilardaga: Ídem 21.
24. Lluís Nadal Artós: En els webs que donen informació sobre les possessions mallorquines dels Mornau es pot llegir sobre Delfí Artós: “declarà no tenir fills vius, però sí quatre néts [...]: Lluís, Ignasi, Santiago i Manuel de Nadal i Artós. Nomenà hereu universal propietari el seu nét Lluís, amb una sèrie de substitucions per al cas de premorir-li, que passaven pels altres germans Nadal i Artós”.
25. Manuel Nadal Artós: Ídem 24.
26. Santiago Nadal Artós: Ídem 24.
27. Ignasi Nadal Artós: Ídem 24.
28. Alfredo Prat Cros: No té relació de parentiu, però s’inclou en l’arbre genealògic perquè a ell va anar a parar l’herència dels Peris, ja que en les escriptures de compravenda de finques d’Areny⁴¹, es pot llegir: “La adquirió el señor Prat en unión de otras en virtud de la adjudicación que le hizo el Juez de primera instancia de este partido... .. en méritos del juicio hipotecario seguido en el mismo contra Don Luis de Nadal y Artós sobre pago de ciertas cantidades adeudadas por este ...”.

Ara ja sabem qui eren els Peris, però no sabem massa més d’ells. Així doncs, em dispo a buscar informació del lloc on vivien: Casa Peris, posteriorment Casa Miranda.

Com ja he dit anteriorment la casa va ser enderrocada i no en queda rastre. Tot i que els vilatans sí que recorden com era i fins i tot el que hi havia⁴², per obtenir-ne una descripció més detallada busco algun document (escriptura d’herència, de compravenda, etc.) que em pugui donar informació.

El que busco ho trobo a Casa Puyalto de San Esteban, on fins fa no massa temps havia residit Maria Rourera Farré, filla de Casa Miranda. Es tracta d’una còpia de la designació d’hereus de casa Miranda procedents del matrimoni d’Antonio Rourera Farré i Glòria Farré Espuñes feta el 1945. A l’apartat d’immobles diu: “Casa sita en Arén, Plaza de la Iglesia número ocho, con era y pajar junto a la misma, de cien metros cuadrados de extension. Linda derecha con [...] Valorada en diez mil pesetas.” Però el que sobta més és la inscripció següent: “La adquirió el causante durante el matrimonio

⁴¹ Document nº 67

⁴² Veure apart 4.3. L’origen (visita a Mn. Lluís Rourera),(pàg.19)

por compra a D. Alfredo Prats Cros, representado por D. Pio Rivera Llena, mediante escritura de julio de mil novecientos vientitres... ”⁴³

Que passa doncs amb l’herència dels Peris? Ens hem equivocat de casa i aquesta no era on ells vivien? No pot ser. Per solucionar el problema que se’ns planteja demano l’escritura de compravenda d’una finca anomenada la Vinyeta que l’avia recorda que el seu pare havia comprat als Peris. Ja en portada es pot llegir “Escritura de compraventa otorgada por Don Pio Rivera como apoderado de Don Alfredo Prat a favor de Don Enrique Jovellar Subirana”.⁴⁴ En l’interior es troba la solució que es busca, diu així: “La adquirió el señor Prat en unión de otras en virtud de la adjudicación que le hizo el Juez de primera instancia de este partido... .. en méritos del juicio hipotecario seguido en el mismo contra Don Luis de Nadal y Artós sobre pago de ciertas cantidades adeudadas por este ...” i anteriorment es pot llegir “ Don Luis de Nadal y Artós... como heredero testamentario de Don Delfín Artós Mornau”

Aquest Delfí Artós Mornau és el que ha aparegut anteriorment, concretament és el cosí a qui va anar a parar l’herència dels Pérez. D’ell es pot trobar que ”Morí el dia primer d’agost de 1903, amb testament que havia ordenat el 27 de maig de 1902 davant el notari de Barcelona Joaquim Dalmau, en què declarà no tenir fills vius, però sí quatre nés, fills de la seva difunta filla, Josepa Artós Bertran, casada amb Joan de Nadal i de Vilardaga: Lluís, Ignasi, Santiago i Manuel de Nadal i Artós. Nomenà hereu universal al seu nét Lluís”⁴⁵

En síntesi: l’herència dels Pérez en morir Francesc Pérez Mornau d’Amat, va passar a mans del seu cosí Delfí Artós Mornau, que deixà l’herència al seu net Lluís Nadal Artós, el qual es va endeutar i, en no poder fer front als deutes, se’l va jutjar i es van donar les seves terres i cases als creditors, en aquest cas Alfredo Prat, comerciant de Barcelona, el qual va encarregar a Pío Rivera, apoderat seu i també dels Artós, que es vengués les terres i cases que hi havia a Areny, fet que explica tot aquest entrellat i que les finques i possessions es venguessin totes al mateix temps el 1923.

⁴³ Document nº 68

⁴⁴ Documen nº 67

⁴⁵ Veure webgrafia (pàg. 111)

4.3.2. Don Juan Antonio Pérez, un personatge singular

Si els Peris eren una família amb cert estatus social, l'exemple que probablement millor els representa és Don Juan Antonio Pérez Balda. A ell es refereixen gran part dels documents mitjançant els quals s'intentarà fer una breu reconstrucció de la seva vida a fi d'observar amb més deteniment com era per un personatge de classe mitja-alta de l'època.

A més a més, Juan Antonio Pérez va ser un personatge que va viure la convulsa situació del país de principis del segle XIX i que més tard intentarem reconstruir. En estar involucrat amb aquest període és un personatge que lliga un poblet de la Ribagorça amb els fets ocorreguts a la resta de l'estat espanyol. És una persona que estableix una relació entre les conseqüències de guanyar o perdre una batalla i les conseqüències de tenir que abandonar casa seva i que aquesta sigui saquejada. En definitiva, ell uneix en una sola, la història personal (origen, possessió dels documents, etc.) amb la història general (apartat de la reconstrucció històrica desenvolupada en pàgines posteriors).

Juan Antonio Pérez neix a Areny, molt probablement el 1782, en una família rica, amb terres i ben posicionada. Fill de Francisco Antonio Pérez Agustí, no tenim constància d'on comença els seus estudis, però si hagués d'advertir una hipòtesi aquesta seria que els seus primers anys d'estudi varen ser a les Escoles Pies. El motiu d'aquesta suposició és que després de l'expulsió de la companyia de Jesús el 1767, els escolapis van dur a terme una labor educativa molt important, especialment a l'Aragó. Des de 1740 a 1808 existien a Aragó escoles pies a Barbastro, Benabarre, Peralta de la Sal, Tamarit, Saragossa, Jaca, Alcanyiz, Daroca, Albarracín y Sos del rey Católico. Segons Ángel Canellas López⁴⁶ duien a terme una “enseñanza dedicada especialmente al sector social de lo que hoy se llaman clases medias y populares”. Ell mateix, però, afirma que entre 1780 i finals de segle (època en la qual va estudiar Juan Antonio) el nombre d'alumnes oscil·lava entre tres mil i tres mil cinc-cents, la qual cosa representa un percentatge molt baix tenint en compte que la població d'Aragó aquell any, segons el cens de Flroidablanca⁴⁷, era de 614.070 persones. Aquest fet invita a pensar que l'ensenyament estava dedicat a la classe mitja-alta de la població.

⁴⁶ CANELLAS LÓPEZ, Ángel (1980) *Aragón en su historia* Zaragoza: Caja de ahorros de la Inmaculada. pàg. 351

⁴⁷ Un dels primers cens espanyols fets amb tècniques més o menys modernes i per tant amb una certa fiabilitat. Rep el nom del ministre que va ordenar fer-lo.

Si més no, sí que sabem del cert que la família Pérez va estar interessada en entrar a les Escoles Pies. El document que ho acredita⁴⁸ informa dels estudis que s'imparteixen i del cost que tenen al col·legi de Barbastro. Sabem, però, que no es demanava l'entrada de Juan Antonio, per tal com data de 1801 i especifica que s'imparteix classes dels set als catorze anys, quan en aquell any l'esmentat Pérez ja en tenia dinou. La reflexió que intento fer de tot plegat és que no tenim constància que Juan Antonio anés a estudiar a les Escoles Pies, però que complia totes les característiques perquè així fos (proximitat amb les escoles, família que es podia permetre enviar el fill a estudiar, uns estudis posteriors que requerien certa formació prèvia, etc.)

El que sí sabem amb certesa, perquè així ho certifiquen les fulles de mèrits⁴⁹, és que Juan Antonio marxa a dur a terme estudis superiors a la Universitat d'Osca, on cursa dos anys de filosofia, quatre de lleis romanes i dos de cànons, els quals aprova i per la qual cosa rep el grau de batxiller en lleis. En acabar continua els seus estudis, ara a la Universitat de Saragossa, cursa tres anys de dret patri⁵⁰, i ingressa a l'acadèmia de jurisprudència pràctica que es troba en aquesta mateixa ciutat.

Amb vint-i-sis anys, en esclatar la Guerra del Francès, va prendre-hi part activament en ser nomenat capità de la vuitena companyia de Monzón dels allistats a Areny, que van dur a terme accions prop de la frontera. És durant aquesta guerra, el dia vint-i-quatre de gener de 1809, que perd el seu germà Tadeo, primer tinent del batalló Pardos d'Aragó, mentre aquest batallava contra els francesos a Leuneña, al santuari de Magallón. Poc després Juan Antonio s'incorpora a la defensa de Saragossa, que és assetjada per segon cop i que es rendeix, finalment, el dia vint de febrer de 1809.

És aleshores quan es veu obligat a tornar a la seva casa, a Areny, la qual és saquejada a principis de l'any onze. Però els ànims patriòtics de Juan Antonio no es calmen i a principis de l'any dotze se li proporciona un lloc com a encarregat de la correspondència secreta de l'exèrcit comandat pel baró d'Eroles, tasca que segons les seves fulles de mèrits va fer de la millor manera possible “sin otros emolumentos que el honor y el deseo de ser útil a la patria”, mantenint-se sempre fidel a la causa de la nació.⁵¹

⁴⁸ Document nº 8

⁴⁹ Document nº33

⁵⁰ Veure glossari (pàg. 93)

⁵¹ Document nº33

És molt probable que ja col·laborés amb el baró d'Eroles durant la defensa de Roda⁵², tot i que no es pot assegurar amb certesa. Els documents informen que va entrar a l'exèrcit del baró a principis de 1812 encarregat de la correspondència secreta i la batalla de Roda es va desenvolupar al març d'aquest mateix any, per la qual cosa és bastant probable que hi fos present.

Després continuà implicat en la guerra fins a l'expulsió dels francesos, i tot i que no podem saber si encara servint en l'exèrcit del Baró d'Eroles, els indicis fan pensar que sí, ja que es mantingué informat dels moviments de tropes franceses i dels diversos fronts de batalla arreu d'Espanya⁵³.

Acabada la guerra finalitza el seus estudis de jurisprudència i el maig de 1816 és nomenat advocat de la Reial Audiència d'Aragó. Només tres mesos després s'incorpora com a advocat del col·legi dels Reials Consells.⁵⁴

Al maig de 1820 don Juan Antonio Pérez és elegit elector del "partido de Benabarre" per elegir diputats per a les Corts, tal com apareix publicat al "Diario Político de la Junta Governativa de Aragón" del dia 15 del mes de maig.⁵⁵

Dels últims anys de la seva vida poca cosa en sabem. Dedicava el seu temps a la caça⁵⁶, vigilant les produccions de les seves terres i venent el que aquestes produïen, especialment vi⁵⁷. Era un home preocupat per la política local (va ser alcalde)⁵⁸, nacional i internacional, tal i com demostra la gran quantitat de diaris que posseïa⁵⁹, però des de 1835, a l'edat de 53 anys, se li perd el rastre a aquest arenyenc desconegut que tant va fer per la seva pàtria.

⁵² Veure apartat 4.4.1. Reconstrucció històrica a través del llegat dels Peris, campanya 1812-1813. (pàg.46)

⁵³ Document nº 23

⁵⁴ Document nº 33

⁵⁵ Document nº 38

⁵⁶ Document nº 66

⁵⁷ Document nº 47

⁵⁸ Document nº 64

⁵⁹ Document nº 78

4.4. Anàlisi i interpretació

4.4.1. Reconstrucció històrica a través del llegat dels Peris

En primer lloc cal aclarir que, al contrari del que es podria pensar, aquest no és un apartat inconnex i deslligat completament de la investigació anterior relativa a l'origen. És obvi que els actes que es produïen en la història del país varen marcar la història dels Peris. Però, curiosament, els Peris també van influir en la història del país reflectida en la documentació, en major grau del que ens hauríem pogut arribar a pensar, tal com s'ha explicat en l'apartat anterior relatiu a Juan Antonio Pérez en el qual es mostra la seva relació amb personatges de gran importància de l'època.

A més a més, el llegat Peris ens dona mostres d'un període de temps molt significatiu en la història d'Espanya i de Catalunya. La Guerra del Francès, el trienni liberal, la dècada ominosa, l'origen de les guerres carlines... van tenir lloc en aquesta època. Òbviament, la documentació conservada no conté informació per fer una reconstrucció exacta i detallada de tot el que va passar a Espanya durant aquell període, però crec que és possible intentar fer una reconstrucció històrica de l'època esmentada (des de principis de segle XIX fins a la mort de Ferran VII el 1833), suplint els buits d'informació amb altres fonts bibliogràfiques.

Per tant, és important remarcar que aquest llegat particular ens permet fer aportacions valuoses a la història general d'Espanya a partir d'informacions extretes de fonts primàries inèdites. Aquests documents poden ser un exemple representatiu del que succeïa en l'època i complementen la història que podem trobar en els llibres de text.

L'àmbit geogràfic que abasta depèn del que fa referència la documentació. Degut a la seva temàtica, reproduïx escenes de tot l'Estat Espanyol, però en nombroses ocasions s'explica fets ocorreguts a Catalunya i Aragó (en especial a la zona de la Ribagorça), fet provocat, senzillament, per la proximitat geogràfica del lloc on es trobava el posseïdor. Això justifica que es faci ús repetidament d'escenes de pobles concrets d'aquesta zona que són representatius del que va succeir arreu del país.

Així doncs, endinsem-nos en el primer gran fet històric contingut en la documentació: "La Guerra de la Independència", també coneguda amb el nom de "Guerra del Francès" a Catalunya.

La Guerra de la Independència (1808-1814)

- El detonant: Fointainebleau (octubre 1807)

El 1808 comença la Guerra de la Independència. Com tots els conflictes bèl·lics té més d'un motiu, però en aquest cas hi ha un fet que en propicia el començament: el tractat de Fointanebleau.

El 27 d'octubre de 1807 Espanya i França firmen el citat tractat segons el qual un exèrcit hispanofrancès envairia Portugal. Aquest seria dividit en tres estats tots ells sota sobirania espanyola. El nord seria cedit als reis d'Etruria, els quals donarien les seves possessions a Itàlia a Napoleó, el centre s'incorporaria a l'estat espanyol i les terres del sud passarien a mans de la família Godoy, "el valido" del rei Carles IV, que era qui movia els fils de la política espanyola.

De retruc, però, el pacte suposava donar via lliure a l'entrada de tropes franceses a Espanya, cosa summament perillosa tenint en compte l'ambició napoleònica.

Les pitjors expectatives es van complir, perquè si bé és veritat que un exèrcit francès comandat pel general Junot es dirigiria a Portugal amb vint mil homes, altres tropes franceses entraven a la península i n'ocupaven el nord, endinsant-se cada vegada més cap al centre d'Espanya aproximant-se a la capital.

- El motí d'Aranjuez (17-19 de març de 1808)

Tard, però adonant-se de l'error, Godoy convenç la família reial per que es traslladi cap al sud per si fos necessària una eventual fugida en direcció cap a territoris andalusos, des d'on podria fàcilment embarcar en cas de perill. Un cop traslladada la cort reial a Aranjuez, la nit del 17 de març una multitud envalentonada pels partidaris de Ferran VII assalten i saquegen la casa on residia "el valido", el qual és capturat i maltractat poc temps després, acusat d'haver venut Espanya als francesos. Veient la situació propícia que es presentava, els "fernandistes" continuen amb el complot i coaccionen Carles IV per a que abdiqui en el seu fill Ferran, cosa que s'acaba produint el 19 de març de 1808.

- Les abdicacions de Baiona

Amb la convicció de rebre el suport de Napoleó, el nou rei torna a Madrid, on rep una citació de l'emperador francès per trobar-se a Burgos. Ferran marxa cap a terres castellanes deixant encarregada de la governabilitat del país a una Junta presidida per l'Infant don Antonio. Però a Burgos no s'hi troba pas Napoleó, el qual invita al rei d'Espanya a seguir camí fins a Vitòria. Un cop allí, rep un altre missatge comminant-lo a dirigir-se a Baiona, on ja es troba Bonaparte. Ferran accepta a desgrat, ja sigui per la carta que li envia Napoleó per convèncer-lo o bé perquè de fet, mig país estava ja ocupat i un gran exèrcit francès es troba a les portes de Madrid.

El rei arriba el 20 d'Abril a Baiona, on deu dies més tard es produeix l'arribada de Carles IV, citat pel mateix Napoleó. Mentre es produïen les primeres reunions per intentar l'abdicació de Ferran VII, qui es resistia a perdre el poder, el que quedava de família reial anava deixant Madrid per traslladar-se a Baiona. La població de Madrid s'adonà de la situació i en veure preparat per marxar el carruatge de l'infant Francesc de Paula, una multitud es començà a congregar davant del palau reial amb actitud hostil envers els francesos que s'acostaven. Dos oficials que intentaven entrar a palau van ser capturats pel poble madrileny i va ser necessari un batalló de granaders reforçats amb peces d'artilleria per alliberar-los i dispersar la multitud. Tot plegat deixà més d'una desena de morts i ferits i pels carrers la capital començà a propagar-se la notícia al crit de “¡Traición! ¡Viva Fernando VII!”.

És l'inici dels successos del dos de maig.

- El 2 de Maig de 1808

Per tota la ciutat s'aixeca una onada d'odi i violència que desemboca en l'assassinat de qualsevol francès que posés peu als carrers de la capital. Comença una veritable batalla pels carrers i places de la ciutat, on els ciutadans madrilenys, armats amb navalles i ganivets, assalten els soldats francesos.⁶⁰ És necessària l'arribada de més de trenta mil soldats que es trobaven acampats als afores de la ciutat per a dispersar els ciutadans, els quals combaten sols davant la negativa del comandant de les tropes espanyoles a lluitar al costat del poble, o si més no, d'armar-lo. Es farà ús, fins i tot, d'artilleria i de

⁶⁰ Per veure l'ambient en aquell moment és interessant llegir la novel·la *Un dia de cólera* de Arturo Pérez Reverte que descriu amb bastanta fidelitat la situació.

cavalleria imperial per esclafar la rebel·lió, que tardarà encara varies hores a ser totalment sufocada. L'últim conat de resistència es troba al Parc d'Artilleria de Monteleón, l'únic lloc on tropes espanyoles desobeeixen els seus superior i es posen al costat dels ciutadans. Els capitans Daoiz i Velarde armen, organitzen i lluiten juntament amb la població de Madrid que encara no s'ha rendit, però després de tres atacs, dues columnes i nombrosos focs d'artilleria, l'exèrcit francès aconsegueix acabar amb l'últim bastió de resistència, que farà recordar Daoiz y Velarde com uns autèntics herois⁶¹.

Seguidament començarà una brutal repressió per part de l'exèrcit francès, el qual saquejarà amb desmesura, maltractarà la població i executarà tot aquell que sigui considerat culpable d'haver participat en la revolta.

Mentre el seu poble es revolta lloant el seu nom, a Baiona Ferran VII, amenaçat i intimidat per l'emperador francès, retorna el poder a Carles IV el 5 de Maig, qui ja amb antelació havia cedit tots els seus drets a la corona a Napoleó a canvi d'un palau i una pensió anual de 30 milions de reals. Tot seguit l'emperador entrega el regne d'Espanya al seu germà Josep I Bonaparte, encarregant-li a aquest la total conquesta i pacificació del territori.

- Aixecament nacional. De la pau a la guerra (maig-juny 1808)

A la partir de l'aixecament del dos de maig i davant la inacció de les autoritats i institucions, s'aixeca un clamor revolucionari arreu del país, que s'iniciarà amb la creació de Junes locals i provincials, organismes que substituïen a les autoritats que governaven fins al moment.

Si bé és cert que abans de l'aixecament de la capital ja hi havia tensions entre població i exèrcit invasor en els territoris ocupats (a Barcelona des del febrer, a Gijón a finals d'abril, etc.) a partir del maig s'observa l'aixecament de territoris sencers: Astúries, València, Aragó, Galícia... agafen les armes contra l'exèrcit invasor.

- Primera campanya francesa (estiu de 1808)

Els aixecaments intenten sufocar-se amb els exèrcits que es troben a la península, però durant l'estiu de 1808 es succeiran les victòries espanyoles (probablement la més famosa a Bailén, on el general Dupont es rendeix amb 18.000 homes davant l'exèrcit de

⁶¹ Document nº 14

Castaños; però també és vençut al Bruc l'exèrcit que penetra a Catalunya; a València, Saragossa i Girona es resisteixen els setges, a Portugal l'exèrcit anglès de Moore derrota al comandant francès Junot, etc.).

Les derrotes deixen en una situació complicada el domini francès per la qual cosa Josep I es retira cap a Catalunya i posteriorment cap a França, quedant només en poder francès ciutats del nord de la península com és el cas de Barcelona, que queden bloquejades⁶² per patriotes espanyols.

- Segona campanya francesa (novembre-desembre de 1808)

Les derrotes sofertes provoquen l'ira de Napoleó, que es posa al capdavant del seu exèrcit i amb prop de 250.000 homes entra a Espanya el 3 de Novembre. En aquest moment canvia el transcurs de la guerra i comencen a tenir lloc un seguit de victòries franceses: ràpidament s'alliberen les tropes que han quedat assetjades a les ciutats del nord, s'obliga a l'exèrcit anglès a retirar-se cap al mar i s'arriba a Madrid, però l'emperador francès retorna a França al gener de 1809 sense haver acabat la conquesta. El dia 14 d'aquell mateix mes es signa l'aliança angloespanyola contra França, acord que tot i no estar escrit ja es practicava des de l'aixecament del dos de maig, data en què ambdós països comencen a veure l'altre com un possible aliat envers l'enemic napoleònic.

- Campanya 1809

Després de la marxa de Napoleó, l'exèrcit francès es centra en tres línies d'ocupació que tot i mantenir comunicacions (quan aquestes no eren interceptades per la guerrilla) actuaven de forma separada: un primer exèrcit s'ocupa de la zona de llevant (Catalunya, València, Aragó), un altre s'encarrega de la part central d'Espanya, baixant posteriorment cap a Andalusia, i un últim es dirigeix a Portugal, on l'arribada del comandant anglès Lord Wellington no solament frena les tropes franceses sinó que les persegueix fins a endinsar-se cap al centre d'Espanya.

Per la seva part l'exèrcit espanyol del centre continua perdent terreny progressivament i es replega cap al sud, fet que comportarà també la retirada de Wellington altra vegada cap a Portugal.

⁶² Veure glossari (pàg.93)

Pel que fa a llevant, les tropes espanyoles adoptaran una tàctica ben diferent. Davant la manca d'un exèrcit regular que pugui fer front al francès en camp obert, les tropes disperses es concentren en ciutats amb fortificacions i mecanismes de defensa, negant-se a capitular. En són dos exemples molt clarividents el setge de Saragossa, i en especial, el de Girona⁶³. Aquesta tàctica provocarà un retràs molt important en l'avanc francès, per tal com tardarà mesos a poder guanyar aquestes ciutats, però també suposarà un nombre enorme de pèrdues humanes degut a que, a més del propi combat, la fam i les epidèmies tenen uns efectes devastadors en la població. L'historiador Miguel Artola assegura que "el numero de bajas españolas en Zaragoza rebasa ampliamente las pérdidas experimentadas en todos los encuentros librados al emperador en campo abierto". No ens equivocariem si diguéssim que a Girona el setge va tenir unes conseqüències similars.

Significatiu d'aquesta etapa de la guerra és el document firmat pel Marqués de Lazán⁶⁴, capità general interí del regne d'Aragó i germà del general Palafox, famós per la defensa de Saragossa durant el citat setge. Data de maig de 1809, dos mesos després de la capitulació de la capital aragonesa, i es tracta de l'últim intent de recuperar la ciutat de mans franceses. En ell es defineix tots aquells qui han de ser enviats a l'exèrcit (es tracta d'un reclutament forçós), fet que és responsabilitat de les Justícies de cada poble. Molts, però ja havien estat reclutats abans o havien sortit a combatre per voluntat pròpia (com és el cas dels Peris, tal com es demostra en que el gener del 1809 mor en batalla Tadeo Pérez)⁶⁵. Si les condicions de reclutament es complien fil per randa ens podem fer una idea de les grans necessitats de l'exèrcit Espanyol el 1809:

En primer lloc, dona la imatge de ser un exèrcit amb moltes necessitats. En primer lloc fa una crida als desertors per a que tornin a l'exèrcit, a més són cridats a files tots els homes de 16 a 40 anys, inclosos aquells que anteriorment havien rebut llicències per tornar a casa, per més que fossin llicències per inutilitat ja que aquesta serà revisada degut a la necessitat de personal. Fins i tot els recent casats són compresos entre els que han de presentar-se al Brigadier Don José Obispo qui els organitzarà i informarà al general Blake, comandant general de l'exèrcit del regne d'Aragó, per a que els disposi on ell cregui convenient. Aquest fet molt probablement pugui significar que molts

⁶³ Interessant per veure les condicions en les que es trobaven els defensors és la novel·la realista *Gerona* de Benito Pérez Galdós

⁶⁴ Document nº 15

⁶⁵ Document nº 33

intentaven evitar l'allistament a l'exèrcit amb diverses estratagemes que arribaven fins i tot al punt de casar-se per tal d'evitar les lleves obligatòries.

Només queden lliures del reclutament aquells fills únics de viuda o pare, la subsistència del qual provingui únicament del esmentat fill i no tingui diners per mantenir-se sense la seva ajuda.

Aquest reclutament que data del 27 de maig de 1809 buscava, segurament, reforçar l'exèrcit després de la batalla d'Alcanyís, produïda tan sols quatre dies abans i que havia acabat amb victòria espanyola. Blake no ordenà la persecució dels francesos i contràriament, proposà esperar uns dies abans de marxar per intentar recuperar Saragossa, empresa extremadament difícil que no aconseguí. Després de retirar-se, és derrotat a Belchite, fet que no és d'estranyar tenint en compte que tropes acabades de reclutar s'enfrontaven a un exèrcit que havia participat en nombroses batalles arreu d'Europa. A finals de 1809 la totalitat d'Aragó ha caigut en mans franceses i l'exèrcit regular pràcticament desapareix en aquesta zona, on adquiriran importància les guerrilles.

- Campanya 1810 i 1811

L'avanç de l'exèrcit francès del centre és produït ràpidament i les tropes invasores s'apoderen d' Andalusia durant els primers mesos de l'any, exceptuant Cadis, ciutat impossible d'aconseguir pels francesos per un seguit de factors que la fan inexpugnable. Entre aquests destaquen que la ciutat andalusa era el lloc on es trobaven les Corts amb el que restava de l'exèrcit del centre i el sud, els quals a més es veien ajudats per tropes provinents de l'oest (Extremadura). A això se li ha de sumar la impossibilitat d'un setge, doncs la sortida al mar de la ciutat, controlada per espanyols i anglesos, permetia l'entrada de subministraments. Si amb tot no n'hi hagués prou, Napoleó va debilitar l'exèrcit francès del sud en enviar destacaments a l'ofensiva contra els anglesos que es trobaven a Portugal, per la qual cosa Cadis quedà en mans espanyoles.

A Portugal un exèrcit encapçalat per Masséna, reconegut militar francès, inicià una ofensiva ajudada pels destacaments que arribaven del sud, aproximant-se sense gaires dificultats a la capital, Lisboa, lloc on es trobaven les tropes angleses i portugueses que no solsament resistien, sinó que obligaven a retirar-se als francesos fins a les fronteres portugueses, mantenint-se fixa durant tot l'any onze la línia del front.

Durant aquests anys continuà l'ofensiva francesa a les places que resistien a llevant, les quals varen anar capitulant poc a poc (Hostalrich, Lleida, Mequinensa, Tortosa...) durant l'any 1810 i finalment quedà pràcticament completada la missió amb la conquesta de Tarragona i València l'any 1811.

No van ser anys fàcils per la població ocupada, i els excessos dels soldats francesos són també la causa de l'aparició de nombrosos guerrillers, com veurem posteriorment. Vegem un exemple del pas de tropes per una població d'aquesta zona de llevant que ni tan sols havia presentat batalla.

El 1811 una columna de l'exèrcit francès passà per la Ribagorça, causant grans destrosses i cometent grans abusos contra la població civil. N'és un exemple que mostra la situació dels pobles per on passaven tropes enemigues, el saqueig d'Areny, del qual tenim constància en diversos documents: ja en la fulla de mèrits de Juan Antonio Pérez⁶⁶ es menciona que la seva casa va ser saquejada en abandonar-la quan s'apropava l'enemic. Es refereix, sens dubte, al saqueig del vuit de gener de 1811, el qual cita Francisco Pérez, en funcions d'alcalde d'Areny i en representació del poble, per demanar de quedar lliures del pagament de la contribució, ja que en paraules textuais “...Por una consecuencia precisa de su honradez y patriotismo quedaron reducidos a la miseria e indigencia...”⁶⁷

A aquest mateix saqueig es refereix el padre Castel⁶⁸, qui recordava haver escoltat els avis del poble referint-se als grans excessos que havia comés la columna francesa. Tot i que no es pot corroborar amb la informació dels documents, en el llibre s'assegura que el saqueig va durar onze dies i que el poble havia estat abandonat pocs temps abans, al igual que per Juan Antonio Pérez, per molts altres arenyencs que es van refugiar en corrals de pastor, masies al camp o vagant pels boscos propers per evitar els excessos de l'exèrcit enemic.

He de notificar que el “padre” Castel no menciona en el seu llibre les dates d'aquest saqueig. Sí que ho fa, en canvi, el “padre” Gracia⁶⁹, que descriu en el seu llibre escenes del saqueig semblants a les ja esmentades, però el data de 1812, basant-se “en una

⁶⁶ Document nº 33

⁶⁷ Document nº 16

⁶⁸ CASTEL, Ramón (1923) *¡Mi patria! Apuntes geográficos e históricos de Arén* Lleida: Impremta Mariana (pàg. 79)

⁶⁹ GRACIA, Luis (1972) *Arén* (pàg. 96)

extensa solicitud del ayuntamiento”. Anys després, en el llibre no publicat d’Antonio Rourera Farré⁷⁰, es menciona també com a data del saqueig el dia de Reis de 1812, cosa que contradiu el document citat anteriorment.

Davant d’aquesta situació tendeixo a pensar que, o bé es tracta de saqueigs diferents (Luis Gracia escriu que n’hi va haver quatre, tot i que no estan documentats) o bé els meus antecessors en l’estudi d’Areny es van confondre en datar el saqueig a 1812, fet que tampoc puc assegurar. Crec que és probable que tots dos disposessin del mateix document que he llegit jo i em baso en els motius següents: el “padre” Gracia ja esmenta una extensa sol·licitud de l’ajuntament, tal com és el document nº 68, i a més, diverses fonts m’asseguren que va mirar documents de casa Miranda per a la redacció del llibre (cal recordar que prové de casa Miranda la documentació que posseeixo). Pel que fa a Antonio Rourera era l’hereu de la citada casa i per tant podia perfectament consultar el mateix escrit que jo vaig trobar, tot i que no menciona d’on ha sortit la informació.

I doncs, d’on pot venir la confusió? La meva hipòtesi és que el document està firmat a 1812 per l’alcalde i altres personalitats del poble, però que si es llegeix tot el contingut es pot comprovar que es menciona com a data del saqueig el vuit de gener de 1811.

Tot i això queden diverses incògnites: si el saqueig hagués estat el gener de 1811 tal com sostinc, per què es va tardar a redactar la carta gairebé dos anys després del saqueig, al Novembre de 1812? Davant d’aquesta situació, tampoc puc aportar solucions amb una certesa absoluta, però sí algunes consideracions interessants. En primer lloc recordar que el 1812 es considerat l’any de la fam, que la producció de blat i de vi (principals conreus de l’època en aquella zona juntament amb les oliveres) van disminuir dràsticament. Si a això li afegim que el Baró d’Eroles fa constar, pocs dies després de la defensa de Roda (5 de març de 1812), que marxa en persecució dels francesos i set dies més tard envia una altra descripció més detallada de la batalla des d’Areny; podem concloure que els arenyencs van patir aquell any males collites, un exèrcit francès en retirada que es devia emportar el que va poder i, poc després van tenir que alimentar a un afamat exèrcit espanyol. Si aquest no fos el motiu que va empènyer els desesperats vilatans a demanar una exempció dels impostos al·legant el saqueig de l’any anterior, caldria tenir en compte un altre factor: la Constitució de Càdis, aprovada

⁷⁰ ROURERA FARRÉ, Antonio. *Del Arán al Montsec por la cuenca del Ribagorzana. No publicat.* (pàg. 281)

el 19 de març de 1812, la qual donava peu a que es pogués reclamar a alguna institució governativa espanyola els danys que havien fet els francesos.

- Campanya 1812-1813. El camí de la victòria

Hem esmentat anteriorment la defensa de Roda d'Isàbena, aprofundim-hi una mica més, perquè són interessants els documents digitalitzats que posa a disposició l'arxiu de la Corona d'Aragó i que ens presenten alguns informes de guerra del Baró d'Eroles⁷¹.

Segons els meus predecessors en l'estudi del territori, és la mateixa columna francesa que havia saquejat la vila la que, després de sembrar el terror per la Ribagorça i alertada de la incursió de l'exèrcit del Baró d'Eroles cap a Graus, es dirigeix a enfrontar's-hi. Després d'un primer tanteig de forces, veu el Baró que és millor retirar-se cap a la vall de l'Isàbena, doncs els francesos disposen de tres mil infants i dos-cents cavalls per només mil soldats espanyols. El 5 de març de 1812, Don Joaquin Ibáñez Cuevas, Baró d'Eroles i Marqués de la Cañada, arriba a Roda i es posiciona dalt del turó on es troba la ciutat, lloc idoni per afrontar la lluita. El comandant francès, el general Bourke, conscient de la seva superioritat numèrica i de que Eroles espera reforços, decideix atacar l'exèrcit del Baró⁷². Després de deu hores de lluita i gràcies a l'ajuda de la població de la ciutat, la columna francesa és destrossada, i es retira en direcció a Benabarre havent sofert més de nou-centes baixes entre morts i ferits, mentre que l'exèrcit espanyol compta poc més de cent baixes.⁷³

Però la defensa de Roda és un acte aïllat a Aragó i la zona de llevant, on el domini francès és gairebé total a excepció dels atacs puntuals de guerrilles (de fet, l'exèrcit d'Eroles actuava pràcticament com una guerrilla en aquell moment). Mentrestant, on comença a tenir problemes l'exèrcit francès és a l'oest de la península:

Wellington es decideix a fer una ofensiva i entra a Espanya, conquerint els primers mesos de l'any 1812 l'oest de la península (batalles de Ciudad Rodrigo i Badajoz). Posteriorment continua endinsant-se cap al centre i en veure perillar la capital, l'exèrcit francès presenta batalla el 22 de juny als Arapiles. El resultat de la batalla (victòria angleso-espanyola) obliga a Josep I Bonaparte a deixar Madrid i retirar-se cap a València,

⁷¹Veure webgrafia (pàg. 112)

⁷² Document nº 70

⁷³ Extret de documents digitalitzats del portal d'arxius espanyols. Veure webgrafia (pàg. 113)

on es troba el potent exèrcit de Suchet i cap a on es replega el que queda dels exèrcits del centre i el sud.

L'exèrcit aliat que entra a Madrid l'11 d'Agost es divideix i, mentre Wellington surt a perseguir l'exèrcit francès que es troba al nord que posa en perill Portugal, un lloctinent seu, l'anglès Hill, queda responsable de la defensa de la capital. Aquesta divisió de l'exèrcit, però, deixa les tropes de la capital en inferioritat numèrica envers els exèrcits francesos del centre i del sud, els quals reorganitzats i reforçats a València, emprenen la recuperació de Madrid, on Josep I torna a entrar el 3 de desembre mentre les forces angleses es retiren novament cap a les bases de Portugal.

Durant els següents mesos les tropes franceses no seran reforçades degut a la derrota russa de Napoleó⁷⁴ i pel contrari, Lord Wellington, en aquets moments cap suprem de totes les tropes de la península, forma un exèrcit de més de 125.000 homes entre anglesos, portuguesos i espanyols. Aquesta força permet una ofensiva amb la intenció de recuperar finalment la totalitat de la península, de tal manera que al mateix temps que un exèrcit comandat per Wellington comença un atac des de Portugal el maig de 1813, un altre exèrcit aliat desembarca a Alacant per expulsar els francesos de llevant.

L'exèrcit provinent de l'oest avança ràpidament i obliga a Josep I a retirar-se cap al Pirineu Basc el 17 de maig. En concret arriba a Vitòria, on el 21 de juny té lloc la batalla coneguda amb el nom de la ciutat i que guanya l'exèrcit aliat, provocant la fugida en desbandada del maltretat exèrcit francès.

Pel que fa a llevant la situació millora, tot i que més lentament. El 5 de Juliol es recupera València, no sense grans sacrificis, però les notícies que arriben de l'altre front provoquen la retirada de les tropes del comandant francès Suchet, el qual ordena deixar un contingent per defensar les fortaleses amb l'esperança d'una nova ofensiva francesa que les pugui recuperar. Suchet es retira cap a Tortosa i Barcelona en veure la impossibilitat de mantenir la línia de l'Ebre, doncs Saragossa ha caigut en mans espanyoles el 9 de Juliol.

Vegem més detalladament aquest episodi en el que el general Mina va gaudir de l'ajuda dels guerrillers Duran, Amor, Gayan i Julian Sánchez per expulsar els francesos de la

⁷⁴ El 19 d'octubre l'exèrcit napoleònic es retira de Moscú i el 14 de desembre marxa de Rússia, havent deixat gran nombre de víctimes en territori rus.

capital aragonesa⁷⁵. El 1813, l'exèrcit espanyol intenta recuperar la ciutat, però l'exèrcit francès, comandat pel general Paris, s'atrinxera en ella. Veient aquest la impossibilitat de defensar la ciutat davant els 10.000 infants i 2.000 cavalls espanyols, marxa aprofitant la foscor de la nit, fent volar abans, l'últim arc del pont de pedra per tal de guanyar temps per la retirada. Quan s'assabenten de la situació els comandants espanyols, ordenen travessar el riu i perseguir l'enemic. La retirada francesa es veu retardada per dos batallons espanyols que es troben acampats als afores de la ciutat i que, tot i estar desconcertats perquè no esperaven la sortida francesa, presenten batalla. El general Paris intenta defugir la lluita però tot i així compta nombroses pèrdues entre els seus soldats, tal com es reflexa en el document: "dejó el campo cubierto de cadáveres, coches, carro, equipo y cavalleria". Quan els alts càrrecs de l'exèrcit espanyol aconseguen posar ordre al pillatge i saqueig dels seus homes ("dejó unos Ribagorzanos cargados de oro y ropajes") continuen seguint la malmesa columna enemiga, que en arribar a Alcubierre es divideix en dos: una cap a Lleida i l'altra cap a Osca. Els generals espanyols no estan disposats a deixar perdre una presa tan suculent i es divideixen per perseguir ambdues columnes. La que es dirigeix cap a Lleida amb 1000 infants i alguns cavalls és perseguida i vençuda. L'altra es atacada per la rera guarda pel general Mina i es refugia a Ayerbe, d'on parteix cap a Jaca dies després, reforçada amb la guarnició d'aquell fort.

Tot i això, els francesos han deixat a Saragossa una guarnició de tres cents homes a la fortalesa de la ciutat, fet que la fa molt difícil d'assaltar. Aquesta tàctica, utilitzada repetidament pels francesos, els permet mantenir vies de comunicació i retirar-se més ràpidament degut a que no els és necessari emportar-se els ferits, als quals deixen en fortaleeses que són gairebé inexpugnables tot i estar en inferioritat numèrica. Assetjant-los queden els partidaris Durán i Gayan, amb 3000 homes.

A més de Saragossa; Lleida, Mequinensa i Monsó, entre d'altres, pateixen un fet similar. A més a més, les guarnicions d'aquestes fortaleeses han estat reforçades per homes que ha deixat el general Suchet, cap de l'exèrcit de llevant, en la seva retirada. És en aquesta situació que apareix altre cop en acció el Baró d'Eroles, en aquell moment general en cap de l'exèrcit de Catalunya, qui es dirigeix amb el seu exèrcit cap a Lleida. És aleshores que entra en contacte amb ell Juan Van-Halen, un oficial espanyol d'origen

⁷⁵ Document nº 23

irlandès amb un historial poc clar, tal com es pot veure pel fet que el 1809 s'uneix a l'exèrcit invasor i arriba a ser ajudant de camp de Josep I i col·laborador del mariscal Suchet, però en observar que la balança es decanta cap al costat espanyol, ofereix els seus serveis al Baró d'Eroles. Valent-se de la seva posició, Van Halen aconsegueix la clau de la correspondència secreta del mariscal Suchet.

Tot seguit, Eroles redacta una carta d'una vintena d'articles en els que s'ordena la rendició de les places de Lleida, Mequinensa i Monsó. El mateix Van Halen l'entrega a la guarnició francesa, la qual, veient la marca del mariscal francès, segueix les ordres escrites. D'aquesta manera, i sense disparar un sol tret, el Baró d'Eroles aconseguí alliberar Lleida de l'opressió francesa el 14 de febrer de 1814,⁷⁶ quan la balança ja s'havia començat a decantar clarament cap al costat espanyol.

La fi militar de la guerra es va firmar finalment el 18 d'Abril entre els generals Wellington i Suchet però l'ocupació no va acabar fins el 4 de Juny, quan les tropes franceses abandonen Figueres. Anteriorment, a França, l'11 de desembre de 1813, Ferran VII i Napoleó havien firmat el tractat de Valençay, segons el qual l'emperador tornava la corona a Ferran i aquest es comprometia a que les tropes angleses no es quedessin massa temps a Espanya. Aquest tractat, però, no va ser aprovat per la Regència que governava a Espanya, degut a que les Corts havien decretat anteriorment que serien nuls tots els decrets de Ferran VII mentre aquest fos presoner. Tanmateix, Napoleó necessitava una solució per la guerra amb Espanya perquè la derrota de Liepzig⁷⁷ i la imminent pèrdua de la guerra espanyola el deixaven atrapat entre dos fronts.

És per aquest motiu que Ferran VII és alliberat i creua la frontera el 22 de març per la zona de Figueres, ciutat que al igual que Barcelona continuava encara sota domini francès. Continua el monarca el seu viatge dirigint-se a Saragossa, des d'on reprèn el viatge cap a València. Allí, després de veure el suport de la gent que l'aclamava al seu pas i havent tantejat la situació (s'entrevistà amb el general Elio, cap del segon exèrcit i rebé el manifest absolutista conegut com a *manifiesto de los persas*⁷⁸) decidí derogar la constitució firmant el 4 de maig el decret que restablí l'absolutisme a Espanya.

⁷⁶ Veure webgrafia (pàg. 113)

⁷⁷ 16-19 d'Octubre de 1813

⁷⁸ Veure glossari (pàg.94)

Primera etapa absolutista (1814-1820)

Tot i això, l'època turbulenta no ha acabat i l'aclamat Ferran VII, "el deseado", ha obert la caixa de pandora en abolir la Constitució: el conflicte entre absolutistes i liberals marcarà durant molt temps la història d'Espanya.

El seu regnat en política exterior començarà marcat per la caiguda de Napoleó i el restabliment de Lluís XVIII com a rei de França, tal com es diu en la cèdula reial expedida tres dies abans que el rei entrés a Madrid: "...desde los felices sucesos con que la divina providencia se dignó gloriarse los heroicos esfuerzos de las potencias aliadas, proporcionaron la destruccion completa del opresor de Europa, y la restitución al trono de Francia de su legítimo soberano..."⁷⁹.

Aquest fet provocarà que durant els següents mesos no hi hagi problemes amb les potències europees i que la relació amb França després de la recent guerra es restableixi ràpidament. Així es pot comprovar en una altra cèdula reial en la que Lluís XVIII rei de França nombra ambaixador a Espanya a Carlos Mauricio de Talleyrand per a que pugui negociar, tractar i firmar qualsevol article o acord que cregui convenient amb plenitud de poders en nom del rei. Al juliol, és Ferran VII qui nombra ambaixador permanent a França a Pedro Gómez Labrador amb les mateixes funcions que el seu homòleg francès⁸⁰.

És durant el mes d'agost que els reis firmen les ratificacions de pau⁸¹, que consten de trenta-tres articles més dos addicionals, que majoritàriament s'ocupen de delimitar les fronteres del territori francès⁸². Aquesta delimitació que torna a França les fronteres de 1792 amb alguna que altra excepció, no és altra cosa que la ratificació del tractat de París, en el qual la sisena coalició i França havien establert les fronteres esmentades. En no estar Espanya en aquesta coalició es va tractar el tema de forma bilateral arribant als mateixos acords.

Aquesta tranquil·litat en política exterior no tindrà un reflex a l'interior del país. Durant els anys posteriors al retorn absolutista es produeixen pronunciaments, aixecaments, sublevacions, etc. L'empresonament de molts liberals de renom i la decepció dels

⁷⁹ Document nº 26

⁸⁰ Document nº 29

⁸¹ Document nº 30

⁸² Document nº 26

constitucionalistes amb el rei provoca intents de revolta, molts d'ells sense èxit, com és el cas d'Espoz y Mina a Navarra a finals de l'any 1814, el de Juan Díaz Porlier a la Coruña l'any següent o l'intent de Luis Lacy i Francisco Milans⁸³. Aquests últims, distingits comandants de l'exèrcit espanyol durant la Guerra de la Independència, van intentar la nit del 5 d'Abril de 1817 una conspiració per restablir la Constitució de Càdis, però l'intent fracassà: només dos batallons van seguir l'aixecament i la revolta va ser esclafada. Lacy fou executat i Milans del Bosch salvà la vida fugint del país.

El germen constitucionalista, però, segueix latent i el primer dia de l'any 1820, té lloc un pronunciament constitucionalista encapçalat pel tinent coronel Rafael de Riego, qui es posa al capdavant de l'exèrcit que esperava a Cabezas de San Juan (Sevilla) per marxar cap Amèrica on s'estaven produint aixecaments independentistes⁸⁴. L'aixecament guanya adeptes poc a poc i finalment, el nou de març, Ferran VII es veu obligat a jurar la Constitució. S'inicia així el trienni liberal.

El trienni liberal (1820-1823)

Durant aquests tres anys de govern liberal el país es troba en una situació d'inestabilitat permanent. El rei no veu amb bons ulls el govern liberal que ha acceptat coaccionat i gairebé obligat, i posa tantes traves com pot a la governabilitat del país, a la vegada que inicia gestions per restaurar l'absolutisme. A més a més, els propis liberals estan dividits en liberals exaltats, partidaris de redactar una nova constitució que augmentés llibertats i deixés clara la superioritat de la sobirania nacional sobre el rei, i liberals moderats, partidaris de l'equilibri entre el poder del rei i el de les Corts.

En no millorar la situació política i econòmica no tarden a aparèixer les partides absolutistes. El 1821 s'aixeca, entre d'altres, la del "cura Merino", qui ja havia participat en la Guerra de la Independència comandant una guerrilla que combatia l'exèrcit francès. Aquesta vegada s'aixeca amb una partida d'absolutistes contra el govern liberal i la Constitució. Són significatius els versos següents de les dècimes que li dediquen els constitucionalistes per desprestigiar-lo⁸⁵:

⁸³ Document nº 31

⁸⁴ Veure webgrafia (pàg. 111)

⁸⁵ Document nº 39

*el cura de almas Merino,
con una facciosa grey
contra Dios ¡contra el Rey!
contra la Constitución!
Y contra la Religión*

No és l'únic. A mesura que passa el temps, altres partides es revoltent, especialment a Catalunya, esperonades per la nefasta política econòmica, la mala situació agrària i la política propagandística de l'Església. Trobem moviments a Manresa, Girona, Castellar de Nuch⁸⁶... més a l'oest, actuen partides com la del referit Merino, però tot i que es multipliquen els aixecaments aquests actuen individualment i no suposen un perill real, acabant dispersats en poc temps.

Vegem l'exemple de l'esmentada partida del "cura Merino". En la transcripció de la sessió de les Corts del 5 de Maig, s'interromp la sessió per a que el Ministre de Guerra llegeixi una informació que acaba d'arribar amb data del 4 de maig provinent de Burgos. Diu el següent: " El general D. Juan Martín el Empecinado con fecha de ayer decia desde Puente Duero que al salir de Herrera se habian encontrado con la partida de Merino, la cual no habia hecho mas que huir precipitadamente y solo se habia escapado parte de la caballeria... .. el numero de prisioneros hasta ahora era de 40, entre ellos el sargento Vicente García, dos eclesiásticos y cinco granaderos provinciales; que el cura Merino había escapado con 29 caballos, habiendo sido muertos o hecho prisioneros todos los demás de la partida"⁸⁷

És interessant destacar els integrants que formaven la partida. En primer lloc la partida estava encapçalada per un eclesiàstic i entre els presos se'n trobaven dos més, cosa que indica que l'Església no només va tenir una labor propagandística en favor de l'absolutisme, sinó que també s'hi va abocar en la lluita oberta. Després podem observar militars de baix rang i la resta, que no s'especifiquen, podem suposar que fossin persones de classe baixa especialment d'àmbit rural que acostumaven a ser adeptes a l'absolutisme.

Mentrestant, a França, els exiliats absolutistes de renom busquen la manera de tornar al poder. S'arriba a constituir, fins i tot, una "Junta de los amigos del Orden", presidida per Eguía, i formada per personatges com Mataflorida, O'Donell, l'Inquisidor general, el

⁸⁶ ARTOLA GALLEGU, Miguel. (1999). *La España de Fernando VII*. Madrid: Espasa (pàg.235)

⁸⁷Extret de la Gaceta de Madrid del 6 de maig de 1821. Està digitalitzada: veure webgrafia (pàg. 113)

bisbe de Pamplona i el general dels caputxins. Allà s'adonen de la necessitat de formar un centre organitzador dels partidaris de l'absolutisme que agrupi i comandi els aixecaments que s'han produït desordenadament fins aleshores.

Entre ells es distingeixen tres posicions diferents: : la d' Eguia, que planejava fer escapar a Ferran VII a alguna província del Nord propera a França i allí entregar-li una proclama absolutista que el rei firmés; la posició de Luis Fernández de Córdoba, el qual per la seva part proposava formar una Regència encapçalada per l'Infant don Luca, Carlos Luis de Borbó; i per últim, el tàndem Balsameda-Mataflorida, que eren partidaris de l'establiment d'una regència dins del territori espanyol que governés durant el captiveri del rei.

Durant aquest temps, els reialistes a l'exili armen noves partides i financen nous aixecaments a Navarra, sense gaire èxit, i a Catalunya, on revifen amb força moltes partides absolutistes. Costa amb 200 homes a Camprodon, Romagosa amb 800 al Vendrell, Antonio Marañón, més conegut com *el trapense*, per la zona de Tarragona, Bosoms per Solsona, etc. Tot i l'intent dels liberals per sufocar les revoltes, els absolutistes agafen força i la segona quinzena de juny es troben les partides de Romagosa, "el trapense", Abadals i Miralles amb una força de gairebé dos mil homes davant de la Seu d'Urgell. Amb pocs dies conquereixen la ciutat i formen la "Junta superior provincial de Cataluña", des d'on s'organitzen i ocupen bona part de Catalunya.⁸⁸

És l'ocasió esperada per Mataflorida, que no dubta a dirigir-se a la Seu per posar en marxa el seu pla de constituir una Regència dins d'Espanya que ell mateix presidirà. Aquesta estarà formada per l'arquebisbe de Tarragona, Jaume Creus Martí, i davant la necessitat d'un cap militar, Mataflorida pensarà en el Baró d'Eroles.

D'aquesta forma s'organitza una junta amb un cap polític noble, un cap eclesiàstic i un cap militar, estaments vitals per als absolutistes.

A partir d'aquest moment comencen a divulgar-se un seguit de proclames dirigides, en primer lloc, al rei Ferran VII el dia 14 d'Agost de 1822⁸⁹. En ella, els regents s'adrecen al monarca explicant-li que es disposen a governar mentre ell sigui presoner dels liberals.

⁸⁸ ARTOLA GALLEGU, Miguel. (1999). *La España de Fernando VII*. Madrid: Espasa (pàg. 254)

⁸⁹ Document nº 41

La segona, emesa un dia després, el 15 d'Agost de 1822 va dirigida als espanyols i els explica la seva visió del que està succeint i la consegüent necessitat de formar un exèrcit, detallant com es farà el reclutament i el què rebrà cada soldat que es presenti a allistar-se.⁹⁰

Juntament a aquestes dues proclames es va emetre, també el dia 15, la Proclama del baró d'Eroles dirigida als Catalans i en la qual expressava la seva postura personal, distant de la de Mataflorida en què el marquès defensava un tradicionalisme de caire més extremista i el baró considerava més oportú limitar-se a la restauració pura de l'absolutisme monàrquic, mencionant explícitament la necessitat d'establir una llei basada en els antics furs i tradicions⁹¹.

La Regència rep ràpidament el suport de la gran majoria dels absolutistes, però el Govern liberal veu per primer cop un bloc organitzat que posa seriosament en perill la Constitució i ordena al general Mina que acabi amb la Regència. L'exèrcit constitucional guanya ràpidament terreny als exèrcits absolutistes comandats pel Baró d'Eroles, que intenta imposar ordre i disciplina entre les seves tropes. Finalment, el 18 de març els absolutistes es veuen obligats a passar la frontera cap a França, empesos per l'exèrcit liberal.

Mataflorida continua des de França amb el seu intent de recuperar el poder, però ja ha perdut completament la confiança que hi havia dipositat Ferran VII, qui fa arribar un missatge al país veí que anuncia que “Fernando VII no reconocerá otro gobierno español que en el que intervenga el mismo general Eguía”. Mataflorida es nega a acceptar la situació, però finament, queda completament aïllat en formar-se un govern que componien Eguia, Eroles, l'arquebisbe de Tarragona i el bisbe d'Urgell, entre d'altres i que aquest cop sí, és recolzat pel govern francès. La intervenció francesa és imminent.

⁹⁰ Document nº 42

⁹¹Veure webgrafia (pàg. 111)

Intervenció francesa (1823)

Finalment, les demandes absolutistes i els missatges de Ferran VII demanant ajuda són escoltats per la Santa Aliança⁹², que acorda l'entrada de l'exèrcit francès a Espanya. D'aquesta manera, després del discurs de Lluís XVIII anunciant l'entrada dels cent mil fills de Sant Lluís, comencen els preparatius per la guerra. Es mobilitzen prop de setanta mil francesos, als qui es sumen vora trenta-cinc mil espanyols absolutistes, formant l'anomenat exèrcit de la Fe que és dividit en tres columnes comandades per O'Donell, el Comte d'Espanya i el Baró d'Eroles, que dirigeix la columna que entrarà a Espanya per la zona de Catalunya.

El 7 d'Abril de 1823, l'exèrcit francès, comandat pel Duc d'Angulema, entra a Espanya. L'exèrcit avança ràpidament, sense trobar resistència per part de la població civil, i tot i els intents de l'exèrcit espanyol de frenar la invasió, aquesta es produeix sense dificultat per tota Espanya. Davant l'avanç francès les Corts es traslladen, primer a Sevilla i després a Cadis, i amb elles es veu obligat a anar el rei. En arribar l'exèrcit invasor davant de la ciutat, aquest cop, a diferència de 1812, sense ajuda britànica i en gran inferioritat numèrica, tots dos bàndols acorden negociar la millor sortida possible.

D'aquesta manera s'allibera Ferran VII a canvi d'oblidar el passat i evitar així la repressió. L'1 d'octubre surt el rei de la ciutat i tan bon punt restablert en el poder i restaurat l'absolutisme, inicia la repressió, incomplint així la seva promesa.⁹³

La dècada ominosa (1823-1833)

La tornada al poder de Ferran VII representa el retorn a l'absolutisme més pur. Aclamat pels reialistes en el seu viatge cap a Madrid, exaltat per gran part de l'Església que li ha estat fidel durant els anys liberals i li reclama compensacions pels mals que se li han infligit (reducció dels delmes a l'Església, desamortitzacions...)⁹⁴, Ferran VII nombra ministre universal al canonge Sáez, qui havia estat el seu confessor.

Durant aquest període només es prenen mesures repressives contra els liberals, sense tenir en compte les peticions franceses d'oblidar el passat en un intent d'evitar una altra guerra al país veí. Aquestes peticions provenen tant del duc d'Angulema com del mateix Lluís XVIII qui arriba a dir "un despotismo ciego lejos de aumentar el poder de los

⁹² Veure glossari (pàg. 94)

⁹³ Veure webgrafia (pàg. 112)

⁹⁴ Document nº 45

reyes lo debilita; porque si su poderío no tiene reglas, si no reconoce ley alguna, pronto sucumbe bajo el peso de sus propios caprichos..... y se precipitan las revoluciones”. Durant un cert temps es succeeixen els càstigs als vençuts, però finalment, Ferran VII es veu obligat a nomenar un consell de ministres en veure's pressionat pels membres de la Santa Aliança, i en especial perquè necessitava encara que part de l'exèrcit francès (quaranta-cinc mil homes) es quedessin a Espanya a vetllar per una seguretat encara no assegurada. N'és un exemple l'ocupació de Tarifa a l'agost de 1824 pels liberals encapçalats pel coronel Valdés, però amb prou feines la revolta va aguantar un parell de setmanes en peu.

Aquesta etapa en la qual la repressió va ser més dura es pot donar per acabada a l'estiu del 1825 amb la sortida del Ministeri de Guerra d' Aymerich, antic comandant dels voluntaris reialistes, que s'havia destacat en les mesures preses contra els liberals. El citat cos dels voluntaris reialistes pretenia combatre qualsevol ideal o acció liberals i va ser un dels pilars en els quals es sustentava l'absolutisme més intransigent. Vegem, doncs, uns versos de l'himne que es regalà als voluntaris realistes de Reus⁹⁵ :

El altar y el monarca en ti fían

El sosten de su ilustre honor

Y nosotros por ti les juramos

Los ultrajes vengar de los dos

Són, però, aquests sectors més intransigents els que s'enfronten a Ferran VII quan aquest promulga un seguit de petites mesures reformistes o moderades (si és que les podem anomenar així) adreçades en gran part a intentar superar la greu crisi econòmica en què vivia el regne i a les pressions franceses per a què l'absolutisme de Ferran VII fos de caire més moderat.

D'aquesta manera Espanya queda ara dividida en liberals, absolutistes moderats (o fernandistes) i apostòlics (o ultrareialistes), els quals no veuen amb bons ulls les reformes del rei, l'intent de controlar els voluntaris realistes, la no restauració de la Inquisició o la fi de mesures repressives envers els liberals. Per aquest motiu comença a sonar amb força entre aquest bàndol el nom de Carles Maria Isidre, germà de Ferran VII.

⁹⁵ Document nº 46

Els problemes es multipliquen per al rei, a qui tant aviat li sorgeixen problemes amb els apostòlics, com és el cas de la guerra dels malcontents a Catalunya el 1827, o té problemes amb els liberals que s'alçaven des de Tabira (Portugal) en favor de la Constitució⁹⁶, després que als portuguesos se'ls n'hagués concedit una l'any anterior.

El 1830, amb la pujada al tron de França de Lluís Felip d'Orleans, als exiliats liberals se'ls obre la possibilitat d'intentar un cop per recuperar el poder i es concentren a la frontera de França amb el beneplàcit del rei francès. Entre ells es troben noms il·lustres com els de Espoz y Mina, qui encapçala l'intent, però tot i que arriben a endinsar-se en territori espanyol, la manca d'efectius i d'organització els fa replegar-se altre cop cap a França sense èxit.

Altres militars exiliats, com per exemple el general Torrijos, intenten fer un pronunciament per tal de que la població civil s'aixequés en armes, però enganyat per a que desembarqués a la costa de Malaga, només tocar territori espanyol el 1831, ell i tots els qui el secundaven varen ser afusellats.

El problema successori

Després d'haver-se casat tres vegades i no haver aconseguit descendència (l'única filla que va arribar a néixer va morir als quatre mesos de vida), Ferran VII es casa el 1829 amb la seva neboda Maria Cristina, amb la qual té dues filles: Isabel II i Lluïsa Fernanda.

El 1830, quan la reina queda embarassada per primera vegada, es planteja el problema successori degut a que fins al moment regia la Llei Sàlica establerta per Felip V el 1713, la qual exclouia les dones en l'ordre de successió.

L'octubre d'aquell mateix any el rei publicà la Pragmàtica Sanció, que a efectes legals abolia la llei Sàlica. Aquest fet –s'ha especulat moltes vegades sobre les pressions que va tenir el rei (probablement molt influenciat per la reina, tot i que no hi ha cap document que ho verifiqui)– deixava sense opció a la corona a Carles Maria Isidre, germà del rei. Sorprenentment aquest i els seus partidaris no van protestar la decisió (o almenys no n'hi ha constància), probablement perquè encara no disposaven de prou força per oposar-se a Ferran VII.

Dos anys més tard, l'estiu de 1832 la vida del rei corre perill, per uns atacs de gota que fan témer per la seva vida. Aquest és el moment utilitzat per l'infant Carles Maria Isidre

⁹⁶ Document nº 49

per desplegar la seva diplomàcia. Davant dels consells de Calomarde, antic ministre del gabinet de Ferran VII i reconegut carlista, i veient preocupada la reina Maria Lluïsa per una més que probable guerra civil, si no es deroga la llei, l'afeblit monarca espanyol deroga la Pragmàtica Sanció firmada dos anys abans.

Dies més tard, el monarca es recupera i restableix la Pragmàtica, tornant d'aquesta manera els drets de successió a la seva filla. A partir d'aquest moment comença un procés de depuració política amb el qual el rei intenta guanyar adeptes a la causa de la seva filla Isabel: substitueix els alts càrrecs més conservadors i desterra el seu germà a Portugal (oficialment se l'autoritza a acompanyar la princesa de Beira), intentant poc després embarcar-lo cap al Vaticà, cosa a la qual es nega Carles Maria Isidre, quedant-se a la Península.

Finalment, Ferran mor el 29 de Setembre de 1833, deixant com a última voluntat que la reina Maria Cristina regenti el poder fins que Isabel, hereva de la corona, compleixi la majoria d'edat.

4.4.2. Aspectes importants que es desprenen de la documentació

1. Gran influència de l' Església en la societat

Si algun aspecte es desprèn clarament de la documentació és la enorme influència de l'Església Catòlica en la societat del segle XIX. Gran part dels documents tenen relació o fan referència en algun punt a aquesta institució o a membres de la mateixa. És per això que es destacaran seguidament els aspectes més importants i es posaran alguns exemples concrets per tal de demostrar-ho.

Trobem a l'Església relacionada amb documents de tot tipus de temàtica: des de cultural, a econòmica, passant per política i, fins i tot, militar. Aquest últim cas es veu especialment accentuat durant el trienni liberal, quan alguns religiosos es van posar al capdavant de partides absolutistes. És el cas del “cura Merino”, o del frare anomenat “el Trapense” que dirigia una de les partides que va assaltar la Seu d'Urgell.

També trobem documents de caire polític. D'aquesta tipologia és l'exposició ideològica del “cabildo⁹⁷” de Vich⁹⁸, on s'expressa la seva fidelitat al monarca absolut durant el temps que ha durat el govern liberal (1820-1823). També de la mateixa època trobem constància de la implicació de la jerarquia catòlica en la política en les proclames de la Regència d'Urgell, ja que Jaume Creus, arquebisbe de Tarragona, formava part de la citada Regència.

La relació amb la societat és òbvia, no només per ser la religió oficial, sinó també pel gran nombre de persones dedicades a la religió. En una mateixa família era habitual que un membre i fins i tot més d'un, estiguessin dedicats al servei religiós. És el cas dels Pérez, per exemple, en el qual dos germans (Antonio Pérez Agustí i José Pérez Agustí) varen fer-se mossens.

Però no només en l'apartat vocacional tenia gran importància la religió, també en l'economia en quant que hi havia un impost (el delme religiós⁹⁹) dedicat exclusivament a finançar l'Església, o en educació, com ja s'ha explicat en una altra part del treball¹⁰⁰.

⁹⁷ Veure glossari (pàg. 93)

⁹⁸ Document nº 45

⁹⁹ Veure glossari (pàg. 93)

¹⁰⁰ Veure apartat 4.3.2. Don Juan Antonio Pérez, un personatge singular (pàg. 34)

2. Societat dividida i constants canvis de signe polític

Al llarg del treball s'ha escenificat el període convuls, amb continus canvis de règim que es van succeir durant el període estudiat. Aquest fet i el poc desnivell entre unes forces i altres fa pensar en la societat de l'època com una societat dividida que es debatrà entre absolutisme i liberalisme. A diferència de quan el rei Ferran arriba al poder en acabar la Guerra del Francès, en la qual els afrancesats han estat una minoria molt petita, a partir del moment en què el monarca derogui la Constitució de 1812 la tendència liberal anirà adquirint més suport i “el deseado” acabarà tenint que claudicar a les ofensives dels constitucionalistes i acceptant el trienni liberal. Tot i això, durant aquesta etapa veurem la gran quantitat de suports que rep la causa absolutista, fet que posarà en problemes l'estabilitat del govern liberal, malgrat que no seran capaços de derrocar-lo sense ajut exterior. Per tant, es pot interpretar que existia un equilibri de forces que probablement es decantava cap a un costat o altre depenent de diversos factors més enllà de la ideologia, tals com l'estat de l'economia, influències d'alguns sectors poderosos com per exemple l'Església, etc.

3. Crisi econòmica

A finals del segle XVIII, encara en el regnat de Carles IV, l'economia espanyola ja estava immersa en una gran crisi econòmica. El mal estat de les arques reials es veu reflectit en un document de 1798¹⁰¹ firmat per José Maria Puig, qui apel·la al patriotisme dels aragonesos per demanar-los donacions amb la finalitat de solucionar “las graves y urgentes necesidades del Estado”. Aquestes es troben en mal estat degut a “los crecidos caudales detenidos fuera del continente”, és a dir, al fet de no poder comptar amb l'or i la plata que provenien d'Amèrica.

Posteriorment, ja entrat el segle XIX i amb Ferran VII al tro, es pot apreciar en la documentació els efectes que la guerra deixa en la malmesa economia de la població, sotmesa constantment als excessos dels exèrcits i la guerrilla que actuen durant els nombrosos conflictes de l'època com és el cas, per exemple, de la Guerra del Francès.

Segons es relata en una sol·licitud de l'alcalde d'Areny per tal de quedar

¹⁰¹ Document nº 6

exempts del pagament dels impostos¹⁰², els habitants de la població “quedaron reducidos a la miseria e indignancia por el horroroso saqueo sufrido por el enemigo...”, “imposibilitando dicho pueblo no solo para la exacción de las contribuciones, si no para la conservación de la existencia de sus infelices habitantes”.¹⁰³

Com hem vist anteriorment la població tenia problemes per fer front a l'elevada pressió fiscal que hi havia en època de guerra. Un exemple d'això el trobem en un reglament de 1813 sobre el cobrament d'impostos en el qual s'informa que és indispensable continuar amb el cobrament de l'impost de la meitat del delme, igualment que de la contribució de guerra. Ja veiem que als elevats impostos habituals, se'ls hi afegia impostos de guerra per tal de poder fer front a les despeses de la mateixa, fet que portava la població a la misèria.

4. Importància de la guerrilla en la Guerra del Francès

Durant la reconstrucció històrica s'ha anat destacant en diverses ocasions guerrillers o accions guerrilleres famoses. Hem esmentat en un moment o altre noms com els d'Espoz y Mina, Durán, Gayán, el “Cura Merino”, el Baró d'Eroles, Milans del Bosch... alguns han aparegut en la Guerra del Francès, altres més endavant, però tots tenen un passat com a guerrillers.

De fet, un dels temes més estudiats i probablement sobre el que més s'ha debatut és la importància de les guerrilles en la guerra contra l'exèrcit francès.

En gairebé la totalitat de les fonts consultades s'arriba a una conclusió similar: la importància de la guerrilla en el transcurs de la guerra és sovint exagerada per la tradició popular i la seva influència real en el conflicte va ser relativament petita. Experts com Miguel Artola, o John Lynch defensen aquesta tesi i, per tant, no seré jo qui contradigui aquests estudiosos de la matèria, que de ben segur que tenen molts més coneixements que jo, però sí que m'agradaria matisar la seva conclusió i donar el meu punt de vista sobre la qüestió.

Si bé és veritat que la guerra de guerrilles no permetia aconseguir grans victòries i per sí sola no hagués guanyat mai la guerra, en la meua opinió va ser vital perquè va endarrerir suficientment la invasió francesa, de tal manera que va

¹⁰² Document nº 16

¹⁰³ El saqueig i la investigació més profunda sobre el document que el tracta es pot trobar en l'apartat 4.4.1.Reconstrucció històrica a partir del llegat dels Peris, Campanya 1810-1811 (pàg. 44)

permetre l'organització d'un exèrcit anglès consistent i a la vegada va tenir la sort de fer coincidir al mateix temps la guerra a Espanya amb l'obertura d'un altre front de batalla contra Napoleó a l'altre extrem d'Europa.

Anem per parts. La majoria d'autors basen les seves afirmacions de que la guerrilla no va ser determinant en el desenvolupament de la guerra en què la majoria de les seves accions consistien en interceptar correus, atacar soldats que quedaven endarrerits i petits contingents, que representen una porció infinitament petita comparada amb la totalitat de l'exèrcit francès. Per tant podríem pensar que eren accions sense importància, que tot just compensaven la manca d'efectius de l'exèrcit regular espanyol que desertaven per incorporar-se a aquestes partides guerrilleres. És aquí on crec que ens equivoquem.

L'amenaça constant d'aquestes agrupacions provocava que l'exèrcit francès hagués de deixar un nombre considerable d'efectius als llocs que volia controlar, ja que l'actuació per sorpresa de les guerrilles gràcies a la seva mobilitat, coneixement del terreny i nombre reduït que permetia travessar les línies enemigues sense esser detectades, posava en perill qualsevol zona ocupada sense gaires efectius. Aquest fet endarreriria i dificultava considerablement l'avanç de qualsevol regiment francès que, si continuava unit, perdia el control del territori que deixava i, si desplegava tropes arreu del territori controlat, corria el perill de ser atacat. Cert militar francès va descriure la situació amb la següent frase: «La marcha de nuestro Ejército se parecía a la de un buque que va abriendo surco en el mar y lo ve cerrarse tras sí apenas ha pasado»

Era habitual que destacaments francesos tinguessin que retrocedir per enfrontar-se a l'enemic que apareixia per sorpresa a la seva reraguarda, però un cop arribaven al lloc on es suposava que tenia que estar la partida, aquesta es dissolia i es confonia amb la població civil, rebutjant tot combat en inferioritat o a camp obert. Un cop marxava el destacament francès la partida tornava a reunir-se i començava de nou les seves accions, fent molt difícil la seva eliminació.

Sola, és clar, la guerra de guerrilles no hagués aconseguit expulsar l'exèrcit francès, però al meu parer l'endarreriment provocat per la guerrilla va ajudar a que Wellington pogués reunir un exèrcit anglès consistent i també va donar temps a que es reorganitzés el que quedava de tropes espanyoles, que juntament amb l'obertura d'un nou front contra Napoleó va permetre acabar amb l'ocupació francesa.

5. Aparició de gran nombre de milícies i agrupacions de caràcter militar i relació amb el bandolerisme

Les constants guerres i batalles van propiciar l'aparició de nombroses milícies o partides que actuaven pel seu compte, però que tampoc defugien, en ocasions, actuar com un cos més, agrupat a l'exèrcit regular.

Aquest últim cas és el dels miquelets¹⁰⁴, dels quals trobem un himne¹⁰⁵ amb solfa manuscrita en la documentació. Tot i tenir el seu origen anterior al període estudiat, també varen participar en les guerres del segle XIX.

Durant la Guerra del Francès, després de la desfeta de l'exèrcit regular espanyol, sorgeixen nombroses guerrilles, a part dels miquelets, que fan la guerra a l'exèrcit francès des d'una perspectiva ben diferent a la de l'exèrcit. Aquest aspecte de la guerra de guerrilles es tracta amb més atenció a la reconstrucció històrica, però l'esmento perquè és interessant per tal d'entendre el fenomen que es produeix en acabar la guerra.

Es desprèn de la cèdula reial de 1814¹⁰⁶ que en acabar el conflicte amb els francesos el bandolerisme era una pràctica freqüent en el territori espanyol. No és d'estranyar, doncs, que després de la misèria que havia deixat la guerra i amb gran part de la població armada, la gent és busqués guanyar la vida d'una manera o altra. El rei es va veure aleshores obligat a fer aquest document per tal de posar fi a aquesta pràctica i assegurar la seguretat dels camins, ja que sovint és difícil distingir on acaba el guerriller i comença el bandoler. Fent una analogia als temps actuals podem veure que no s'ha après gaire de la història, doncs si a principis del segle XIX ja es pot comprovar de les dificultats posteriors que ocasiona donar les armes a la població, és un fet que tornem a veure amb la primavera àrab, on després d'haver derrocat als tirans, les milícies es neguen a integrar-se en l'exèrcit i tenen el control del país.

Amb l'arribada del trienni liberal trobarem també la formació de nombroses partides reialistes com la que protagonitzava el "cura Merino"¹⁰⁷. Els descontents amb el govern liberal i partidaris de l'absolutisme pur es van aixecar i van dur a terme accions aïllades (la més important la conquesta de la Seu

¹⁰⁴ Veure glossari (pàg. 94)

¹⁰⁵ Document nº 71

¹⁰⁶ Document nº 28

¹⁰⁷ Document nº 39

d'Urgell, on es va constituir la Regència¹⁰⁸) durant els tres anys de poder liberal. Per fer front als partidaris de l'absolutisme els liberals crearen la Milícia Nacional, un cos que vetllava per l'ordre públic.

Després de l'entrada a Espanya dels "Cent mil fills de Sant Lluís" per retornar a Ferran VII la monarquia absoluta, es va crear el cos dels Voluntaris Reialistes¹⁰⁹ que substituïa en funcions a la Milícia Nacional del trienni però amb la ideologia oposada, òbviament. Tenien especialment la missió d'acabar amb qualsevol intent dels liberals de derrocar el monarca, tal com es pot veure en l'himne dels Voluntaris Reialistes de Vich¹¹⁰. Vegem la tornada de l'himne, la qual és prou significativa:

Salve, salve, estandarte realista

Tu nos has de guiar a la lid

Si otra vez el malvado intentara

Levantat su arrogante cerviz

¹⁰⁸ Veure apartat 4.4.1. Reconstrucció històrica a través del llegat dels Peris, trienni liberal (pàg. 53)

¹⁰⁹ Veure glossari (pàg. 94)

¹¹⁰ Document nº 46

4.4.3. L'anàlisi d'un document

Tal com hem vist anteriorment, en la base de dades s'ha procedit a fer una contextualització, organització, datació, resum, etc. de tot el material del qual es disposava. A primera vista podria semblar una tasca rutinària, sistemàtica que no presenta més dificultats que el simple fet de dedicar-li una bona dosi de temps. Res més lluny de la realitat.

En nombroses ocasions els documents que es troben en llegats i fons documentals sense classificar presenten dificultats a l'hora de contextualitzar-los, datar-los, classificar-los o simplement entendre'ls. Procediré a posar diversos exemples de la tasca que s'ha hagut de seguir per tal de poder entendre i processar la informació que la documentació ens oferia.

Primer de tot és obvi que era necessari fer una lectura de cada document i sovint una segona relectura, per entendre exactament el que s'explica en ells. Això és suficient sempre i quant aquets documents no estiguin escrits en una altra llengua, com és el cas dels 4 documents escrits en llatí. En aquests casos feia falta l'ajuda d'un expert coneixedor de la llengua per a que en traduís el significat. També es va donar el cas de tenir-ho que rellegir varies vegades degut a una gramàtica complexa, paraules actualment en desús o documents manuscrits de difícil comprensió, en especial les cartes, que han estat transcrits per a facilitar-ne la lectura i evitar que el deteriorament d'aquestes n'impedeixi la lectura en un futur. Tots els documents manuscrits tenen en la base de dades el seu corresponent document adjunt amb la transcripció del que s'hi diu.

Un cop s'ha fet la lectura i el que podríem anomenar contextualització temàtica, és el moment de fer la contextualització històrica. En primer lloc caldrà veure si el document presenta una data o si aquesta és incerta. En el segon cas es procedeix a intentar contextualitzar-lo utilitzant el text i el que en ell es diu, o bé buscant referències del mateix document en diverses fonts d'informació. Per exemple va ser possible datar un himne dels voluntaris realistes¹¹¹ gràcies a la recerca d'informació a través d'Internet sobre Joaquim de March i Bassols, que havia pagat l'estendard d'aquesta milícia.

Un cop datat el document és important veure en quin període històric s'escriu. Guerra del Francès, primer regnat de Ferran VII, trienni liberal, dècada ominosa...

¹¹¹ Document nº 46

Depenent de l'època tractarà de forma explícita en el text d'uns temes o d'altres que poden ser de gran importància per a la confecció del treball. D'altra banda, després d'haver destriat la informació explícita important, s'ha de precisar si es pot apreciar informació implícita.

Per últim només cal fer una anàlisi final amb la informació recollida en els apartats anteriors, d'aquesta manera queda estudiat cada document per al seu possible aprofitament en el treball.

Queda clar que aquest esquema variarà depenent dels casos. En ocasions no farà falta fer tots els passos, perquè es tracta d'un document molt senzill. En altres, però s'haurà de repetir algun dels passos per entendre'l i fins i tot, en ocasions, algun apartat no es podrà completar (per exemple la datació d'alguns documents ha estat impossible, però sí que és imprescindible tenir una idea del moment històric al qual pertanyen).

Anem a veure un exemple pràctic:

El següent document va presentar certes dificultats en quant a la seva comprensió: gran quantitat de dates, gramàtica enrevessada, manca de contextualització, etc.

Després de la lectura i consegüent relectura per aclarir-lo es fan paleses les següents qüestions:

En la primera part, amb lletra cursiva, s'informa que el 19 d'Agost de 1919 el Secretari del Despatx de Guerra emet una reial ordre. Aquesta ordre la transmet el Secretari d'Estat al Sr. Duque (Duque del Infantado, president del Consell), el qual la comunica a la resta del Consell el 29 d'Agost.

En la segona part s'exposa la Reial Ordre¹¹² en la qual s'ordena a les Justícies dels pobles¹¹³ socórrer els milicians presos, exceptuant aquells que estan captius per faltes militars o que disposen d'un sou.

La tercera part, altra vegada en lletra cursiva, informa del motiu de la reial ordre. Pel que sembla, l'alcaid de la presó d' Alcázar de San Juan es va negar a custodiar un milicià i això va comportar queixes per part de l'inspector General de Milícies. Aquest

¹¹² Veure glossari (pàg. 94)

¹¹³ Veure glossari (pàg. 94)

apartat és enviat per Josef de Ayala el 13 de Desembre de 1819 al corregidor de Benavarri, Manuel Moreno de la Cuesta.

Anem ara a la contextualització històrica: la reial Ordre data d'Agost de 1919, però després de tots els tràmits burocràtics aquesta és reenviada des de Benavarri el 10 de gener de 1820, faltant aleshores per arribar a la resta de pobles del corregiment.

Les dates són significatives. Si tenim en compte que l'aixecament que donà lloc al començament del trienni liberal és l'1 de Gener de 1820 (tot i que Ferran VII no firmarà la Constitució fins al 9 de març), queda clar que es tracta d'un document d'un període de canvi, d'instabilitat.

Aquest fet es relaciona amb que el text, a més del que ja hem esmentat, proporciona altra informació explícita sobre aspectes com la velocitat de les comunicacions: des que el rei aprova la reial ordre fins que aquesta arriba als pobles passa al voltant de cinc mesos. Queda clar en aquest document que en aquest període de temps pot haver passat fets que canviïn el futur del país.

La tardança i escassa velocitat de les comunicacions era en gran part deguda a la burocràcia que es presenta en aquest mateix document: el consell suprem de guerra fa un dictamen, que es aprovat pel rei. Aquesta reial ordre es comunicada pel secretari d'Estat al president del Consell, que a la vegada ho comunica a la resta del Consell, des d'on s'envia als corregidors, els quals ho reenvien per la resta del corregiment, etc.

També obtenim dades sobre les institucions i professions de l'època relacionades amb l'administració i la Cort Reial: Sala d'Alcaldes de la Reial Casa i Cort, Cancelleries i Audiències Reials, Corregidors, Governadors, Alcaldes...

Per últim caldria mirar si queda palesa alguna informació implícita. En un principi es va arribar a pensar que el fet que en la línia número vuit s'escrigui "Conformándose el REY nuestro señor con el dictamen..." podria significar que el rei no hi estava completament d'acord, o que no era ell qui manava a la Cort. Però després d'observar que aquesta fórmula es repetia en una altra Reial Ordre¹¹⁴ i que també es repetia en altres documents similars que es van consultar en els arxius digitalitzats, queda clar que no és certa la suposició que s'havia fet i que la frase "Conformándose el REY" era una fórmula repetida per començar aquest tipus de documents.

¹¹⁴ Document nº 37

L'escrit també dona constància que els milicians presentaven problemes, ja que n'hi havia de presos i no només per fets purament militars, tal com es desprèn del text.

En resum el document ens presenta un ambient, si més no, una mica tèrbol (no és fàcil aconseguir un estat de calma perquè fa molt poc temps que ha acabat la Guerra del Francès, les milícies segueixen en peu, a les presons es neguen a custodiar milicians...). També ens mostra com es duia a terme la política i administració del país, els òrgans que existien i com passava la informació de l'un a l'altre, però podem concloure que, tot i que es tracta d'un moment clau en la història d'Espanya, no hi queda reflectit cap fet que tingui a veure, si més no de manera directa i clara, amb la fi del primer regnat absolutista de Ferran VII i començament del trienni liberal.

1ª part

Por el Señor Secretario de Estado y del Despacho de Gracia y Justicia con fecha 29 de Agosto último se comunicó al Consejo, por medio del Excmo Sr. Duque su Presidente, la Real orden que con la de 19 del mismo le habia trasladado el Sr. Secretario del Despacho de la Guerra, que dice asi:

2ª part

„Excmo. Sr.: Con fecha de 19 del corriente me dice de Real orden el Señor Secretario del Despacho de la Guerra lo que sigue: „Conformándose el REY nuestro Señor con el dictamen del Consejo Supremo de la Guerra, ha tenido à bien mandar que por el Ministerio del cargo de V. E. se expida la correspondiente orden para que las Justicias de los pueblos socorran à los Milicianos que estan presos en las càrceles à que sean destinados por los Coroneles, y lo mismo en la de los trãnsitos, siempre y cuando los reos no tengan bienes con que mantenerse, respecto à que no gozan haber alguno; exceptuándose los casos en que el arrego provenga de delitos ò faltas puramente militares, y tambien los individuos que disfrutan sueldo de continuo.” De la misma Real orden lo traslado à V. E. para inteligencia del Consejo.

Fórmula habitual en les ordres reials

Dictamen de la Reial Ordre

3ª part

Publicada en él la antecedente Real orden, en su inteligencia, de lo resultante del expediente que se hallaba pendiente en este Supremo Tribunal à consecuencia de lo representado por el Señor Inspector general de Milicias en queja de la oposicion y resistencia hecha por el Alcaide de la Real càrcel de la villa de Alcázar de S. Juan en admitir y custodiar en ella à un individuo del Regimiento Provincial de dicha villa, y de lo expuesto en razon de todo por el Señor Fiscal, se ha servido mandar se guarde y cumpla lo resuelto por S. M. en la Real orden que quela inserta, y que à este fin, con su insercion, se expida la correspondiente circular à la Sala de Alcaldes de la Real Casa y Corte, Chancillerias y Audiencias Reales, Corregidores, Gobernadores y Alcaldes mayores del Reino.

Conjunt d'institucions i professions vinculades a l'administració

Y lo participo à V. para el efecto expresado, y que lo comuniqué à las Justicias de los pueblos de su territorio; dándome aviso del recibo de esta.

Dios gue. à V. ms. as. Madrid 13 de Diciembre de 1819 = D. Josef de Ayala. = Sr. Corregidor de Benabarre. Benabarre à 10 de Enero de 1820.

Dates en les quals s'escriu, s'informa, s'envia, etc.

Se guarde y cumpla esta Real orden; se reimprima, y circule à las Justicias de este Partido para su observancia y cumplimiento.

Manuel Moreno
de la Cuesta.

4.4.4. Documents significatius analitzats

Per tal de plasmar alguns aspectes de la documentació que es consideren interessants per la seva importància i relació amb el treball, s'ha analitzat a consciència alguns dels documents més significatius. Per evitar un extensió excessiva no s'especifiquen en cada cas tots els passos que s'han explicat en l'apartat anterior i només es relata aquells aspectes més significatius que presenten els documents.

Els primers que fóra interessant comentar són els himnes, ja que es disposa d'un himne dels voluntaris realistes (absolutisme), un altre dels voluntaris urbans (liberalisme), una partitura amb lletra del que sembla ser un himne dels miquelets i unes dècimes, que tot i no ser un himne s'inclouen en aquest apartat perquè són també un document cultural, artístic i es relaciona amb els altres temàticament (critiquen una partida absolutista, cosa que indica que són unes dècimes liberals). Per tant, aquests himnes ens permetran veure clarament diferenciades les diferents característiques i aspectes clau de cada ideologia.

Himnes

- Himne dels miquelets

El primer dels himnes és una partitura anònima que data, probablement, de la Guerra del Francès, tot i que no es pot assegurar, ja que per la lletra no es podria descartar que s'hagués cantat anteriorment durant la Guerra del Rosselló (1793-1795). Però pel fet de trobar-se amb una documentació del segle XIX, les probabilitats de que sigui un himne de la guerra estudiada durant el treball són més altes i per tant el considerarem un himne compost entre 1808 i 1814.

L'autor tenia certs coneixements de música, ja que demostra domini de les notes i ritmes, però també és cert que no n'era un expert, fet que es demostra en què no indica el compàs ni la clau musical i en què l'ordre dels sostinguts està alterat (al començar la partitura escriu abans el do que el fa, quan haurien d'estar en l'ordre invertit).

La transcripció de la lletra és la següent:

Catalans alerta alerta que la francesa Nació per tots costats nos Desperta desde Rosas (a) Aragón. Pendren tots las Armas per Defensar nostra lley, per defender Nostra Lley y al Rey ja que la patria ens demana Anem Nació Catalana contra el Gabacho ab valor ab lo tambor embestint-los sens temor ab lo tambor ab lo tambor Anem jouent

alegrament alegrament a Pelear, a pelear, a pelear. Miñons a la Milicia veniuvos a Allistar... Miquelets nostra patria Anem a Defensar Anem a Defensar

Cal destacar en primer lloc, l'ús de la paraula *Miquelets*¹¹⁵ quasi bé al final de l'himne, que ens indica que es tracta d'un himne d'aquesta milícia. A més, el fet que cridi als minyons a allistar-se prova que era un cos voluntari, és a dir, no es feien lleves obligatòries, tal com era el cas de la milícia esmentada.

També és interessant resaltar l'ús de la frase *Nació Catalana* que òbviament pren un significat ben diferent del que ara li donaríem a aquestes paraules. De fet el terme *nació* sorgeix durant les guerres que van tenir lloc a partir de la Revolució francesa i en especial durant l'Imperi Napoleònic per tal de mostrar una identitat pròpia, habitualment en defensa contra la invasió napoleònica¹¹⁶. En aquest cas, però, també es parla de francesa nació, per tal de parlar de l'estranger, per diferenciar l'invasor.

És aquest un dels motius que fan significatius el document, l'expressió del mot "nació catalana" denota una certa consciència de particularitat, d'identitat pròpia, de pertanyença a un territori, que en aquest cas adquireix un valor patriòtic per tal d'intentar unir el poble contra l'invasor francès. Estem per tant, parlant dels orígens de la paraula *nació*, i veiem la relació que guarda amb l'accepció que donem actualment a aquest mot quan parlem de la nació catalana, paraules que utilitzem per resaltar la identitat pròpia del poble català: llengua, cultura, tradició... envers un altre.

Amb tot aquest tema de la persistència d'una identitat pròpia, tot i que sentint-se espanyols com a súbdits del rey (*Pendren tots las Armas per Defensar nostra lley, per defensar Nostra Lley y al Rey*), es relaciona el fet que la cançó estigui escrita amb un català amb gran influència castellana. Estem a començaments del segle XIX, encara no ha començat la Renaixença i queda un segle per a les publicacions de les Gramàtiques i Diccionaris de Pompeu Fabra, cosa que explica els castellanismes o el que ara considerariem faltes ortogràfiques.

¹¹⁵ Veure glossari (pàg. 94)

¹¹⁶ Veure webgrafia (pàg. 112)

Es destaca també del text el seu esperit patriòtic per tal d'encoratjar o exaltar als futurs
 alistats. Així trobem expressions com per exemple: *Pendre devem tots las armas per*
defensar Nostra lley y al Rey Contra el gabacho ab valor... .. Embestint-los sens
temor... ..Nostra patria defensar, etc.

Cataland Alerta Alerta q. la franceda Nacio per tots Castals nos Des
 pendra desde Rova d' Arago, Pendren devem tots las Armas per Defensar
 nostra lley per defensar Nostra lley y Al Rey ja q. la patria and demana
 Anem a facio Catalana. Contra al Gabacho ab Valor ab lo tambor Embestintlos sens
 temor ab lo Tambor ab lo Tambor Anem jouent Alegrement Alegrement a pele
 an a pelean A pelean Mirons a la Milicia veniu vos a Allistar
 Miq. lets nostra patria Anema Defendar Anema Defendar
 ON
 Fins

- Himne dels voluntaris reialistes

El segon himne versa sobre els voluntaris reialistes. Es tracta d'un himne per al dia de la benedicció de la bandera d'aquesta milícia formada a Reus i que és regalat pel noble don Joaquin de March y de Bassols, tal com s'aclareix sota el títol. A canvi, el noble veurà inscrit el seu nom en la lletra, on se'l presentarà com un bastió del realisme a qui es dedicarà les glòries que aconseguixi aquest batalló.

Pel que fa a la resta del contingut, només la tornada ja ens dona idea del que representava aquest cos de voluntaris reialistes: una milícia per assegurar la permanència de l'absolutisme, evitant qualsevol intent liberal d'agafar el poder (*si otra vez intentara el malvado, levantar su arrogante cerviz*).

Comprovem en els primers versos els pilars d'aquesta ideologia: rei i religió (*el Altar i el monarca en ti fian*), anomenats de diverses maneres utilitzant paraules amb cert simbolisme (per exemple: "morado pendón" per referir-se al monarca ja que aquesta era l'insignia distintiva del rei).

En les següents estrofes i durant gran part de l'hime es dedica la lletra a desprestigiar i retratar negativament "l'enemic" el liberal, fins arribar a la onzena estrofa on s'obre la porta a una reconciliació, a una amnistia si s'accepta al monarca absolut (*Mas ahora la paz te ofrecemos, ven y acata a Fernando inmortal*).

Les últimes tres estrofes són dedicades finalment a exaltar aquest batalló de voluntaris reialistes de Reus, al monarca i, com ja hem comentat anteriorment, al noble (Cavaller de la Real Maestranza de Granada i síndic procurador general de l'ajuntament de Barcelona) que va pagar l'himne.

Tot i que no indica la data en què es va confeccionar i imprimir l'himne, s'ha pogut datar gràcies a les recerques que s'han fet per la web amb aquest objectiu i que han permès de saber que és de l'any 1825, en els primers anys de la dècada ominosa (segon regnat absolutista de Ferran VII).

HIMNO GUERRERO

PARA EL DIA DE LA SOLEMNE BENDICION DE LA BANDERA,

QUE EL SEÑOR D. JOAQUIN DE MARCH Y DE BASSOLS,

CABALLERO DE LA REAL MAESTRANZA DE GRANADA,

Y SÍNDICO PROCURADOR GENERAL DEL EXCMO. AYUNTAMIENTO DE LA CIUDAD DE BARCELONA,

REGALÓ AL BATALLON DE VOLUNTARIOS REALISTAS DE LA VILLA DE REUS.

CORO.

SALVE, SALVE, ESTANDARTE REALISTA,
TU NOS HAS DE GUIAR Á LA LID,
SI OTRA VEZ INTENTÁRA EL MALVADO
LEVANTAR SU ARROGANTE CERVIZ.

Tu las armas leales triunfantes
Viste siempre en el suelo español,
Tu el orgullo humillaste al que aleve
Contra el solio de Iberia se alzó;
El ALTAR y el MONARCA en ti fian
El sosten de su lustre y honor,
Y nosotros por ti les juramos
Los ultrajes vengar de los dos.

Compañeros al Templo volemos,
Ya nos llama el honor y el deber,
Y en las aras augustas rindamos
Al Dios fuerte, la insignia del REY.
Sepa el mundo, que vió desfrenada
Exaltarse una secta soez,
Que si hubo vasallos ingratos,
Hay en Reus hijos fieles tambien.

Sepa el mundo, y el liberal sepa:
Que el ardor que nos mueve será
Muro eterno al esfuerzo impotente
Del morado pendon desleal.
Mas en tanto nosotros el arma
Enpuñemos con noble lealtad,
Que jamas, pudo el fiero anarquista
Aguantar en el orbe la paz.

Rugió dende el nevado Piréne
El hispano tremendo leon
Y á su grito los iberos fieles
Sacudieron el yugo feroz;
Á su grito cayó desplomada
La opresora malvada faccion,
Mas sus negros secuaces aun traman
Planes viles de llanto y horror.

En sus clubs tenebrosos maquinan
La ruina del suelo natal,
Y las Aras y el Solio quisieran
Á su rabia sañuda humillar.
En sus pechos auidan las furias,
Y una hoguera de ardor infernal
Solo dentro sus almas de tigre
Clama guerra, exterminio, y maldad.

Cual el mónstruo de Libia en cadenas,
Cual en fiera borrasca Aquilon,
Cual el Etna lanzando sus rayos,
Asi braman con ciego furor.
Mas ay! tiemblen los mónstruos infames
Que hoy nos une el sagrado pendon,
Á guardar nuestra patria querida,
Nuestro honor, nuestro REY, nuestro Dios.

Guay del mísero vil que aun osára,
Provocar el pendon de la fé,
Un millon de valientes guerreros
Brotarán de la Iberia contra él.
Aun claman venganza los restos
De un ilustre Pastor siempre fiel,
Sangre claman los manes airados
De Vinuesa, y de Elio tambien.

Ya la esteva penosa se mezcla
Con el fuerte y ligero fusil,
Y el taller de las artes resuena
Al sonido del hueco clarin.
Si la trompa guerrera avisase
Un perjurio del liberal vil
Nuestro suelo su sangre bañara
Del Piréne al opuesto confin.

En los cóncabos huecos del monte,
En los prados del valle feraz,
En los riscos del bosque sombrío,
Y en la extensa ribera del mar,
Se percibe el sonido animoso
De la rústica caja marcial,
Y sus ecos anuncian al orbe,
Que hasta el suelo en España es leal.

Bien te consta vil raza insolente
Que á Padilla invocaste otra vez;
El serrano en Tarifa y Jimena
Puso freno á tu loca altivez.
Duro fierro somete á coyunda
Á quien osa atentar á su REY,
Mas los buenos las flores enlazan
De FERNANDO, entorno al docel.

Flores bellas aqui te brindamos
La oliva y la rosa de paz,
Flores son que tus sienas un dia
Coronarán só el Trono y ALTAR.
Si de Marte la espada prefieres
Libremos su copa fatal;
Mas ahora la paz te ofrecemos
Ven, y acáta á FERNANDO inmortal.

Ya tremola la ilustre bandera
Que á las filas infunde valor,
Ya los zéfiros mecen gozosos
La divisa del plácido honor;
De honor puro la llama preciosa
Arda siempre en el fiel corazon,
Y eternice la gloria y el nombre
Del Reusense leal batallon.

Voluntarios juremos valientes
Esta insignia de nuestro deber,
Y al jurarla bizarros clamemos
Un Dios solo, un REY, y una ley.
Viva el bueno el augusto FERNANDO,
Viva viva ecuido en laurel,
Que si Dios á su causa nos llama
Triunfaremos, pugnando por él.

De FERNANDO el vitor glorioso
Nuestro acento repita sin fin,
Mas al héroe tambien aclamemos
Que nos dió el estandarte gentil: . . .
¡O fiel MARCH! en tan noble divisa
Te miramos cual nuestro Adalid,
Y pues ella nos guia á la gloria
Nuestra gloria será para ti.

CORO.

SALVE, SALVE, ESTANDARTE REALISTA,
TU NOS HAS DE GUIAR Á LA LID,
SI OTRA VEZ INTENTÁRA EL MALVADO
LEVANTAR SU ARROGANTE CERVIZ.

- Himne dels voluntaris urbans

El tercer himne és el dels Voluntaris Urbans, en concret del Batalló de Barcelona (no especifica quin, tot i que n'hi havia més d'un). De la mateixa manera que l'anterior, aquest himne es crea per a la benedicció de la bandera d'aquesta milícia liberal.

El contingut de la lletra es basa en recordar les grandeses de la Nació Espanyola i les grans victòries aconseguides temps enrere (San Quintí, les victòries durant la guerra a Flandes...), i per altra banda una segona part dedicada a exaltar els ideals liberals (*Nuestra ley, un buen rey, nuestra carta*). A més a més fa una declaració de pau als països veïns i els insta a copiar el model espanyol (*Ymitadnos naciones de Europa, si felices quisierais vivir... ...nuestro objeto es haceros felices, no haceros la guerra ni el mal*).

Si en l'anterior himne veiem que oferia el perdó a aquells que es passessin al bàndol absolutista, en aquest cas veiem que es fa una crida a la pau (*No más guerras y todos hermanos*), vers que reflecteix el que devia pensar gran part de la societat de l'època, cansada de guerres, misèria, revoltes... No sabien que tot just estaven a punt d'esclatar les guerres carlines.

Per acabar, però, llença un missatge a aquells que es mostren contraris al règim (*Mas si alguno engañado atacare, el sistema Constitucional, sepa que es todo el pueblo de España, de bizarra¹¹⁷ milicia local*).

És especialment interessant en aquest text himne la tornada ("coro"), no tant pel seu contingut com pel seu simbolisme:

Ved valientes, load catalanes, de la españa el pendón nacional, si en otro tiempo lo fue de Castilla, hoy es nuestro pendón general

Fixem-nos que torna a fer menció al pendón nacional, que més endavant anomenarà *morado pendón*. Es refereix, d'igual manera que ho feia en l'himne dels voluntaris reialistes a la monarquia però en aquest cas el més rellevant és el fet que crida als catalans a que sigui el seu pendó general, perquè històricament havia estat el morat el color de Castella.

¹¹⁷Valenta

Tot i que en aquest cas tampoc s'indica la data del document i no s'ha trobat una referència exacta a ell, mitjançant el contingut que conté i la formació de batallons molt similars a Barcelona, podem dir que pertany als primers anys de liberalisme després de la mort de Ferran VII. Amb bastant de seguretat podem datar-lo de 1834, ja que en aquell any es varen crear diversos batallons de voluntaris urbans a Barcelona¹¹⁸ i altres milícies semblants amb noms diversos, depenent de la ciutat on es trobessin.

¹¹⁸ Veure webgrafia (pàg. 111)

HIMNO PATRIÓTICO.

Cantado y tocado por los individuos del Batallón de Voluntarios Urbanos, uno de los de la milicia local de la Excm^a Ciudad de Barcelona en el acto de la bendición de banderas.

Coro.

Ved valientes, leal catalanes
De la España el pendón nacional,
Si otro tiempo lo fue de Castilla
Hoy es nuestro pendón general.

Ven, o sea de unión y concordia,
Las patrióticas fulgurantes a honrar,
Descendientes de ilustres campeones
Fermidables en tierra, y en mar.
Del Olimpo descendida a tus pliegues
Un influxo feliz celestial
Y de quier que tus armas despliegues
Adquiramos renombre immortal. (Ved &c.)
Si supiste en Holanda y la Flandes
San Quintín, y en Ytalia Lucir,
Ora, ortada de nuestros blasones
Nuevos triunfos podrías adquirir
Que también en la Francia, y en Grecia
Disputaron de fama especial,
Y en Valencia, y Mallorca, a los Moros
Abrancaron la palma marcial. (Ved &c.)
Otros días tan solo en Castilla
Tremolara el morado pendón;
Hoy con armas de todos los pueblos
Lo asegura la heroica Nación;
La Nación que en alto Pirene
Tiene un Argos, y en Fez otro tal,
Y otros mil en sus vastos dominios
De otro lado de la equinocial. (Ved &c.)
Ven, y ondea a merced de favorito,
Los colores de paz, y de unión,
Paz, al buen liberal ciudadano,
Contra malos serviles unión.
No es de ahora el labrar sus cadenas
Y ignorante el eluso fatal;
Si, es de ahora que triunfe gloriosa
Nuestra España del genio del mal. (Ved &c.)
No es tan grata la vista del puerto
A el marino cansado del mar,
Como a nos, el mirar las provincias
Baxo un mismo estandaré jurar.

Ya está en puerto la nave de España,
En su carta burlo el vendabal;
Y ya veo en países extraños
Sacar copias de su original. (Ved &c.)
Voluntarios urbanos locales,
Ved aquí vuestro insigne pendón,
Recibidlo en las filas honradas
Defendedlo con brío y tesón,
Y si acaso la necia discordia
Escitara algun genio del mal,
Que acuel vuestras fuerzas unidas
Sea aquel de juntaros señal. (Ved &c.)
Ymitadnos, naciones de Europa
Si felices quisierais vivir
Nuestra ley... un buen rey... nuestro carta
No andéis otra dicha, adquirir
Ni el veneno escucheis de la envidia,
Siempre doble, dañina, immoral;
Nuestro objeto es hacernos felices,
No el haceros la guerra ni el mal. (Ved &c.)
Será un día que dave la rueda
De la suerte, el pendón Español;
Cuando imiten los hechos de España
Las naciones que gozan del sol.
Será entonces que todas decidan
Ser morado el pendón general,
Recordando que fuera en España
Del guerrero patriótico señal. (Ved &c.)
Si felices vaje una bandera
Gozen todos los hombres la paz,
No mas guerras, y todos hermanos
Disputemos tranquilo solaz
Mas si alguno engañado atacare
El sistema constitucional,
Sera, que es todo el pueblo de España
De bizarra milicia local. (Ved &c.)

- Dècimes al “cura” Merino

Si bé és veritat que potser no podríem considerar-lo un himne pròpiament dit, aquest document és bastant significatiu i rellevant, per la qual cosa s’ha considerat adient incloure’l en aquest apartat.

Aquestes dècimes escrites l’any 1821 (durant el trienni liberal) versen sobre el mossèn Merino qui, com ja hem vist en la reconstrucció històrica, estava al capdavant d’una de les nombroses partides reialistes que sorgien. Pel que sembla, la partida encapçalada per aquest religiós acabava de fer un dels seus primers actes i havia matat vuit liberals.

Les dues primeres dècimes pretenen desprestigiar i fer un retrat monstruós del citat mossèn, com es veu clarament en aquest passatge:

*el cura de almas Merino,
con una facciosa grey
contra Dios ¡contra el Rey!
contra la Constitución!
Y contra la Religión*

Les cinc següents presenten l’acte que suposadament ha perpetrat el citat Merino: l’assassinat de vuit liberals:

*¿Que delito cometieron
Para ser asesinados?
Con sus deberes sagrados
unicamente cumplieron
la ley Santa defendieron
que toda España ha abrazado*

Per finalitzar es dedica l’última dècima als religiosos, als qui es demana que no segueixin l’exemple i que no incitin a les revoltes des de la seva posició d’influència social.

*¡O ministros del altar
detestad tan vil ejemplo!*

... ..

*ni hagais al autor Divino
cómplice de traiciones*

Resulta especialment interessant el dibuix que hi ha sobre les dècimes (en bastant mal estat de conservació com es pot comprovar). Es representa el moment en que són executats els militar liberals per part dels homes de Merino, a qui podem veure a la dreta de tot de la imatge aguantant un fusell.

DECIMAS:

¡Es dable: cielo divino!
 que veamos con horror,
 un ministro del Señor
 convertido en asesino!
 el cura de almas Merino
 con una facciosa grey
 contra Dios; contra del Rey!
 contra la Constitución!
 y contra la Religión!
 traza poner nueva ley!
 ¡Una perversa gabilla
 de hombres preocupados,
 y delinquentes probados
 un sacerdote acaudilla!
 su caracter tanto humilla
 que se vale de traidores
 para ejercer sus rigores,
 y propagar su fiera;
 y al fin le vemos cabeza
 de asesinos, y malecheros.
 Ocho heroes del valor
 solo porque sostubieron
 como ante Dios prometieron
 asilaron con horror:
 no versados al temor
 firmes como campeones,
 no atienden proposiciones

ni de rendirse trataron;
 y peleando apuraron
 la polvora, y municiones.
 Ya indefensos, no rindiéron,
 á la fuerza los prendijeron
 y á la muerte condidos:
 el cúmulo de van necidos
 pero no, no envay tales,
 esteis con triunfos minales,
 vuestros pechos criaron,
 á presumir no llegaron
 que serán (según os)
 Catalanes inmortalmente.
 Viven en el creyeron;
 de todo Español con
 que ame constan los?
 la sabia Constitución
 ¿y tan alta traición
 impune la dejare
 no infames, la daremos,
 y de la sangre metieron
 por cada gota, os?
 en desquite le sagrados
 ¿Que delito con
 para ser asesinaron:
 con sus deberes
 unicamente cumpl

la ley Santa defendieron
 que España toda se abrazado;
 proceder que esta obligado
 hasta el perjuro Merino;
 pues ante el autor Divino
 el defenderla ha jurado.
 Catalanes sangre leal,
 se ha derramado vilmente,
 sangre ai, sangre inocente
 sangre Constitucional,
 juremos saña inmortal,
 al perverso, al asesino,
 al sacrilego Merino,
 y á sus satelites viles;
 y odio eterno á los serviles
 móviles de su destino.
 ¡O ministros del altar
 detestad tan vil ejemplo,
 y sea el asilo el templo
 para el eterno alabar:
 no para guerra tramar
 y inleuas conspiraciones
 no inclineis los corazones
 por tan injusto camino
 ni hagais al autor Divino
 complice de traiciones

tienda de José Robredo en la travesía den Guarc... n.º 61 á cuatro cuartos.

Barcelona: imprenta de José Torner año 1821. Se halla de venta en
 Es propiedad del Autor.

Documents relacionats amb el Baró d'Eroles

A més dels himnes, també és interessant ressaltar els aspectes relacionats amb el Baró d'Eroles, de gran importància perquè està present en els grans fets bèl·lics del període (Guerra del Francès, aixecaments absolutistes durant el trienni liberal...) i en tenim constància. A més a més és un personatge que lliga la història contada als llibres i la història personal que s'ha investigat, ja que el posseïdor dels documents va servir el Baró durant la guerra ocupant-se de la correspondència secreta.

- Gravat del Baró d'Eroles

Un dels més destacats és el gravat del Baró d'Eroles i Marqués de la Cañada, don Joaquín Ibáñez Cuevas. L'obra té unes dimensions de 703 x 475 mm i va ser dibuixada per Ramón Planella i gravada per l'artista francès Andrés Joseph Mecou.

En el gravat es poden distingir dues imatges: la més gran, a dalt, en la qual es retrata el Baró d'Eroles, i la de sota, més petita, en la que es pot apreciar la batalla de Roda, on Joaquín Ibáñez va derrotar l'exèrcit francès amb uns efectius molt inferiors¹¹⁹. Destaca el gran detallisme topogràfic que es presenta: el riu Isàbena sota el turó on es situa la ciutat, el pont que el travessa, etc.

A banda i banda d'aquesta imatge i sota del retrat es pot llegir:

Planella lo dibujó, Mecou lo grabó

Entrada al castillo de San Fernando de Figueras en Abril de 1811

El Excelentísimo Barón de Eroles, Marqués de la Cañada, Ibáñez Cuevas

General de los Reales Ejercitos

Defensa de Roda en Mayo de 1812

Passem tot seguit a veure amb detall la imatge més gran de les dues. En un primer pla es retrata Don Joaquín Ibáñez Cuevas, a qui es dota d'unes dimensions exageradament grans comparades amb la perspectiva general per tal de ressaltar la seva figura. Duu la vestimenta militar pròpia de l'època i la seva posició corporal, amb una cama més avançada que l'altra proporciona una idea de triomf, poder, decisió. El sabre

¹¹⁹ Veure apartat 4.4.1. Reconstrucció històrica a través del llegat dels Peris, campanya 1812 (pàg. 46)

desembeinat, símbol del poder i lideratge militar simbolitza l'autoritat i l'habilitat militar. L'expressió de la cara, serena, tranquil·la, mirant a l'horitzó expressa la seva superioritat i control de la situació.

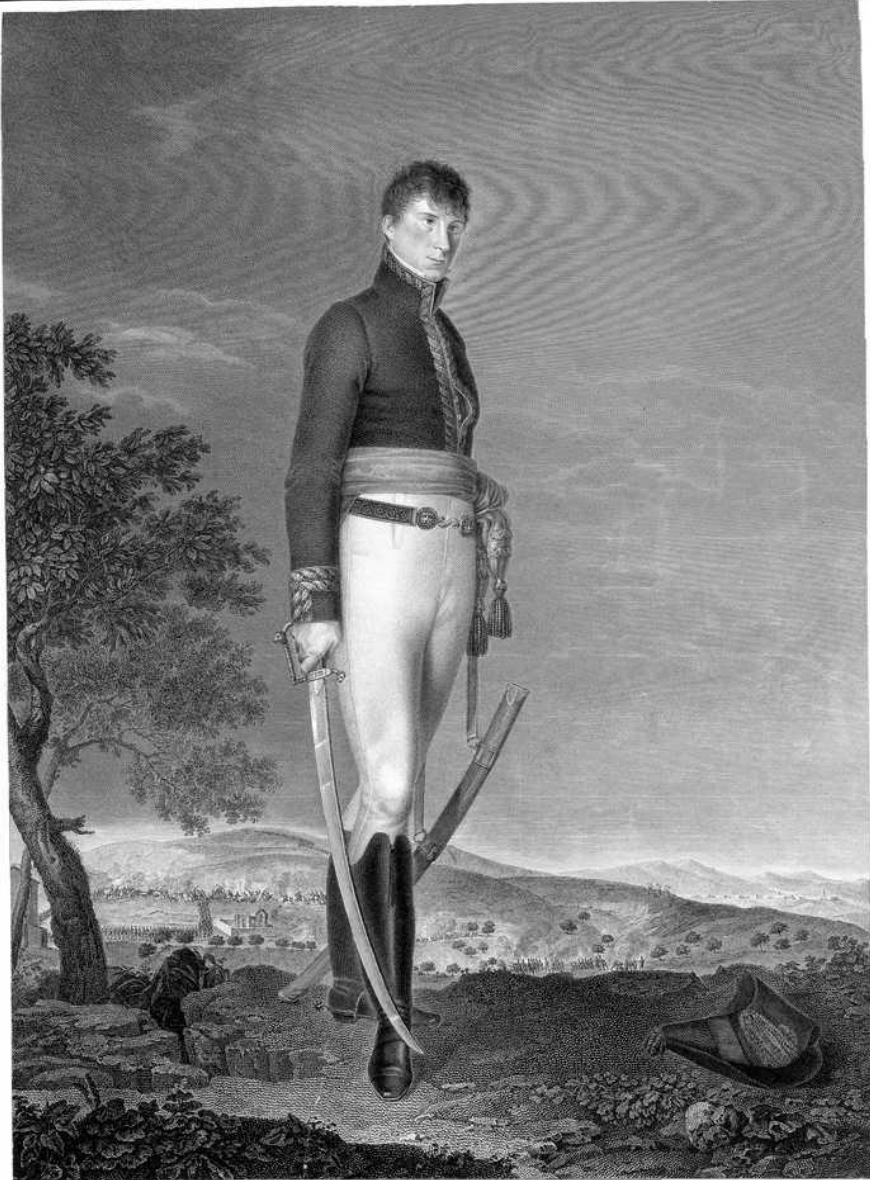
Encara en un primer pla, el terra s'esquerda als seus passos, donant així una imatge de vencedor al retratat, fet que es ressalta amb la figura del bicorn¹²⁰ tombat a terra als seus peus.

Al fons es representa l'entrada al castell de Figueres per part de l'exèrcit del Baró d'Eroles, que agafà per sorpresa les tropes franceses. Pel que fa a aspectes artístics la línia de l'horitzó es situa més baixa respecte la seva posició habitual per tal d'intentar ressaltar encara més la figura del retratat.

Per tal de que es pugui observar amb claredat la imatge copio la que ofereix la Biblioteca Nacional d'Espanya en el seu catàleg digitalitzat que es tracta d'una copia idèntica de la que es posseeix.¹²¹

¹²⁰ Veure glossari (pàg. 93)

¹²¹ Veure webgrafia (pàg. 112)

Escudo del Castillo de San Fernando

EL EX.^{to} SEÑOR
Margués de la Ciganda
General de los

Expugnación de Alarcos

en Mayo de 1812

Escudo de España

BARON DE EROLES,
Maestre Teniente
Reales Exercitos

- Proclama de la Regència d'Urgell

La figura del Baró d'Eroles ens porta a comentar uns altres documents significatius amb els quals està estretament relacionat aquest noble i militar nascut a Talarn el 1784. Si en el gravat es representen dues escenes de la Guerra de la Independència (1808-1814), els següents documents pertanyen a l'època del trienni liberal (1820-1823). Estem parlant de les proclames que va fer la Regència d'Urgell¹²² de la qual ell en formava part juntament amb el Marqués de Mataflorida i l'Arquebisbe de Tarragona (Jaume Creus). En concret s'estudia la proclama dirigida als espanyols, ja que la Regència també en va dirigir una altra al monarca. Si hom vol entendre què significa l'absolutisme, aquest és un exemple perfecte per aprendre-ho.

Com ja hem esmentat anteriorment, la proclama es dirigeix als espanyols i els explica la situació que ha portat a la Constitució d'aquesta Regència amb la pretensió de convertir-se en govern suprem del Regne.

Els motius que especifica són: que el rei està captiu d'uns enemics de l'altar, els trons, l'ordre i la pau i es veu impedit de governar segons les antigues lleis, constitucions, furs i costums. L'origen de tots els mals radica, segons els regents, en la Constitució de 1812 que treia a Espanya del seu antic sistema i que el rei es va veure forçat a jurar.

Segueix la proclama relatant els mals que pateix la religió, impugna les Corts que, assegura, no tenen la representació nacional, i culpa als qui governen del mal moment econòmic degut a les altes contribucions, que porten a la ruïna a la població.

Argumenta la validesa de les antigues lleis en què són fruit de la saviesa i experiència, però obre la porta a certes reformes ("en reclamar su observancia teneis razón"), tot i que "deben ser muy meditadas". Segurament en aquest apartat va influir el pensament del Baró d'Eroles que defensava la necessitat d'establir una llei basada en els antics furs i tradicions, mentre que els altres regents eren partidaris d'un absolutisme molt més extremista.

Tot i que alguns historiadors com Tejera, Aceda y Bayo veuen Eroles com "el restaurador de la doctrina furista de Aragón", Miguel Artola assegura que no era aquesta la intenció d'Eroles, que tot i defensar un absolutisme moderat, només pretenia guanyar

¹²² Veure apartat 4.4.1. Reconstrucció històrica a través del llegat dels Peris, trienni liberal (pàg. 53)

adeptes a la causa: “una imprecisa mención a las reformas serviría para ganar adeptos sin comprometerse seriamente en el camino de las reformas”¹²³.

La proclama, a més, busca com és lògic el suport dels militars fidels a l'antic règim, l'actuació dels quals fins ara es justifica en què no s'han atrevit a expressar-se pel bé de la pàtria. Degut també a que “la Iglesia lo reclama, el estado del Rey lo pide, el honor nacional lo dicta y el interés de la patria os invoca a su defensa”, s'estableix la Regència.

La proclama continua amb una sèrie d'ordres o dictats que declaren la nul·litat de la Constitució de Cadis, l'estat de captiveri del Rei, i la pretensió de crear un exèrcit, detallant les gràcies que es concediran a aquells militars que s'adhereixin a la causa. Destaca que a tots ells se'ls abonarà dos anys de servei i “un real de plus”. A més, als que es presentin amb armament, se'ls donarà dos duros i als cavallers amb cavall dos onces d'or. Als oficials se'ls ascendirà d'immediat i se'ls tindrà en compte en temps futurs.

És això senyal de que la Regència gaudia, com a mínim en un primer moment, d'una quantitat important de recursos econòmics i que realment pretenia crear un exèrcit regular, de més importància i seriositat que les partides absolutistes que s'havien alçat fins aleshores. Segons escriuen alguns experts, el Baró d'Eroles va imposar un cert ordre entre les files absolutistes tot i no poder fer front a les escomeses liberals

Els dictàmens continuen amb una sèrie de promeses tals com restablir els furs, disminuir el mínim possible les contribucions, convocar a representants de cada poble per escoltar els seus problemes i finalment, acaba prometent també un càstig exemplar per aquells que s'hi oposin.

¹²³ ARTOLA GALLEGU, Miguel. (1999). *La España de Fernando VII*. Madrid: Espasa (pàg. 251)

ESPAÑOLES.

Desde el 9 de marzo de 1820 vuestro Rey Fernando VII está cautivo impedido de hacer el bien de su pueblo, y regirlo por las antiguas leyes, constitucion, fueros, y costumbres de la Peninsula, dictadas por Cortes sabias, libres é imparciales. Esta novedad es obra de algunos, que anteponiendo sus intereses al honor español, se han prestado á ser instrumento para trastornar el altar, los tronos, el orden y la paz de la Europa entera. Para haberos hecho con tal mudanza el escandalo del orbe, no tienen otro derecho que la fuerza, adquirida por medios criminales, con la que no contentos de los daños, que hasta ahora os han causado, os van conduciendo en letargo á fines mas espantosos. Las reales ordenes, que se os comunican á nombre de S. M. son sin su libertad ni consentimiento: su real persona vive entre insultos y amarguras, desde que sublevada una parte de su ejercito, y amenazado de mayores males, se vió forzado á jurar una constitucion, hecha durante su anterior cautiverio (contra el voto de la España), que despojaba á esta de su antiguo sistema, y á los llamados á la sucesion del trono de unos titulos de que S. M. no podia disponer, ni cabia en sus justos sentimientos sugetar esta preciosa parte de la Europa á la cadena de males que hoy arrastra, y de que al fin ha de ser la triste victima, como lo fué su vecina Francia por iguales pasos. Habeis ya experimentado el deseo de innovar en todo con fines sinietros: cotejad las ofertas con las obras, y las hallareis en contradiccion: si aquellas pudieron un momento alucinaros, estas deben ya teneros desengañados: la religion de vuestros padres, que se os ofreció conservar intacta, se halla despojada de sus templos, sus ministros vilipendiados, reducidos á la mendicidad, privados de su autoridad y jurisdiccion, y tolerados cuantos medios puedan abrir la puerta á la desmoralizacion y al ateismo: los pueblos en anarquia sin posibilidad de fomento y sin esperanza de sacar fruto de su sudor é industria: vuestra ruina es c'e ta si para el remedio no armais vuestro brazo. en lo que usareis del derecho que con razon nadie podrá negaros. Sorprendidos del ataque que ha sufrido vuestro orden, paz, costumbres é intereses mirais insensibles á vuestro Rey arrancado de su trono, á esa porcion de novadores apoderados de vuestros caudales, ocupando los destinos publicos, haciendo arbitraria la administracion de justicia para que sirva al complemento de sus fines, poblando las carceles y los cadalsos de victimas porque se propusieron impugnar esta violencia, cuyos autores, por mas que declamen y aparenten, no tienen derecho para haberla causado, primero con tumultos, y despues con los que electos á virtud de sobornos y amenazas se han apropiado el nombre de cortes, y suponen la representacion nacional con la nulidad mas notoria. Os hallais huerfanos, envueltos en partidos, sin libertad, y sumerdos en un caos. Las contribuciones que se os exigen, superiores á vuestras fuerzas, no sirven para sostener las cargas del estado: los prestamos que ya pesan sobre vosotros, han servido solo para buscar socios y agentes de vuestra ruina: no estais seguros en vuestras casas, y la paz ha sido arrancada de entre vosotros para despojaros de vuestros bienes. Entre los daños que ya habeis sufrido, es la perdida de unidad de vuestros territorios, las Americas se han hecho independientes, y este mal, desde el año doce en Cadiz, ha causado y causará desgracias de trascendentales resultas. Vuestro suelo amagado de ser teatro de nuevas guerras, presenta aun las ruinas de las pasadas. Todo es consecuencia de haber sacudido el gobierno

monarquico, que mantuvo la paz de vuestros padres, y al que, como el mejor que han hallado los hombres, han vuelto los pueblos cansados de luchar con ilusiones. Las empleadas hasta hoy para seduciros son las mismas usadas siempre para iguales movimientos, y solo han producido la destruccion de los estados. Vuestras antiguas leyes son fruto de la sabiduria y de la esperiencia de siglos: en reclamar su observancia teneis razon; las reformas que dicta el tiempo deben ser muy meditadas, y con esta conducta os serán concedidas: ellas curaban vuestros males, ellas proporcionaban vuestra riqueza y felicidad, y con ellas podeis gozar de la libertad que es posible en las sociedades, aun para espresar vuestros pensamientos. Si conjuraciones continuas contra la vida de S. M. desde el año 14; si satelites ocultos de la novedad desde entonces han impedido la ejecucion de las felices medidas, que el Rey habia ofrecido y tenia meditadas; si una fermentación sorda enemiga de las antiguas cortes españolas todo lo traia en convulsion, esperando el momento en que se convocasen para hacer la esplosion que se manifestó en el año 20, á pesar de haber S. M. mandado se convocasen antes que se le obligase á jurar esa constitucion de Cadiz, que estableció la soberania popular; ayudadnos hoy con vuestra fidelidad y energia, para que en juntas libres y legitimamente congregadas sean examinados vuestros deseos, y atendidas las medidas en que creais descansar vuestra felicidad sobre todo ramo, en las que tendreis un seguro garante de vuestro reposo, segun vuestra antigua constitucion, fueros y privilegios. Todo español debe concurrir á parar este torrente de males: la union es necesaria: mejor es morir con honor, que sucumbir á un martirio, que pronto os ha de llevar al mismo termino, pero cubiertos de ignominia. La Nacion tiene aun en su seno militares fieles, que sin haber olvidado sus primeros juramentos, sabrán ayudarnos á reponer en su trono al Rey, á restituir la paz á las familias, y volverlas al camino que las enseñaron sus mayores, apagando tales novedades, que son quimeras de la ambicion. En fin una resolucion firme nos sacará del oprobio: la Iglesia lo reclama, el estado del Rey lo pide, el honor nacional lo dicta, y el interes de la patria os invoca á su defensa. Conocida pues esta verdad por varios pueblos y particulares de todos estados de la Peninsula, nos han reiterado sus suplicas, para que, hasta hallarse el Sr. Don Fernando VII en verdadera libertad, nos pongamos en su real nombre al frente de las armas de los defensores de objetos tan caros, proporcionando al gobierno la marcha que pide la felicidad de la Nacion, poniendo termino á los males de la anarquia en que se halla sumergida: y convencidos de la razon de su solicitud, deseando corresponder á los votos de los españoles amantes de su altar, trono y patria, hemos aceptado este encargo, confiando para el acierto en los ausilios de la divina providencia, resueltos á emplear cuantos medios estén á nuestro alcance para salvar la Nacion, que pide nuestro socorro en la crisis quizá mas peligrosa que ha sufrido desde la fundacion de su monarquia. A su virtud, constituyendonos en gobierno supremo de este Reyno á nombre de S. M. el Sr. Don Fernando VII (durante su cautiverio) y en el de su augusta dinastia (en su respectivo caso) al solo fin de preservar sus legitimos derechos y los de la Nacion española, proporcionarle su seguridad y el bien de que carece, removiendo cuantos pretextos han servido á seducirla, MANDAMOS:

1. Se haga saber á todos los habitantes de España la instalacion del presente gobierno para el cumplimiento de las ordenes que de el dimanar, persuadidos de

que por su desobediencia serán tenidos como enemigos de su legitimo Rey y de su patria. A su virtud las cosas serán restituidas por ahora bajo la puntual observancia de las ordenanzas militares y leyes que regian hasta dicho dia 9 de marzo de 1820.

2. Se declara que desde este dia en que por la fuerza y amenazas fue obligado el Sr. Don Fernando VII á jurar la constitucion, que en su ausencia y sin su consentimiento se habia hecho en Cadiz el año 12, se halla S. M. en un riguroso cautiverio. Por lo mismo las ordenes comunicadas en su real nombre serán tenidas por de ningun valor ni efecto, y no se cumplirán hasta que S. M. restituido á verdadera libertad pueda ratificarlas ó espedirlas de nuevo.

3. Los que han atentado contra la libertad de S. M. y los que continuen manteniendole en el mismo cautiverio, publicamente por la fuerza, ó con su ausilio cooperativo, serán juzgados con arreglo á las leyes, sufrirán las penas que las mismas imponen á tan atroz delito.

4. Se declara que las cortes que en Cadiz dictaron dicha constitucion no tuvieron la representacion nacional, ni libertad algunos de los congregados en ellas, para expresar y mantener sus sentimientos. Que las cortes sucesivas, compuestas en gran parte de individuos electos por sobornos y amenazas, y marcada la formula de sus poderes en un estado de violencia y anarquia, tampoco han podido representar la Nacion, ni acordar validamente providencia alguna, que pueda obligar á los habitantes de esta Peninsula y sus Americas.

5. Persuadidos de la fidelidad de gran parte del exercito que servia bajo las banderas de la Religion, del Rey y de la patria dicho dia 9 de marzo, que unos han tenido de sucumbir á la fuerza, otros han creido hasta ahora inutil manifestar sus sentimientos, otros no fueron instruidos de la violencia con que S. M. sucumbió á prestar dicho juramento, ni de la falta de libertad y consentimiento en las ordenes comunicadas á su real nombre, y convencidos de que estos, para que no se aumenten los males desean evitar la ocasion (precisa en otro caso) de que tropas estrangeras pisen la peninsula, en las que habian de echar de menos la benignidad que pueden hallar hoy en S. M. restituido á su trono: invitamos á todos los militares amantes y fieles á los referidos objetos, que forman su deber, que se reunan á estas banderas las cuales gobernaremos durante el cautiverio de S. M. En su virtud á todos los Soldados que se nos presenten les serán abonados dos años de servicio, un *real de plus*, se les dará dos duros á los que se presenten con armamento, y una onza de oro á los soldados de caballeria que se presnten con caballo. A los sargentos y cabos, á mas de gratificarlos, se les tendran presentes para los inmediatos. Y como gran parte del cuerpo de oficiales desea dar testimonio de su verdadera fidelidad sin alternar con criminales, examinada que sea su conducta, y colocados en el lugar que á cado uno corresponda, segun su merito y graduacion, se les concederá el ascenso al empleo inmediato, y aun mayores gracias si vienen á nuestras banderas con alguna tropa. Se advierte que estas ventajas solo se concederán á los que se presenten dentro de dos meses.

6. Para impedir que la distancia á que se hallen algunos militares, de los que trata el articulo anterior, de las banderas de S. M. que están á nuestro cargo, no les sirva de obstaculo para ser participes de las gracias contenidas en el mismo, declaramos: que para gozar de ellas bastará que en la corte y en cualquier otro sitio donde se encuentren al llegar á su noticia esta resolucio, se declaren manifestamen-

te en defensa de la augusta persona de S. M. y de sus derechos, poniendose en correspondencia directa con este gobierno supremo, ó con los comandantes sujetos á nuestras ordenes en los puntos mas inmediatos, entendidos de que cualquier particular servicio, con que se distinguan en favor de la real persona, será recompensado con la mayor amplitud.

7. Los fueros y privilegios que algunos pueblos mantenian á la epoca de esta novedad confirmados por S. M. serán restituidos á su entera observancia, lo que se tendrá presente en las primeras cortes legitimamente congregadas.

8. Las contribuciones serán reducidas al minimum posible, recaudadas por el menor numero de empleados, y con la mayor prudencia y moderacion, lo que se rectificará al oír la voz libre de la Nacion, según su constitucion antigua.

9. Para lograr el acierto, y que la voz sensata de la Nacion sea la que guie nuestros pasos, serán convocados, con arreglo á los antiguos fueros y costumbres de la Peninsula, representantes de los pueblos y provincias, que nos propongan los auxilios que deban ser exigidos, y los medios de conseguirlos con igualdad, sin ruina de los vecinos, los males de que se sientan afligidos, y crean haber padecido en las revoluciones, que desgraciadamente han experimentado, para que á nombre de S. M. y durante su cautiverio, podamos proporcionarles consuelos con medidas que les aseguren en lo sucesivo su bien y tranquilidad.

10. Considerando el merito que contrae esta Provincia en ser la primera que con heroico esfuerzo repite á su Rey los mas vivos sentimientos de su antigua fidelidad, y que gran parte de su subsistencia depende de su industria y comercio, la proporcionaremos, y á sus vecinos en particular, cuantas gracias y privilegios estén á nuestro alcance para su fomento, las que se harán estensivas á otras según se las hallare acreedoras por igual energia, esceptuando solo los pueblos que se manifiestan desobedientes á este gobierno.

11. Deseando este gobierno supremo dar un testimonio á la Europa entera de ser el unico deseo que le anima restablecer la paz y el orden, apagando ideas subversivas contra la Religion y los tronos, encargamos á todas las autoridades sujetas á nuestra jurisdiccion, zelen con la mayor actividad que en toda la estension de ella no se abrigue ningún sugeto, sea de la clase y gerarquia que fuere, que en publico ó en secreto, directa ó indirectamente, haya intentado ó intente trastornar cualquiera de los tronos de Europa y sus gobiernos legitimos; que si algun reo de esta clase fuere aprehendido, se le asegure á disposicion de este gobierno supremo para ulteriores providencias.

12. Siendo harto notorio el escándalo, con que se insulta la respetable persona de S. M. y la repeticion de conatos contra su apreciable vida, que es el mas seguro garante de la felicidad de España; se declara que de repetirse iguales escesos, á pesar del encargo de este gobierno, que espresa la verdadera voluntad de la Nacion, no omitiremos medida hasta que se realice en sus autores un castigo tal, que sirva de escarmiento á las sucesivas generaciones; por el contrario serán concedidos premios á los que contribuyen á su defensa. Urgel á 15 de agosto de 1822.

El Marqués de Mataflorida. El Arzobispo preconizado de Tarragona.

El Barón de Eroles.

5. Conclusions

Una vegada finalitzat el treball és hora de recordar els nostres objectius i hipòtesis inicials per comparar-los amb els resultats. En el plantejament inicial de la recerca es varen formular diverses hipòtesis que han estat confirmades o refutades al llarg de la investigació, així que anem a revisar-les una a una per tal de treure'n l'aigua clara.

La primera hipòtesi plantejada era que la documentació provenia d'un llegat familiar de la família Rourera de casa Miranda. En l'estudi de l'origen d'aquests documents s'ha demostrat que això no és cert i que en realitat van pertànyer a la família Pérez, més coneguda com a Peris, tot i que és cert que aquests guardaven certa relació amb els Rourera, tal com s'especifica en el cos del treball.

En la segona formulació es donava credibilitat a l'autenticitat de la documentació. Degut a què hem arribat a descobrir-ne l'origen i gràcies a l'ajuda d'experts en la temàtica tractada, es pot concloure que la hipòtesi ha estat corroborada perquè, efectivament, aquesta és una documentació autèntica i original.

En la tercera hipòtesi s'afirmava que la documentació tenia un escàs valor històric, ja que tractava únicament temes d'àmbit privat, local i/o regional. En l'estudi acurat dels documents i amb la informació extreta d'aquests, hem pogut comprovar que aquesta afirmació és falsa, ja que en els documents es reflecteixen els grans fets històrics que van tenir lloc durant el primer terç del segle XIX. Per això, no solsament es tracten temes d'àmbit privat i regional (com passa en alguns casos) sinó que també es tracten temes referents a tot l'Estat i fins i tot en matèria de política internacional. I és més, aquells que donen informació local o regional ens aporten, en molts casos, escenes que serveixen per reflectir l'estat general del país, tal com hem pogut comprovar en la reconstrucció històrica.

Per últim es formulava una hipòtesi en la quals es deia que els documents podien presentar certes diferències i alteracions amb la història oficial. Aquesta hipòtesi queda també refutada en certa manera, perquè, si és cert que en agafar fonts d'informació primàries aquestes presenten un punt de vista de la situació que no és objectiu, no crec que puguem dir que els documents presentin diferència amb la història oficial, sinó que simplement ens estan mostrant les diverses ideologies o els diferents bàndols que apareixen en un conflicte i la seva visió sobre el mateix.

Si passem a revisar els objectius que ens havíem marcat al començar el treball podem concloure que s'han acomplert tots i cadascun d'ells: s'ha descobert l'origen dels documents i el camí seguit fins que van arribar a les meves mans; s'ha llegit, entès i analitzat la informació que es donava en cadascun d'ells; s'ha contextualitzat la documentació tant històricament com geogràficament; s'ha interpretat les dades explícites i implícites que aportaven i, per últim, s'ha comprovat l'autenticitat i el valor històric que tenen.

Tot i que tots els objectius inicials han estat assolits i s'ha pogut corroborar o refutar les hipòtesis, durant la confecció del treball m'he adonat de la gran quantitat de vies d'investigació que sorgien i de nous problemes que es plantejaven. Per exemple, durant la recerca no s'ha entrat a comentar els fets que tenien lloc a ultramar durant el període estudiat (independència d'algunes colònies). Tampoc he ni tan sols esmentat aquells aspectes relacionats amb la llengua i l'escriptura emprada en la documentació o l'enfocament que es va donar als fets des de la premsa (aspecte de gran interès ja que en l'època estudiada té lloc el naixement de nombrosos diaris). Tots ells mereixerien per si sols un Treball de Recerca, motiu pel qual encoratjo a tots aquells que estiguin interessats en el tema a estudiar-los i em poso, juntament amb la meva documentació, a disposició de futurs investigadors per allò que necessitin.

Un treball de recerca com aquest ha representat una experiència innovadora i, en el meu cas ha estat, sense cap mena de dubte, molt amena i profitosa. Aquest treball m'ha portat a experimentar com es reconstrueix la història a partir de fonts primàries, la dedicació que requereix una catalogació, el temps que es necessita per entendre un sol document, etc.

M'agradaria destacar també que paral·lelament a la recerca s'ha intentat dur a terme una labor de difusió dels nous descobriments que es feien, tant a nivell oral com a nivell escrit, per exemple, en la publicació a la revista d'Areny de la història de la família Peris, que havia quedat completament oblidada al poble i que s'ha donat a conèixer gràcies a l'elaboració d'aquest treball.

La investigació no ha estat tasca senzilla, però sempre s'ha dut a terme de bon grat, degut a la passió per allò que he fet i (espero) faré, ja que aquestes línies són el final d'un treball, però al mateix temps, el principi d'un projecte. La meva intenció, que quedi ben clar, no és donar per acabada la investigació històrica, sinó tot el contrari. El meu desig és que aquesta recerca hagi estat únicament el punt de partida, la guspira que encén la flama, per continuar investigant la història dels nostres avantpassats, per tornar a la memòria allò que ja s'ha oblidat, per seguir cercant per pallers i terrats aquells documents oblidats en un racó i coberts sota una fina capa de pols que esperen que algú els faci sortir a la llum.

6. Glossari

Abogado de los Reales consejos: Per ostentar el títol d'advocat dels Reials Consells era necessari haver presentat un memorial, la partida de baptisme i els certificats d'estudis universitaris, a més d'acreditar pràctiques realitzades en l'estudi d'un advocat dels Reials Consells. Un cop aquests documents eren considerats vàlids pel Consell de Castella, "era assenyalat pleit" i havia de ser aprovat pels consellers de la sala de govern i finalment prestar jurament. L'advocat en qüestió obtenia el títol després del pagament d'una certa quantitat de diners.

Bicorn: Barret de dues puntes molt comú a principis del segle XIX i típic dels generals i oficials superiors i que s'acostuma a relacionar amb la figura de Napoleó Bonaparte

Bloqueig (militar): Estratègia militar consistent en controlar les entrades i sortides d'una ciutat per evitar la sortida de tropes o l'entrada de subministres i/o informació

Butlla papal: Document pontifici en el qual s'anuncia o s'informa sobre diversos aspectes religiosos. Habitualment, i com és el cas que es tracta en el treball, es donaven per concedir certs beneficis o indulgències a canvi de una certa quantitat de diners.

Cèdula reial: Ordre emesa pels monarques espanyols des del segle XV fins al XIX per solucionar un problema de tipus jurídic amb certa urgència

Cabildo (eclesiàstic): conjunt de clergues que aconsellen al bisbe i el supleixen en cas necessari

Delme (eclesiàstic): Impost del deu per cent sobre els productes de la terra destinat a assegurar el manteniment del clergat i els edificis religiosos.

Delme (reial): Impost destinat als fons reials equivalent al deu per cent sobre el valor de les mercaderies amb les que es comerciava

Dret Patri: Dret castellà. En la terminologia de l'època s'usava per diferenciar aquest tipus de dret del dret canònic o dret romà

Full de mèrits: Relació de títols, graus, oficis i accions d'una persona.

Gravat: Imatge obtinguda per estampació de la planxa o matriu preparada per a tal efecte

Justícies: Persona o persones constituïdes per exercir la justícia en una col·lectivitat, en aquest cas un poble, vila o ciutat.

Manifest dels Perses: Document firmat per seixanta-nou diputats a l'abril de 1814 en el qual es demanava a Ferran VII el retorn a l'Antic Règim i l'abolició de la Constitució i les lleis promulgades per les Corts.

Miquelet: Membre d'una milícia especial, mercenària i de caràcter voluntari, reclutada per diputacions o juntes de guerra dels Països Catalans per tal d'efectuar accions especials o de reforçar les tropes regulars. Tot i ser unitats independents, durant la Guerra del Francès sovint van ser tractades com un cos més de l'exèrcit que combatia l'invasor a Catalunya.

Infançó: Al regne d'Aragó membres de la baixa noblesa.

“Insaculació en la bolsa de teruelos”: Per tal d'elegir els representats d'un poble, en cada un d'ells es guardaven unes bosses en les que s'introduïen els noms de les persones (“teruelos”) que podien accedir als càrrecs (hi havia condicions) i en arribar el moment d'elegir representants s'extreien els noms. Habitualment hi havia varies bosses en les que es separaven els noms segons l'estatus social (la ma major, la ma menor...). A l'hora d'extreure els noms dels “teruelos” se n'extreia major nombre de la bossa on hi havia els de classe alta que de la que n'hi havia els de classe baixa, que quedaven gairebé sense representació.

Proclama: Discurs de caràcter militar o polític dirigit habitualment per un superior als seus inferiors o subordinats.

Reial ordre: Dictamen firmat per un ministre o secretari en nom del rei.

Salconduit: Document lliurat per una autoritat, civil o militar, autoritzant el portador a circular per un territori o travessar una frontera.

Voluntaris realistes: Organització de milícies absolutistes creada el 1823 en defensa de Ferran VII com a monarca absolut. Tenien com a objectiu combatre qualsevol ideal o acció liberals i foren un dels pilars en els quals es sustentava l'absolutisme més intransigent.

Voluntaris urbans: Milícia de caràcter liberal creada durant els inicis del regnat d'Isabel II, per tal d'assegurar l'ordre públic i el nou règim. L'adjectiu *urbà* s'explica pel fet que la seva formació era independent a cada ciutat.

7. Annexos

7.1. Taula classificatòria dels documents

Aquesta és una taula resum de la base de dades que es proporciona en el CD adjunt. Es suprimeixen alguns apartats a causa de ser incompatibles amb el format en paper (columna amb els documents digitalitzats adjunts) o bé per manca d'espai. La taula està ordenada per ordre cronològic del document més antic al més modern, col·locant els que no s'han pogut datar al final. El número de la primera columna serveix per identificar el document quan es cita al llarg del treball.

Número	Any	Temàtica	Tipus de document	Autor	Contingut	Personatges	Lloc
1	1773	Social	Carta circular	Francisco Ulzurrun de Asanza	S'avisava que es rebia als venedors de la Santa Bula de la Santa Cruzada i que se'ls tracti amb bones maneres. Igualment s'especifica de la manera que es faran els cobraments i altres detalls menors	Francisco Ulzurrun de Asanza, Joseph Medea	Saragossa
2	1787	Social	Carta privada	Josef Pérez	José Pérez explica diversos aspectes de la vida quotidiana i en concret de la vida religiosa (doncs és capellà). Entre altres s'excusa de no poder anar a Areny a la primera missa del seu germà, doncs espera que el bisbe convoqui oposicions.	Josef Pérez, Juan Antonio Pérez	La Seu d'Urgell
3	1792	Econòmica	Carta circular		Es mana a Francisco Pérez anar pels pobles identificant les terres i els edificis i enviar una relació del que han cobrat a cada poble	Francisco Pérez	Saragossa i Areny
4	1793	Econòmica	Carta circular	Eduardo María Saenz de la Guardia	Tractant el tema relacionat amb el pagament d'un impost (pel que sembla relacionat amb el delme) anomenat de la Concòrdia	Eduardo María Saenz de la Guardia, Francisco Pérez	Lleida
5	1795	Social	Esriptura de venta	Francisco Berges	Maria Rourera ven un terreny al seu germà Gerónimo Rourera. Com en totes les escriptures s'aclareix l'extensió del tros i amb què delimita.	Maria i Gerónimo Rourera, Francisco Berges, Francisco Pérez	Areny

6	1798	Econòmica	Carta circular	Josef Maria Puig	José María Puig envia aquesta mena de circular intentant recaptar fons per a l'Estat, apelant al patriotisme.	Josef Maria Puig	Saragossa
7	1798	Social	Carta circular	Francisco de la Dueña y Cisneros	Carta del bisbe de la Seu d'Urgell, convocant a tots els religiosos del bisbat per a participar en un sínode que és celebrat el maig de 1798 per aconsellar i debatre diversos temes no especificats	Francisco de la Dueña y Cisneros, "Franciscus á Pérez Frayle"	La Seu d'Urgell
8	1801	Social	Instrucció dels estudis	Balthasar de San Andrés	S'especifica que s'estudia, que s'ha de portar, el que es paga... a les escoles Pies de Barbastro	Balthasar de San Andrés	Barbastro
9	1802	Social	Carta privada	Blas Ramírez	Es demana a Francisco Pérez que doni relació de les obres que s'han de fer als molins de farina i oli	Blas Ramírez, Francisco Pérez	
10	1805	Cultural	Carta circular	Blas Ramírez	Blas Ramírez promou el Diccionari d'Agricultura de l'Abate Rociér per tal d'augmentar la producció agrícola	Blas Ramírez, Francisco Pérez	Saragossa, Areny
11	1805	Social	Formulari d'inscripció	Secretari de la Universitat de Saragossa	Document on Juana Antonio Pérez consta estar inscrit al primer any d'estudis de "Derecho Patrio"	Juan Antonio Pérez	Saragossa
12	1806	Social	Formulari d'inscripció	Secretari de la Universitat de Saragossa	Document on Juana Antonio Pérez consta estar inscrit al segon any d'estudis de "Derecho Patrio"	Juan Antonio Pérez	Saragossa
13	1807	Social	Formulari d'inscripció	Secretari de la Universitat de Saragossa	Aquest document és diferent als dos anteriors perquè en aquest, el secretari diu que farà constar que Juan Antonio Pérez està matriculat quan rebí el document que "l'habiliti".	Juan Antonio Pérez	Saragossa
14	1808	Cultural	Poesia (oda)		Oda a la heroïcitat, en referència als successos del dos de maig, retratats especialment en les figures de Daoíz i Velarde	Daoíz, Velarde	
15	1809	Militar	Ordre de reclutament	El marqués de Lazán, Manuel Moreno	S'enumeren diverses ordres sobre com s'ha de fer el reclutament, qui són els que han de ser reclutats (no els noms, sinó les condicions generals), que passarà als que fingeixin malaltia, etc.	El marqués de Lazán, Manuel Moreno	Alcañiz
16	1811	Militar	Carta-solicitud	Francisco Pérez	Es demana una exempció dels impostos perquè el poble ha quedat reduït a la misèria degut al saqueig francès	Francisco Pérez	Areny

17	1812	Econòmica	Formulari de pagament	Antón Castanesa, Joaquín Espot, Serra	Formulari que s'havia d'omplir cada poble (en aquest cas Esplugafreda) sobre la quantitat a pagar en concepte del delme	Antón Castanesa, Joaquín Espot, Pedro Perna, Serra	Esplugafreda
18	1812	Social	Carta-certificat	Thomas Vila, Joseph Suarez, Victoriano Berges	S'especifica que Francisco Pérez té dolors artrítics, reumàtics i mal de gota. Ho certifiquen el metge i el cirurgià, els qual són ratificats pel secretari del poble.	Thomas Vila (metge), Joseph Suarez (cirurgià), Victoriano Berges	Areny
19	1812	Política	Circular/Reial decret	Manuel González	Es tracta temes varis com per exemple posar el nom de Plaça de la constitució a la plaça principal de tots els pobles, temes de l'exèrcit i el reclutament o també del pagament de contribucions	Ferran VII, Manuel González	Talarn, Esplugafreda
20	1812	Social	Certificat de naixement	Victoriano Berges	Victoriano (secretari) va a demanar al mossèn rector del poble la partida de baptisme de Francisco Pérez perquè aquest li ha demanat que certifiqui que és el que hi ha escrit	Francisco Pérez, Victoriano Berges	Areny
21	1813	Militar	Carta privada	Manuel Gomaleres	Carta de Manuel Gomaleres a Don Juan Antonio Pérez informant-li del que passa per Talarn i per la Vall d'Aran	M. Gomaleres, Juan Antonio Pérez	Talarn
22	1813	Econòmica	Reglament	Andrés de Ibáñez	Sobre l'impost del delme, la forma de cobrar-lo, els col·lectors del delme i altres aspectes relacionats amb aquest impost	Andrés de Ibáñez	Vich
23	1813	Militar	Carta privada		Es relata la sortida de l'exèrcit francès de Saragossa i la consegüent persecució, a més de repassar com està la situació en diversos punts del país (Viçria, Pamplona)	General Mina, Barón Paris, Juan Antonio Pérez	Saragossa
24	1814	Social	Full de mèrits	Antonio Hernaez	Estudis, exercicis literaris, llocs on ha treballat... fets destacats en la vida del subjecte	Antonio Pérez Agustí	Areny, Madrid
25	1814	Política	Cèdula reial	Ferran VII	Sobre els monts comuns, arbredes, boscos, terres de cultiu, etc.	Ferran VII, Manuel Valonga	Madrid
26	1814	Política	Cèdula reial	Ferran VII	Es fa esment de la caiguda de Napoleó i del retorn de la corona a Lluís XVIII. També es delimiten les fronteres de França	Ferran VII, Manuel Valonga	Madrid
27	1814	Política	Cèdula reial	Ferran VII	Es tracta temes relatius a la Real Cabaña de Carreteros els privilegis i avantatges que existeixen i que han estat exposats en anteriors decrets, cartes, etc. Falta el final per s'embla que es farà una impressió conjunta de tots el referent al tema	Ferran VII	Madrid

28	1814	Social	Cèdula reial	Ferran VII	Extensa cèdula reial que tracta la persecució dels bandolers que assotaven els camins i les mesures per a la seguretat d'aquests	Ferran VII	Madrid
29	1814	Política	Cèdula reial	Ferran VII, Lluís rei de França	El rei nombra ambaixador permanent a França a Pedro Gómez Labrador i el rei de França nombra d'igual manera i amb la mateixa funció a Carlos Mauricio de Talleyrand	Carlos Mauricio de Talleyrand, Pedro Gómez Labrador, Ferran VII, Lluís XVIII	Madrid, Paris
30	1814	Política	Cèdula reial	Ferran VII, Lluís XVIII	Els reis ratifiquen haver llegit el tractat de pau acordat pels seus ambaixadors i intercanvien les ratificacions	Ferran VII, Lluís rei de França	Madrid, Paris
31	1817	Militar	Publicació	Xavier de Castaños	S'ha descobert la conspiració de Lacy i Milans que el 5 d'Abril volien sublevar-se per restaurar la Constitució	Francisco Milans, Luis Lacy, Xavier de Castaños	Barcelona
32	1817	Social	Propagandístic		S'expliquen els avantatges i cures de la pomada per a la vista que es publicita	Juan Laborie	València
33	1818	Social	Full de mèrits		Estudis, exercicis literaris, mèrits militars... fets destacats en la vida del subjecte	Juan Antonio Pérez	Areny, Madrid
34	1819	Militar	Ordre reial	Manuel Moreno de la Cuesta, Joseph de Ayala	Sobre socórrer els milicians presos i les condicions per a que aquest fet es dugui a terme	Manuel Moreno de la Cuesta, Joseph de Ayala	Madrid, Benabarre
35	1820	Econòmica	Carta circular	Marcos Antonio Comajuncosa	Dirigit al alcalde d' Orrit per a que pagui la contribució que li pertoca al seu poble. Pel que s'entreveu els alcaldes havien formulat alguna queixa per els elevats impostos	Marcos Antonio Comajuncosa	Talarn, Orrit
36	1820	Militar	Formulari creació milícia nacional	Martin Jovellar, Benito Boer, Gabriel Casas, Joseph Capella	Sobre la manera de formar la Milícia Nacional. En aquest cas concret es declara a Sebastian Jumany "cabo segundo" de la primera companyia	Martin Jovellar, Benito Boer, Gabriel Casas, Joseph Capella, Sebastian Jumany	Areny
37	1820	Social	Carta circular	Joseph de Ayala, Manuel Moreno	Resposta als alcaldes i corregidors que han demanat més llicències per poder viatjar	Joseph de Ayala, Manuel Moreno de la Cuesta	Madrid, Benabarre

38	1820	Social	Diari		Diari en el que s'expressa que Juan Antonio Pérez ha estat elegit elector de diputats pel partit de Benabarre. Es troba en el marge inferior esquerra de la primera pàgina i en el superior dret de la segona (el nom en aquesta última)	Juan Antonio Pérez	Saragossa i Areny
39	1821	Política	Dècimes	(Impremta de José Torner)	Versos per desprestigiar el "cura" Merino, que s'havia alçat amb una partida realista contra la Constitució	El cura Merino	Espanya
40	1821	Cultural	Crítica literaria		En aquest crítica s'opina sobre els cantants, la interpretació, la qualitat d'una de les representacions de "La Gazza Ladra"		
41	1822	Política	Proclama	El baró d'Eroles, el marquès de Mataflorida, l'arquebisbe de Tarragona	Exposició dirigida a S.M. Ferran VII esmentant els motius pels quals s'instaura la Regència. Seguidament s'exposa el lloc on s'instaura i qui la compon, d'igual manera que es decreta com seran els distintius i els actes festius carregats de simbolisme.	El baró d'Eroles, el marquès de Mataflorida, l'arquebisbe de Tarragona	La Seu d'Urgell
42	1822	Política	Proclama	El baró d'Eroles, el marquès de Mataflorida, l'arquebisbe de Tarragona	Proclama dirigida als espanyols donant a conèixer la Regència i l'ideologia de la mateixa. Es prossegueix amb un mandat on s'inclou les pagues i els avantatges que obtindran els soldats i els territoris que s'uneixin a la Regència	El baró d'Eroles, el marquès de Mataflorida, l'arquebisbe de Tarragona	La Seu d'Ugell
43	1822	Social	Salconduit	Sebastián Mañanet (alcalde)	Passaport per sis mesos a nom d'Alberto Llevot	Alberto Llevot, Sebastián Mañanet, Victoriano Berges	Areny
44	1823	Social	Salconduit	Buenaventura Sans (alcalde)	Passaport per 15 dies a nom de Juan Antonio Pérez	Juan Antonio Pérez	Sitges
45	1823	Política	Exposició ideològica	Cabildo de Vich	S'explica que sempre s'han mantingut fidels al seu rei i tots els mals que els hi han fet degut a aquest motiu	Cabildo de Vich	Vich
46	1825	Política	Himne	(Impremta de Pablo Riera)	Himne que es dona als voluntaris realistes en el que queda plasmat l'ideologia d'aquest cos de voluntaris. Per exemple: "la Corona y el Altar en ti fian el sostén de su lustre y honor"	Don Joaquín de March i Bassols	Reus

47	1825	Social	Llicència	Pedro Enrique Montero	Document que permet a Juan Antonio Pérez vendre al detall vi de la seva collita durant tres mesos	Juan Antonio Pérez	Benabarre
48	1827	Cultural	Cartell publicitari	Imprenta de Brusi	S'anuncien tot tipus d'espectacles teatrals i circenses	Clorinda, Rosalia	Barcelona
49	1828	Militar	Carta "reservada"	Miguel Ochoa	Ochoa copia el que li ha arribat de la sublevació a Tabira (Portugal) i informa a les Justícies dels pobles per a que mantinguin la tranquil·litat de la població	Miguel Ochoa	Talarn
50	1828	Social	Salconduit	Gaspar Escala (alcalde)	Passaport per trenta dies a nom de Juan Antonio Pérez	Juan Antonio Pérez, Gaspar Escala (alcalde), Victoriano Berges	Areny
51	1829	Social	Defensa de tesis		Tesis que ha de defensar Félix Mornau d'Amat per obtenir el grau en dret civil	Félix Mornau d'Amat	Balears
52	1829	Cultural	Diccionari burlesc	"Satsbu" (Joaquín Vicente Bastús i Carrera)	Diccionari humorístic ("diccionario de los flamantes") que ofereix tot tipus de definicions i vocabulari de l'època amb un to irònic		Barcelona
53	1829	Social	Carta privada	Joaquin Mornau	Pel que es pot entreveure, Juan Antonio buscava a un home a qui anomena Fernández per a fer una transacció amistosa, però aquest no semblava tenir gaire intenció de fer-la i era difícil localitzar-lo.	Joaquín Mornau, Fernandes, Pallos, Juan Antonio Pérez	Barcelona
54	1829	Social	Bula papal	Fernández Varela	Bula de difunts que concedeix l'indulgència plenària per tal de salvar de purgar les penes al purgatori	Juan Antonio Pérez, Fernández Varela	Madrid
55	1830	Cultural	Conte	Imprenta Joaquin Verdaguer	Conte indiano del qual només queden les tapes. Sembla que podria tractar-se d'un dels primers primers germes d'orientalisme indostànic en la Espanya del segle XIX (segons Leonardo Romero)		
56	1831	Social	Carta privada	Joaquin Mornau	Avisa a Francisco Llinàs i Pla, de Tremp, que li envia uns papers (una escriptura) de Juan Antonio Pérez, que la reculli i que l'esmentat Pérez la passarà a buscar	Joaquin Mornau, Francisco Llinàs, Juan Antonio Pérez	Barcelona

57	1831	Social	Carta privada	José Cameli	Carta de José Cameli a Juan Antonio Pérez (a qui es refereix com a cosí) per intentar que afavoreixi algun amic seu	José Cameli, Juan Antonio Pérez	Castigaleu
58	1831	Social	Bula papal	Francisco Varela	Bula del papa Lleó XII per a l'ús de carns	Francisco Varela, Lleó XII	Madrid
59	1832	Social	Salconduit	Sebastián Mañanet (alcalde)	Passaport per sis mesos a nom de Joaquín Jovellar	Joaquín Jovellano, Sebastián Mañanet, Victoriano Berges	Areny
60	1833	Política	Himne	(Impremta d'Antonio Brusi)	Himne dels voluntaris Urbans de Barcelona, carregats de simbolisme i d'ideologia que es dirigeix a la població, i fins i tot als països estrangers, per explicar el que defensen.		Barcelona
61	1833	Militar	Carta circular	Ezpeleta	L'intent frustrat del brigadier Tena per sublevar la província de Saragossa contra la reina Isabel II	Ezpeleta, Isabel II, brigadier Tena	Saragossa
62	1833	Social	Propagandístic		Sobre els diferents tipus de fer l'operació de cataractes i la perícia del cirurgià per operar-les	Nicolás Espin (cirurgià)	Saragossa
63	1833	Social	Salconduit	José María Bastús	Passaport per sis mesos a nom de Jaime Berges	Jayme Berges, José María Bastús	Tremp
64	1833	Social	Llicència	Juan Antonio Pérez	Document que permet a Francisco Berges portar una escopeta de marca durant un any	Juan Antonio Pérez, Francisco Berges (infanzón)	Areny
65	1835	Social	Salconduit	Thomas Ferrer	Carta de seguretat per a Juan Antonio Pérez	Juan Antonio Pérez, Thomas Ferrer	Areny
66	1835	Social	Llicència	José de Acha	Document que permet a Juan Antonio Pérez portar una escopeta de marca durant un any	Juan Antonio Pérez	Benabarre
67	1923	Social	Esriptura de venta	Antonio Lafuente Antón	La "vinyeta" es comprada per Antonio Rourera Callén a Pió Ribera Llena com a apoderat de Alfredo Prat Cros de Barcelona	Alfredo Prat Cros, Pió Ribera, Enrique Jovellar Subirana, Luis Artós Mornau	Areny

68	1923	Social	Copia d'herència		Herència de bens i immobles que reben els hereus de casa Miranda procedents del matrimoni d'Antonio Rourera Farré i Glòria Farré Espuñes	Alfredo Prat Cros, família Rourera Farré	Areny
69	1951	Social	Herència Ignacio Rourera		Testament d'Ignació Rourera Farré repartint l'herència entre els seus germans	Família Rourera Farré	Areny
70		Militar	Grabat	Planella (dibuixant) i Mecou (grabador)	Presca del castell de Figueres i la defensa de roda	Baró d'Eroles	Figueres, Roda
71		Política	Himne		Partitura d'un himne dirigit als catalans per aixecar-se contra els francesos		Catalunya
72		Social	Carta-invítació		S'invita a D. Pérez i la seva senyora a una boda		Barcelona
73		Cultural	Musical		Cançons populars de temàtica religiosa		
74		Cultural	Educatiu		Lliçons de Lògica: les diferents visions de la Lògica segons les escoles filosòfiques (primer full), la aprehensió i percepció a través dels sentits, els temes que tracta la filosofia i en que consisteix...		
75		Cultural	Educatiu		Lliçons de moral catòlica, fent basant-se en les ensenyances de Sant Tomàs d'Aquino		
76		Econòmica	Cèdula reial		Es donen les pautes per al cobrament de la contribució: la forma de pagament, els terminis, el lloc i el mètode de guardar els diners, el que passarà a qui no pagui...		
77		Social	Carta privada	José Pérez	José Pérez avisa Juan Antonio que el passarà a visitar però que només es quedarà a dinar	José Pérez, Juan Antonio Pérez Baldà	Caldas de Boí
78		Cultural	Recopilació		Recopilació de les dates dels diaris que es trobaven amb la documentació i que s'utilitzen puntualment		
79		Social	Salconduit		Salconduits en blanc.		

7.2. Altra documentació trobada durant el transcurs del treball

Només s'esmenta la documentació anterior al segle XX que no prové de la fons documental trobat inicialment i que posseeixo bé per vincles familiars, o bé perquè els seus posseïdors la van cedir, ja sigui perquè no se'n podien fer càrrec o perquè van creure més adient que me les quedés perquè en trauria major profit. No s'esmenta tots aquells documents que s'han llegit i vist durant les investigacions, sinó només les que guardo personalment i que tinc previst estudiar en els propers anys. No tots són originals però en tot cas són còpies amb certa antiguitat (per exemple el cens de Floridablanca, com és obvi no és l'original, però pel tipus de paper, escriptura... sabem que deu tractar-se d'una còpia del segle XIX)

1. Cens de Floridablanca de l'any 1787
2. Diverses benediccions de camps de cultiu referents a San Esteban de Litera
3. Correspondència de la família Rourera de casa Miranda d'Areny (vint-i-cinc cartes)
4. Carta de Martín Jovellar de l'any 1826 (que es troba a l'arxiu de l'IEI de Lleida)
5. Fotografies i postals antigues dels pobles d'Areny i San Esteban de Litera
6. Arbres genealògics famílies d'Areny i San Esteban de Litera
 - 6.1. Família Hereter-Espunyes-Farré-Rourera-Ruiz-Fraguas-Seix-Morcego-Llari
 - 6.2. Família Hereter-Espunyes-Farré-Aytes-Orrit-Soler-Palou-Escaler-Regas-Rocafort-Roca-Durich-Cardona-Seix-Llari-Morcego-Hornero-Llorente-Rourera-Ruiz-Cerqueda
 - 6.3. Família Rourera
 - 6.4. Família Marraco (San Esteban)
 - 6.5. Família Vidal-Maza (x2)
 - 6.6. Diverses famílies del poble d'Areny
7. Pagaments de la Contribució d'immobles, cultiu i ramaderia del poble d'Areny de l'any 1857
8. "Libro de actas de los arqueos mensulaes que se celebran en cumplimiento de la regla 4ª de la Instrucción de Contabilidad Municipal de 20 de Noviembre de 1845" any econòmic 1864-1865 d'Areny
9. "Libro de caja" d'Areny any 1873-1874
10. "Libro diario de Intervenciones" d'Areny any 1873-1874
11. Fondos municipales de Arén. Arqueos correspondientes al presupuesto del año 1875-1876

12. Copia de fondos municipales de Arén del año 1875-1876
13. Plànol del projecte de ferrocarril de Lleida a la Vall d'Arán de l'any 1901
14. Himne d'Oriamendi “*¡Alto quien vive!*” dels requetes carlistes que van actuar durant la guerra civil.
15. Mapa astrològic desconegut
16. Certificat de defunció de l'any 1869 d'Antonio Túnica (mort el 1868) de la parròquia de Cornudella
17. Llicència ilimitada de l'any 1868 a José Canillas Gay d'Isclès, soldat del cinquè esquadró del cos de Regiment de Cavalleria d'Alcantara
18. Pactes d'arrendament del monestir d'Alaó de l'any 1825
19. Indulgència de 50 dies a qui resi per Estanislao Rourera Callén any 1912
20. Retrobenedicció de carta de gracia de Francisco Hospital (San Esteban)
21. Certificat de defunció de l'any 1883 de Doña Francisca Callén (morta el 1862) y Castro viuda de Francisco Rourera
22. Títol de Don Pedro Maza y Puyalto de l'any 1847 conforme obté el títol de Batxiller de la facultat de Jurisprudència (San Esteban de Litera)
23. Certificat del cadastre enumerant les finques i partides de Joaquin Puyalto (San Esteban de Litera)
24. Certificat de baptisme de l'any 1883 de Maria Teresa Callén y Castro (nascuda l'any 1825)
25. Certificat de baptisme de l'any 1883 de Maria Francisca Ruperta Callén y Castro (nascuda l'any 1808)
26. Certificat de defunció de l'any 1874 de Francisca Callén, morta aquell mateix any (San Esteban de Litera)
27. Cinc escriptures de venda de finques (San Esteban de Litera)
28. Inventari a instància de Juan Bautista Maza contra Francisco Aloy de l'any 1834 (San Esteban de Litera)
29. Escriptura de capítols matrimonials de Joaquin Puyalto y Pirla i Francisca Enjuanes(San Esteban de Litera)
30. Vint i quatre benediccions de terres, finques i partides (San Esteban de Litera)
31. Document de 1808 sobre la venda d'una possessió eclesiàstica a un particular (pel que sembla basant-se en alguna desamortització) (San Esteban de Litera)
32. Certificat de que Matias Fontova Escuder va pertanyer al primer batalló del regiment d'Infanteria de Reserva de Fraga (any 1889) (San Esteban de Litera)

7.3. Article publicat a la revista d'Areny

La gent del poble d'Areny ja no es recordava dels Peris. Per tal de donar a conèixer els fruits de la investigació duta a terme, es va creure adient enviar un article a la revista que es publica anualment. Tot seguit es copia l'article que va sortir publicat el passat dia 11 de desembre de 2013:

Una familia con historia: los Peris de Arén

Durante el transcurso de un trabajo de investigación en el que se estudiaban unos documentos con cierta antigüedad, apareció en escena la familia Peris de Arén. Pocas veces había oído yo hablar de este nombre, así que decidí preguntar a los familiares y vecinos del pueblo qué sabían acerca de ellos. Después de un tiempo, solamente conseguí averiguar que habían sido gente rica, con abundantes tierras y posesiones y que se habían marchado a vivir a Barcelona tiempo atrás, de modo que decidí embarcarme en la aventura de devolver a la memoria de Arén la historia de esta familia prácticamente olvidada.

El primer Peris del que tenemos constancia en Arén aparece en 1676 en unos documentos en los que se dice que Antonio Pérez Aluxan, de la villa de Arén, ha sido insaculado en la bolsa de teruelos, un antiguo mecanismo para elegir a los representantes de una villa o territorio. Nótese que el apellido Peris es la forma catalana correspondiente al castellano Pérez, al igual que sucede con los Gómez-Gomis o López-Llopis, entre otros.

Durante los siglos XVIII y XIX se sucedieron varias generaciones de esta familia que vivieron en la casa antiguamente conocida como Casa Peris de Arén. Entre ellos cabe destacar a varios personajes ilustres, como por ejemplo, Juan Antonio Pérez Balda nacido el año 1782, quien participó activamente durante la Guerra de la Independencia luchando en el sitio de Zaragoza y posteriormente, ocupándose de la correspondencia secreta del Barón de Eroles.

Nieto del citado Juan Antonio fue el último representante de esta estirpe de areneses. Nacido el año 1827, Francisco Pérez Mornau d'Amat murió en Barcelona a los 56 años de edad, dejando como heredero universal a un primo suyo, Delfí Artós Mornau, natural

de Barcelona. De este pasó la herencia a uno de sus nietos, llamado Luis Nadal Artós, quien se arruinó y a causa las deudas contraídas perdió las propiedades de Arén, que pasaron a manos de Alfredo Prat Cros, comerciante de Barcelona. Este último nombró a Pío Rivera Llena como apoderado con potestad para llevar a cabo las ventas de las antiguas propiedades de los Peris y este es el motivo por el que, si nos fijamos en las escrituras de venta de fincas o parcelas que los areneses recuerdan que habían pertenecido a esa familia, aparece como vendedor Pío Rivera en facultad de apoderado del señor Prat.

Seguramente algunos de ustedes (los más jóvenes o aquellos a quienes flaquea la memoria) se preguntaran: ¿Y dónde se encuentra Casa Peris? Actualmente no podemos contemplarla porque, juntamente con el resto de propiedades, se vendió la casa a la familia Rourera de Casa Miranda, pasando a llamarse entonces Casa Miranda la antigua Casa Peris. Dicha casa, que se encontraba en la Plaza de la Iglesia, sufría gran deterioro debido a su antigüedad y, después de que la familia Rourera la vendiera, se derruyó para hacer pisos nuevos. La desaparición de Casa Peris se había consumado.

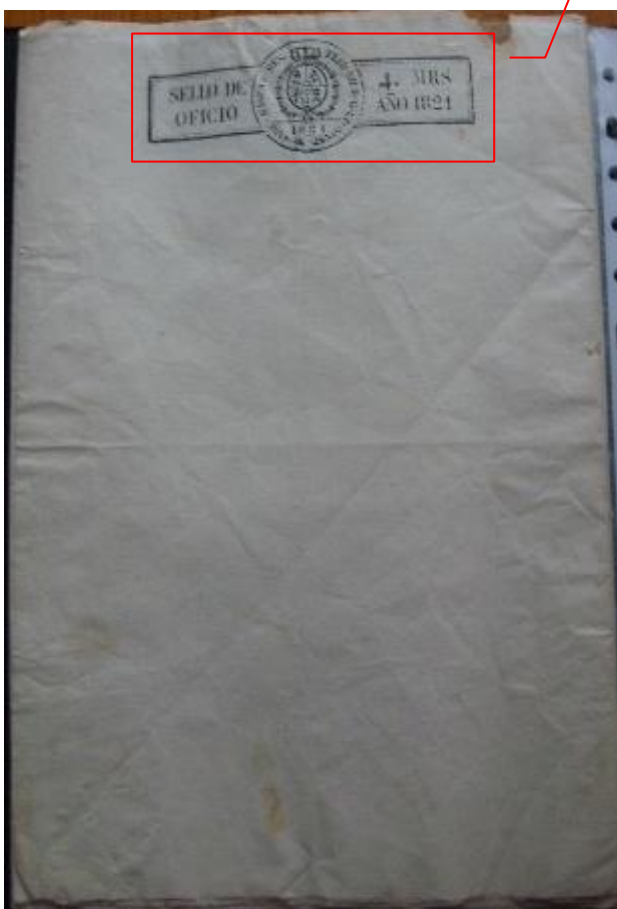
Este es el resumen de un trabajo más extenso que se ha sintetizado para amenizar la lectura y para no extenderse demasiado a sabiendas de que el espacio es limitado. Si alguien está interesado en el tema, quiere ver los procedimientos o fuentes de información utilizados, o si dispone de datos adicionales acerca de la familia o la casa citada, estaré encantado de recibirle y enseñarle el trabajo completo, así como también de escuchar las informaciones que me pueda aportar. Gracias.

7.4. Col·lecció de segells

Ja s'ha explicat anteriorment en el treball que una col·lecció de segells sense aparent relació amb el treball s'ha acabat convertint en una de les proves que demostren la relació entre casa Peris-Miranda, explicada també en el cos del treball. A continuació es mostren alguns dels segells amb les inscripcions. Es pot llegir A D. Fran ... Mornau, per les dates dels segells concorda amb l'últim Peris: Francisco Pérez Mornau.

Els segells tal com els coneixem avui en dia varen començar a fabricar-se a Espanya l'1 de gener de 1850 durant el regnat d'Isabel II. La documentació ens ensenya també com eren anteriorment, durant el període estudiat.

8. Bibliografia

- ARTOLA GALLEGO, Miguel. (1999). *La España de Fernando VII*. Madrid: Espasa
- ARTOLA GALLEGO, Miguel. (1973). *La burguesía revolucionaria (1808-1869)*. Madrid: Alfaguara
- RAMISA I VERDAGUER, Maties. (1996). *Guerra napoleónica a Catalunya: Estudis i documents 1808-1814*. Abadia de Montserrat: Biblioteca Milà i Fontanals 22
- VINAIXA MIRÓ, Joan R. (1998) *La postguerra del francés a la revlta reialista de 1822 a l'Ebre*. Barcelona: Tresmall
- CANELLAS LÓPEZ, Ángel (1980) *Aragón en su historia* Zaragoza: Caja de ahorros de la Inmaculada
- CASTEL, Ramón (1923) *¡Mi patria! Apuntes geográficos e históricos de Arén* Lleida: Impremta Mariana
- GRACIA, Luis (1972) *Arén*
- GRACIA, Luis (1985) *Arén, Rogle y jota* Zaragoza: Gráficas Travel
- IGLESIAS COSTA, Manuel (2001) *Historia del Condado de Ribagorza* Huesca: Instituto de Estudios Altoaragoneses: Diputación de Huesca
- LYNCH, John (2007) *La etapa liberal: 1808-1898* Centro editor PDA S.L.
- PÉREZ GALDÓS, Benito (1984) *Gerona* Madrid: Alianza Editorial
- PÉREZ GALDÓS, Benito (1987) *Los cien mil hijos de San Luis* Madrid: Alianza Editorial
- PÉREZ GALDÓS, Benito (1984) *Trafalgar* Madrid: Alianza Editorial
- PÉREZ GALDÓS, Benito (1984) *Memorias de un cortesano de 1815* Madrid: Alianza Editorial
- PÉREZ REVERTE, Arturo (2007) *Un dia de Cólera* Madrid: Alfaguara
- ROURERA FARRÉ, Antonio. *Del Arán al Montsec por la cuenca del Ribagorzana*. No publicat
- ULLOA CISNEROS, L. ; CAMPS CAZORLA, E. ; CAMPS LLOPIS, F.; RAVENTÓS BORDOY, M.; PERICOT GARCÍA, L. (1981) *Historia de España*. Barcelona: Instituto Gallach Gran historia general de los pueblos hispanos. Tomo V

9. Webgrafia

CARDIEL LALUEZA, J. (2012) *Genealogia de Sobrarbe*[en línia] [Consultat: 5 de juliol de 2013].

Disponible a Internet:

<<http://gensobrarbe.blogspot.com.es/2012/12/george-perez-notario.html> >

CIRERA PRIM, J. ; Morey Tous, A. ; Pascual, A. ; Montaner, P. (1993) *Memories de l'Acadèmia mallorquina d'estudis genealògics*[en línia] [Consultat: 22 de juliol de 2013].

Disponible a Internet:

<https://www.google.es/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDEQFjAA&url=http%3A%2F%2Fdialnet.unirioja.es%2Fdescarga%2Farticulo%2F2668234.pdf&ei=EXUgUqzjL8iw0wWE7YHoBA&usg=AFQjCNFjr4j7zD50Z2WYluaZda_10251bQ&bvm=bv.51495398,d.Yms >

FERNÁNDEZ LEGIDO, R. (2010). *Cal Tresorer - Notes històriques*. [en línia].

[Consultat: 20 de juliol de 2013]. Disponible a Internet:

<http://www.possessionsdepalma.net/index.php?option=com_content&view=article&id=202%3Acal-tresorer&catid=2%3Aparroquia-de-santa-eulalia&Itemid=15&showall=1 >

FERNÁNDEZ LEGIDO, R. (2010). *Son Ferrando - Notes històriques*. [en línia].

[Consultat: 20 de juliol de 2013]. Disponible a Internet:

<http://www.possessionsdepalma.net/index.php?option=com_content&view=article&id=45%3Ason-ferrando&catid=2%3Aparroquia-de-santa-eulalia&Itemid=15&limitstart=2 >

MARÍAS CADENAS, S. (2011) *El mundo contemporáneo en tierras de la Ribagorza* [en línia].

[Consultat: 10 d'Octubre de 2013]. Disponible a Internet:

<http://www.aragon.es/estaticos/GobiernoAragon/Departamentos/PoliticaTerritorialJusticiaInterior/Documentos/docs/Areas/Informaci%C3%B3n%20territorial/Publicaciones/Coleccion_Territorio/Comarca_Ribagorza/H_6.PDF>

Portal de archivos españoles. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. Gobierno de España. (2013) [en línia]

[Consultat: 23 d'agost 2013] Disponible a Internet:

<<http://pares.mcu.es/>>

Portal de documentos digitalizados de la Biblioteca Digital Hispánica. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. Gobierno de España. (2013) [en línea] [Consultat: 30 d'agost 2013] Disponible a Internet:

<<http://www.bne.es/es/Catalogos/BibliotecaDigitalHispanica/Inicio/>>

MORENO CULLELL, V. (2013) *La idea de nació en el segle XIX* [en línea] [Consultat: 10 de novembre de 2013]. Disponible a Internet: <<http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2010/10/13/la-idea-de-nacio-en-el-segle-xix/>>

OCAÑA, J.C. (2005) *Fernando VII: absolutismo y liberalismo* [en línea] [Consultat: 19 d'agost de 2013]. Disponible a Internet: <<http://www.historiasiglo20.org/HE/9c-2.htm> >

OLABARRÍA AGRÍA, J. (2010) *La guerrilla una nueva forma de lucha* [en línea] [Consultat: 1 de desembre de 2013]. Disponible a Internet <<http://servicios.elcorreo.com/especiales/guerra-de-la-independencia-1808/guerrilla.htm>>

PANDO FERNÁNDEZ DE MIRAFLORES, M. *Proclama del Barón de Eroles a los Catalanes* [en línea] [Consultat: 2 de Setembre de 2013]. Disponible a Internet:

<<http://books.google.es/books?id=BghDAAAACAAJ&lpg=PA88&ots=hu3eKzDyIK&dq=proclama%20del%20baron%20de%20eroles%20a%20los%20catalanes&hl=es&pg=PA88#v=onepage&q=proclama%20del%20baron%20de%20eroles%20a%20los%20catalanes&f=false> >

ROMEA CASTRO, C. (1994) *Barcelona romántica y revolucionaria* [en línea] [Consultat: 18 d'octubre de 2013]. Disponible a Internet:

http://books.google.es/books?id=5kjbbcTLs6MC&pg=PA201&lpg=PA201&dq=creacion+bataliones+de+voluntarios+urbanos+de+barcelona&source=bl&ots=immDDiPA5x&sig=2c0DztJnn1hyFzCKWJJ3cfIdhZ8&hl=es&sa=X&ei=eB6SUpqeMsW00QX_n4Fg&ved=0CG0Q6AEwBQ#v=onepage&q=creacion%20batallones%20de%20voluntarios%20urbanos%20de%20barcelona&f=false

SÁNCHEZ CARCELEN, A. (2008) *La memoria de la Guerra a Lleida* [en línea] [Consultat: 27 d'agost de 2013]. Disponible a Internet:

<<http://www.raco.cat/index.php/HMIC/article/viewFile/130184/179622> >

SÁNCHEZ MANTERO, R. (2012) *Los Cien Mil hijos de San Luis* [en línea] [Consultat: 5 de setembre de 2013]. Disponible a Internet:

<<http://www.artehistoria.jcyl.es/v2/contextos/6924.htm> >

Com referenciar les fonts d'informació. Xarxa telemàtica educativa de Catalunya. Generalitat de Catalunya (2007) [en línia]. [Consultat: 24 de Novembre de 2013]. Disponible a Internet: <http://www.xtec.cat/iesb7/departaments/experim/documents/com_referenciar_les_fonts_d'informacio.pdf>

Fueros y actos de la Corte del Reyno de Aragón [en línia] [Consultat: 7 d'agost de 2013]. Disponible a Internet: <http://books.google.es/books?id=gSmXoOWX7mYC&pg=PT5&lpg=PT5&dq=Antonio+P%C3%A9rez+Aluxan&source=bl&ots=aRAAddCV48&sig=FzYyI_NrbqoZYg4wSHV4RZaQ9CU&hl=es&sa=X&ei=tAHUpC8A4eh7AbE5IGgBw&ved=0CC8Q6AEwAA#v=onepage&q=Antonio%20P%C3%A9rez%20Aluxan&f=false>

Gaceta de Madrid Volumen 1 [en línia] [Consultat: 8 de setembre de 2013]. Disponible a Internet: <http://books.google.es/books?id=cjIAf7Sjc1MC&pg=PA649&lpg=PA649&dq=El+general+D.+Juan+Mart%C3%ADn+el+Empecinado+con+fecha+de+ayer+decia+desde+Puente+Duero&source=bl&ots=P28E1cCy2U&sig=3tuHHrPVtWtieqP5z_rKIEiS3w&hl=es&sa=X&ei=-HioUrD_NMqo0wWXoCQCQ&ved=0CDUQ6AEwAQ#v=snippet&q=%22juan%20martin%20el%20empecinado%22&f=false>

La Guerra de la Independencia en Aragón Plataforma E-Ducativa Aragonesa. Gobierno de Aragón(2012) [en línia]. [Consultat: 18 de Setembre de 2013]. Disponible a Internet: <http://educativa.catedu.es/44700165/aula/archivos/repositorio//3750/3894/html/14_la_guerra_de_la_independencia_en_aragn.html#>

Accions de guerra en diversos indrets de Catalunya. Portal PARES de arxius espanyols Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. Gobierno de España) [en línia]. [Consultat: 16 de agost de 2013]. Disponible a Internet: http://pares.mcu.es/ParesBusquedas/servlets/ImageServlet?accion=41&txt_id_imagen=175&txt_rotar=0&txt_contraste=0&txt_zoom=10&appOrigen=&cabecera=N